

În așteptarea serii, stau de vorbă, își compară problemele: soțul fugit de acasă, soția ușuratică, meseria care nu mai place, șeful care face mereu observații, vecinul birfitor verișoara care... Pe scurt, ghinionul care s-a abătut asupra cuiva, ghinion pe care Patrick Guérin îl va combate. „Liturgia neagră” poate începe.

Orele 22. Noaptea este răcoroasă. Cîțiva credincioși tremură. Grupul se așează în jurul altarului, într-o tăcere perfectă. „Magul” le cere să se concentreze asupra dorinței pe care o vor îndeplini. O dorință de persoană. Altarul este format din două mese instalate în formă de cruce și acoperite cu o pînă neagră. Pe ea, obiectele de cult: un pentagramă destinat să permită concentrarea entităților, o luminare care va fi foarte utilă în momentul cînd „magul” va avea nevoie de un far pentru călătoria de reîntoarcere din „corpurile astrale” în „corpul său fizic”, o funie necesară pentru a evita apropierea unui spirit străin care ar încerca să se instaleze în corpul fizic al „magului” în drumul său spre infinit, o sabie și un baston vrăjit, menite, și ele, să alunge spiritele rele care s-ar afla la pîndă prin preajmă. Să mai adăugăm — pentru a avea dimensiunea ridicolului — un craniu menit să „descurajeze entitățile nefaste”, și o cupă pentru „consacrarea ostiei și a tîmlicii purificatoare”.

Orele 22 și 30: „reînlegerea” este la culme. Din căsuță iese „magul”. Este însoțit de o tînară îmbrăcată cu o tunică subțire, de asociatul său Christian, „marele preot de o seară”, și de un credincios ales pentru a juca rolul de țircovnic. În fața altarului, Patrick Guérin o ajută pe tînară să se dezbrace. Ea se lungeste pe altar. „Magul” poate începe să officieze. În timp ce își murmură incantațiile, Sidonie începe să tremure. De frig, fără îndoială. Sau poate de încordare. Vocea „magului” crește. El pune mîinile pe trupul tremurător pentru a-i stăpîni emoția. Christian, „marele preot”, psalmodiază cîteva cuvinte adresate „Domnului din seara respectivă, Joh, Joah sau Jaho”. Apoi, Patrick ia puilul destinat sacrificiului și îl decapitează. Pasărea sîngerează, se zbate. Atunci, Patrick se lungeste pe altar lîngă Sidonie și îi apucă mîinile, închide ochii.

Țircovnicul recuperează ostiile, le pune una cîte una pe abdomenul „magului”. După circa 20 de minute, acesta pare că se trezește dintr-un somn foarte lung. Slujba s-a terminat.

Tăcut, grupul de credincioși se urcă în autocar, unde șoferul, aparent blazat, fumează. Rămăși singuri, Patrick Guérin și asociații lui mîncă cîrnați cu cartofi prăjiți.

Contrar celor știute de toată lumea, diavolul nu există numai în Berry, Bretania, Charente, Vosges și Savoia. Am înțilnit — scrie ziaristul de la „V.S.D.” — în regiunea Montpellier un vrăjit și pe exorcistul său. „Pînă în 1973, cînd am divorțat, magia neagră și tot ce părea supranatural reprezentau în ochii mei niște «prostii băbești», explică medicul Pierre S., în vîrstă de 40 de ani. Pînă la un moment dat, tot ce făceam îmi reușea. Apoi, am devenit, în cîțiva ani, «Domnul Ghinion». Jucînd fotbal, m-am ales cu o fractură dublă și cu o deplasare de încheietură, o rupere de ligamente la umărul drept, trei coaste fracturate. Cu ocazia unei agresiuni pe stradă, m-am ales cu o entorsă la genunchiul stîng. Două accidente de mașină. Frații și părinții mei au fost răniți în accidente rutiere inexplicabile și survenite în condiții de drum perfecte. Cabinetul meu a fost jefuit de două ori. Am dat cu împrumut o sumă mare de bani unui prieten, care a dispărut, apoi, fără urmă. Mi-am vîndut mașina unui alt prieten care a murit după 15 zile. În fine, numărul pacienților mei a scă-

zut cu 60 la sută”.

Micș de statură, subțire ca un fir, cu niște ochi mari și naivi, Shafner nu este un om ca ceilalți. Nu doarme, după propriile lui spuse, decît o oră sau două pe noapte și parcurge zece mii de kilometri prin Europa la volanul mașinuței lui. El pretinde că a exorcizat peste șase mii de persoane în opt ani, care, drept mulțumire îi fac „cadouri”. „Învoc, torn «apă sfințită» pe fața pacientului. Mă zbat și mă agit pînă scot și distrug forțele Răului. Pierd pînă la două kilograme în cursul unui ritual, care poate dura chiar cinci ore.”

În Franța, numărul de vrăjitori, magi, ghicitori, exorcisti este estimat la 60 000. Un filon cu o cifră de afaceri de circa 30 milioane franci pe an. Este greu de aflat cifra exactă, deoarece vrăjitoria a fost scoasă în afara legii prin articolul 405 din Codul Penal, care prevede condamnarea la pedepse de unu pînă la cinci ani de închisoare a șarlatanilor și ghicitorilor care îi vor păcăli pe naivi, pretinzînd că au puterea de a vindeca unele boli sau de a provoca succesul, accidentul sau evenimentul.

Liliana Artănescu

„Noii barbari”

La Forumul din Roma, unde Cicero și-a rostit celebrele discursuri și Cezar a fost ucis, și-au însușit fragmente de marmură pentru a le lua drept amintire. În Piazza della Signoria din Florența, unde Savonarola a fost ars pe rug, au pictat degetele unei copii a renumitei sculpturi a lui Michelangelo: David. La Parthenonul din Atena fură pietre, care apoi, bine închise în sacul de voiaj, sînt folosite acasă drept pres-papier. Fură obiecte din biserici, smulg fragmente de mozaic din pereți și podele, taie nasul statuiilor. Și apoi, ca pentru a se asigura că crima lor va rămîne în timp, își gravează inițialele pe pereți.

Astfel își începe revista „Time”, în numărul său din 31 august a.c., un reportaj consacrat „noilor barbari”, cum îi numește pe turștii care, în sezonul estival mai ales, migrează, literalmente, de la un capăt la celălalt al globului. Un turism devenit, pentru multe țări, o veritabilă avuție națională, dar, în același timp, un turism poluant, costisitor, ce deteriorează mediul înconjurător — social și natural.

Importanța turismului pentru economia națională a unei țări este indiscutabilă. Anul trecut, în Franța, circa 36 milioane de turști au cheltuit 10,1 miliarde de dolari. În Marea Britanie, turismul asigură circa 1,4 milioane locuri de muncă și aduce, anual, un venit în valoare de 24 miliarde de dolari. În Italia,

în numai doi ani, între 1984 și 1986, turismul a crescut cu 70 la sută. Cel 47 de milioane de turști care au vizitat Spania anul trecut, au lăsat în seifulile naționale 12 miliarde de dolari.

Fluxul global al turismului atinge, anual, cifra de 340 milioane de persoane care cînteieră globul

de la Amazon pînă în Antarctica, din Australia în Belize, de pe înălțimile Everestului pînă în Mongolia. Dar, în timp ce oamenii cu bani sau amatori de senzații tari se află în căutare de pămînturi virgine, Europa occidentală constituie o veritabilă Mecca pentru turismul de masă, „turismul picnic-ului”. Această tendință schimbă profund economia turismului și poate să explice multe din insuccesele acestuia. Responsabilii cu acest domeniu sugerează că turiștii grăbiți și cu venituri modeste contribuie, în mare măsură, la stricăciuni și foarte puțin la profit. „Aceștia — argumentează deputatul italian Antonio Cederna, care s-a ocupat cu protecția mediului înconjurător — fac un turism rapid, frugal. Însăși contemplarea operelor de artă se face repede și superficial”.

În multe locuri — scrie „Time” — prețul turismului este vandalismul. Experții recunosc că nu toate distrugerile pot fi puse pe seama turiștilor. Noul vandali, chiar la ei acasă, provoacă stricăciuni. Dar, o dată pe an, își fac bagajele și pleacă pentru a deteriora și monumentele altora. Cîteva triste exemple: zidurile cetății medievale Carcassonne sînt adînc scrijelite, la fel — Forumul din Roma. În Valea Marvels, din Parcul Național Mercantour, în sudul Franței, există 100 000 de gravuri preistorice lăsate de păstorii din epoca de bronz. În ultimii ani, turiștii au furat o serie de asemenea gravuri, vechi de 3 500 de ani, reprezentînd zei, arme, animale. Acestea zac acum aruncate în cineștie ca cotlon al vrunei case, luate ca amintire de vacanță.

Multe din distrugerii nu sînt numai opera turiștilor, ci a industriei turistice ca atare. Noua politică economică pentru turism încurajează modificarea peisajului urban al Europei occidentale: orașele medievale sînt pline de standuri cu „souvenirs”, iar marile bulevarde sînt împinzite de „snack-baruri”.

Catedrala Sf. Paul din Londra, în care s-a înființat o librărie, a devenit mai degrabă un magazin de desfacere decît un lăcaș de cult. La catedrala Ely, situată în sud-estul Marii Britanii, restaurantul turistic, deschis în partea nordică a culoarului principal, inundă, cu mirosurile sale gastronomice, întregul edificiu. La Viena, podelele Palatului Schönbrunn s-au tocit de pașii miilor de vizitatori care s-au perindat pe acolo. „Dezastrul este ireversibil” — exclamă Jane Fawcett de la Patrimoniul britanic. Mulți sînt cei care atrag atenția că valorile uriașe de turiști amenință mediul fragil al Europei și moștenirea ei culturală. Ani în șir, municipalitățile s-au luptat cu poluarea care „mîncă” pe-

Cu sacii de dormit pe asfaltul Florenței, în fața statuii lui David, ale cărui unghii au fost vopsite de un vandal... „glumeț”

reșii catedralelor și castelelor și face aerul irespirabil. Traficul intens din plin sezon face ca lucrurile să meargă și mai prost. Îngrijitoare este situația regiunilor din jurul Mării Mediterane. Cu zece ani în urmă, exploratorul francez Jacques Cousteau declara că ecologia mediteraneană este primejduită de dezvoltarea frenetică a turismului. Marea este azi hiperuzată, hiperpescuită, hiperaglomerată de circulația navelor maritime. „Turismul devine o calamitate”, spunea recent Cousteau. Chiar și cele mai sofisticate metode depoluante nu pot să facă față sezonului de vîrf, din iulie și august, cînd peste 50 de milioane de oameni se înghesuie pe o întindere de numai jumătate de milă de apă. Specialiștii ai mediului înconjurător avertizează să se stopeze construcțiile noi de pe coastă, care atrag noi turiști. Cum spunea Jean-Claude Delarue, specialist în probleme ecologice: „Am ajuns să construim, treptat, un zid de beton de la Atlantic pînă la Mediterana”.

Migrația „noilor barbari” nu poate fi stăvilită. N-au obosit să-și care sacii de dormit în spinare, pentru a-și întinde, odată cu căderea nopții, în cele mai insolite locuri. La Madrid, transformă celebra Plaza Mayor în sală de mese și dormitor.

În Plaza de los Cibeles, turme de turiști în costume de baie se pregătesc, în arșița după-amiezii, să se arunce în apa rece a artezienei. La marginea orașelor, zac aruncate sticle goale de material plastic. Lacurile, riurile, potecile de munte au devenit veritabile lăzi de gunoi ale excursioniștilor.

O serie de măsuri au fost luate. La Carcassonne și St. Tropez au fost instituite legi pentru a preveni eventualele distrugerii. Oficialitățile parcului Mercantour au investit, anul acesta, 100 000 de dolari în tăblițe indicatoare ce atrag atenția asupra fragilității faunei, florei și arheologiei. „Multe distrugerii au fost provocate din ignoranță”, explică Denis Clément, de la Parcul Mercantour.

Prin măsurile adoptate anul acesta, Veneția, orașul dogilor, a devenit pentru mulți un exemplu. Constatînd că, doar într-o singură zi a lunii mai 120 000 de turiști s-au revărsat peste Veneția (orașul avînd 85 000 de locuitori), municipalitatea a decis să limiteze numărul zilnic al turiștilor. Decizia a declanșat, însă, un val de critici și proteste. Măsurile au fost modificate.

Pentru a limita numărul vizitatorilor, autoritățile au început prin a-i amenda pe cei care dorm sub cerul liber, pe cei se așează pe jos, pe cei care fac turul orașului în costum de baie sau pe cei care mîنینcă din sacul de voiaj în Piața San Marco. „Le-am cerut turiștilor să se conformeze buneicuvîințe a orașului”, explică Augusto Salvadori, consilier pentru turism. „Este o chestiune nu de libertate, ci de purtare civilizată”. Alte puncte fierbinți vor urma exemplul Veneției. Oficialitățile din Capri, de pildă, vor să atragă mai multe yachuri, și mai puține feriboturi. În insula spaniolă Ibiza, la San Antonio, primarul a refuzat să primească persoane în stare de ebrietate și chiar i-a alungat pe turiștii care au făcut scandal pe străzi sau în baruri. „Denaturarea aspectului orașului constituie o serioasă preocupare” — declară Nicola Cariglia, viceprimar al orașului Florența. În acest sens — explică el — „am interzis deschiderea, în anumite zone, a snack-barurilor și pizzeriilor”.

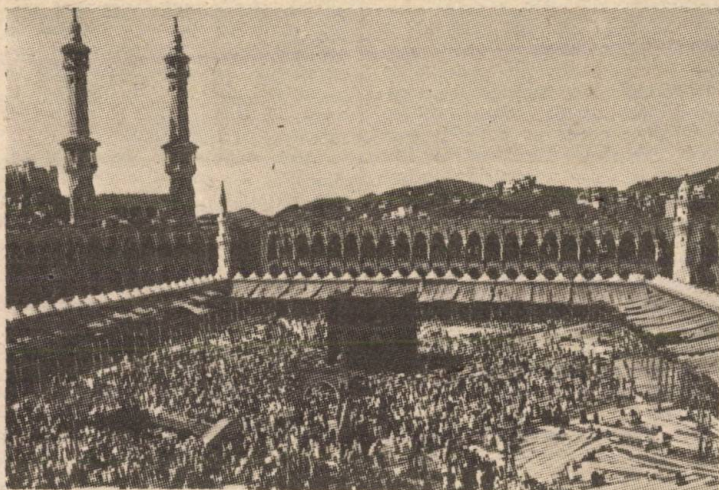
Chiar și cei mai severi critici — arată, în încheierea reportajului, revista „Time” — nu-i învinovătesc atît pe turiști cît, mai ales, industria turismului. Autoritățile, care, adesea, tind să controleze fiecare sector din economie, au lăsat turismul să-și aibă singur de grijă atît timp cît profiturile au continuat să curgă.

**Selecție și prezentare
de Raluca Ionescu**

ARABIA SAUDITĂ

Hajj - tradiție și prezent

Printre cele cinci îndatoriri majore, sau „stâlpii” credinței islamice, pelerinajul îmbracă un caracter social bine marcat. El exprimă simbolul adunării credincioșilor sub drapelul Islamului, vrînd să evidențieze entitatea religioasă a musulmanilor dar, în același timp, substituind contradicțiile de clasă cultului religios. Biserica musulmană încearcă să profite de pe urma atmosferei de fanatism și pietate în care este învăluit întregul ceremonial al Hajj. Nu îi sînt străine nici interesele foarte terestre, utilizînd pelerinajul și pentru a determina intrarea de devize străine în țară, propagînd totodată, principiile Islamului și ideile panislamismului.

La aeroportul Djeddah, poarta aeriană a Arabiei Saudite, sau Al Harâm ash Charîf (în traducere: sanctuar nobil) — așa cum îl numesc adesea musulmanii — la coborîrea din avion, pasagerii sînt înțîmpinați de o căldură sufocantă. Ai impresia că te afli într-un cuptor. Singura salvare este să te refugiezi în clădire, adevărat paradis cu aer condiționat, cu echipament tehnic ultramodern. Saudiții sînt mîndri de această adevărată minunăție a design-ului. Construcția sa, care a durat șapte ani, a costat suma colosală de 15 miliarde de dolari. Dar autoritățile apreciază că scopul pentru care a fost realizată justifică mijloacele, deoarece, în fiecare an, musulmani din toate colțurile lumii

trec pe aici. De exemplu, în 1982, s-au înregistrat 834 000 de pelerini într-o singură lună. Bogat sau sărac, bătrîn sau tînăr, orice musulman credincios aspiră să ajungă aici măcar o dată în viață și să îndeplinească misiunea sacră prescrisă de Coran.

Apariția pelerinajului către aceste locuri este legată, istoric, chiar de sursele credinței musulmane: aceasta datează din anul 9 al Hegirei (cronologie musulmană, provenită din cuvîntul arab *hedjra* = „exod”) ce corespunde cu anul 631 al calendarului creștin. În acest an, cu puțin timp înainte de a muri, profetul Mahomed s-a întors cu tovarășii săi de armă la Mecca, pe care o părăsise în 622, cu intenția

de a aduce aici lumina „adevăratei credințe”. Atunci, el le-a arătat cum să îndeplinească ritualurile sacralizării, a cărei știință, se spune, i-a fost trimisă de Allah. „Învățați riturile după mine”, își îndemna el discipolii.

Totuși, unele rituri și ceremonii ale pelerinajului au rădăcini încă mai profunde. Ele sînt legate de credințele păgîne ale triburilor ce populau Arabia. Mahomed a păstrat acele tradiții care slujesc la afirmarea dogmei islamice. Astfel, el a decretat Kaaba (cuvînt arab care desemnează orice construcție de formă cubică) drept „Casă sacră a lui Allah”. Referindu-se la fapte asemănătoare, orientalistul ungar Ignac Goldzher aprecia că Islamul „a conservat intacte resturile unor religii învinse”.

Hajj-ul, pelerinaj al musulmanilor către locurile sfinte, are loc o dată pe an, la începutul celei de-a 12-a luni a calendarului lunar musulman (Dhu'l-Hijja). Credincioșii pot să meargă aici în orice alt moment al anului, dar atunci este vorba doar de Umra, pelerinaj de o mai mică importanță decît Hajj-ul.

Ceremoniile în sine ale Hajj-ului nu durează decît aproximativ o săptămînă, dar, țînînd seama de călătoria și de timpul petrecut pe pămîntul sfînt, pelerinajul străinilor țîne, uneori, o lună întreață. Se poate întîmpla orice în acest răstimp; conform percepțelor Charî'a, reguli de comportament conținînd ansamblul obligațiilor prevăzute de Coran și Sunna, credincioșii trebuie, înainte de a porni la drum, să-și plătească datoriile, să se împace cu dușmanii și să lase familiei suma de bani necesară pe timpul absenței lor. Femeile pot îndeplini Hajj-ul împreună cu bărbații. În acest caz, legăturile familiale trebuie să fie dovedite. Acest precept decurge, de asemenea, din Charî'a.

Unii teoreticieni ai Islamului apreciază că, prin pelerinaj, musulmanii parcurg anumite etape care îi vor fi necesare să treacă dincolo de moarte, înainte de a se prezenta

în fața lui Allah. De aceea, ihrâm-ul, îmbrăcămintea pelerinilor, amintește de giulgiul musulmanilor. Ea este alcătuită din două piese din țesătură albă, fără cusături, căci „acul nu a atins-o”. Una din ele, mergând pînă la genunchi, este rulat în jurul taliei, cealaltă este aruncată pe piept prin partea stîngă, trecută pe sub subsuora dreaptă și aruncată din nou pe spate, deasupra umărului stîng. În afară de asta, ihrâm-ul desemnează ritul sacralizării pe care credinciosul îl împlinește înainte de a pătrunde pe teritoriul sacru. În timpul acestui rit se interzice bărbatilor să-și acopere capul; femeile se acoperă în totalitate, în afară de față și mâini. Nu trebuie să-și tale unghiile sau părul, să se radă, să se parfumeze. Cel ce a încălcat aceste interdicții trebuie să sacrifice o oaie sau o cămilă. Și conform Char'ia, pentru păcate mai grave — cum ar fi încheierea unei căsătorii, manifestarea sentimentelor de dragoste sau ură —, credinciosul trebuie să refacă pelerinajul anul următor.

Ihrâm-ul are și o funcție socială: religia musulmană de astăzi însușă credincioșilor ideea că toți sînt frați și că, în timpul acestui rit, toți sînt egali în fața lui Allah. Nu ar mai fi nici nedreptate socială, nici inegalitate a bunurilor.

Totuși, nu se poate compara pelerinul de azi cu predecesorii săi care, pentru a cîștiga îndurarea lui Allah, trebuiau să parcurgă distanțe foarte mari cu caravane sau singuri, pe o cămilă sau pe jos, de multe ori cu riscul vieții. În țările musulmane și-au făcut apariția nenumărate firme, agenții și direcții specializate în pelerinaj. Cel ce dorește să efectueze pelerinajul nu are decît să se adreseze agentului (mukawil) din țara sa, care se va ocupa de întreaga organizare. Înainte de a pleca în compania mukawil-ului, pelerinii îi înmînează actele lor pe care nu le vor primi decît la întoarcerea în țară. Astfel de măsuri severe nu sînt deloc fortuite. De cînd a fost descoperit petrolul în Arabia Saudită, numărul persoanelor dornice să meargă în această țară a crescut brusc și, în 1979, de exemplu, Ministerul de interne saudit a fost obligat să expulzeze 40 000 de muncitori clandestini, din care o parte considerabilă sosise sub pretextul de pelerinaj. Totodată, prințul Haif a dat dispoziție „mutawa", poliția pentru moravuri, să-și întărească controlul asupra străinilor. Deci, mukawil-ul răspunde nu numai de securitatea și modul de viață al pelerinului, dar și de toate acțiunile sale în timpul Hajj-ului. La cea mai mică plîngere, agentul este privat de retribuție și de salariul său.

Dacă pelerinii călătoresc în autobuz, mukawil-ul îi invită să se așeze primii în locurile de onoare din față. O astfel de ordine este respectată și la Mecca: primii de pe listă sînt așezați cel mai aproape de marea moschee. Conform condițiilor, mukawil-ul îi așază pe pelerini la cel puțin 1 500 metri de Kaaba, principalul sanctuar al Islamului. Normele locative sînt de minimum doi metri pătrați de persoană. Există televizoare și frigider; camerele cele mai bune sînt dotate cu aer condiționat. Pe uși sînt afișate liste cu locatarii. Mukawil-ul se ocupă de cel mai mic detaliu al vieții pelerinilor: fiecare trebuie să aibă o pernă, o saltea de cel puțin 10 cm grosime, trebuie să existe un grup sanitar pentru maximum 20 de persoane.

Mecca este o îmbinare originală de arhitectură musulmană tradițională și modernă, reprezentînd tendințele noi într-unul din regatele cele mai conservatoare din lume. Imensele clădiri de sticlă și metal împrejmuiesc marea moschee Al Harâm, rivalizînd, în înălțime, cu minaretele sale, fără a depăși, totuși, limitele admise. Regatul a cheltuit 20 milioane de dolari pentru a construi imobile rezidențiale ultramoderne în apropierea moscheei, însă teologii musulmani au cerut distrugerea lor în 1978, deoarece „brăzdau” cerul sacru. Dar timpul își cere drepturile, casele scunde ale săracilor și meșteșugurilor cedează locul marilor complexe hoteliere rentabile, create de companiile naționale și particulare ce au cumpărat cele mai bune cartiere ale Meccăi. Cu toate acestea, hotelurile nu sînt încă în măsură să găzduiască pe toată lumea și locuitorii îi primesc cu plăcere pe călători la ei acasă, evident contra unui preț fabulos:

Nu numai autoritățile saudite și biserica, dar și întreaga populație a orașului se pregătește să-și întîmpine pe pelerini. În timpul Hajj-ului, Mecca se transformă într-un tîrg grandios, unde se adună o mulțime de negustori, antreprenori mici și mijlocii, meșteșugari.

Există multe magazine și prăvălii. Ele constituie un fel de „magazin universal”, oferind turiștilor obiecte de artă și bijuterii, obiecte de uz casnic și mărfuri de contrabandă. Cerșetorii stau în mulțime zi și noapte, la porțile moscheei, agasîndu-i pe pelerini, cerîndu-le pomană, „sadak”.

Văzută din avion, Mecca seamănă cu o cupă gigantică, înconjurată din toate părțile de munți. Toate străzile și străduțele coboară către centru, unde se află moscheea Al Harâm, citadela Islamului. Admirabilul ansamblu al galeiilor sale duble ajurate, emanînd răcoare în zilele

cele mai toride, este înconjurat de 17 minarete elegante.

Valurile de pelerini îmbrăcați în alb pătrund prin toate colțurile orașului pentru a începe un maraton epuizant aproape o săptămînă. Cu zecile de mii, ei contemplă, cu aviditate, contururile severe ale moscheei, întorcîndu-se către ea de mai multe ori pe zi înainte a se ruga. Recitînd cu pasiune: „Labayka Allahuma”, „Iată-mă, O, Allah, iată-mă!”. Zgomotul și strigătele nu iau sfîrșit decît la porțile moscheei. Aici începe adevăratul Hajj.

Imam-ul conduce acțiunile pelerinilor. Conștient de misiunea sa, el pronunță în mod solemn habta — jurămîntul prin care le reamintește grandoarea Hajj-ului și ritualurile sale sacre. Mille de musulmani, adunați în moschee în a șaptea zi a Dhu'l-Hijj-ului, fac cele cinci rugăciuni ale dimineții, prînzului, după-amiezii, apusului soarelui și serii. În genunchi, cu capul înclinat către Kaaba, de unde pornesc în cercuri drumurile pentru avansarea pelerinilor, ei se roagă lui Allah să le ierte păcatele. Pentru orice eventualitate, cîteva ambulanțe sînt amplasate în apropierea moscheei. În templul însuși, recipiente cu apă verzi, roșii, albastre contrastează cu îmbrăcămintea albă a fideliilor, în acest anotimp, cînd termometrul coboară rar sub 40°C.

După rugăciune, începe tawâf, mișcarea de rotare a celor șapte zile împrejurul Kaaba, construcție de piatră neșlefuită, amintind de un cub de 15 metri înălțime, acoperită de hiswa, brocat negru, brodat cu inscripții coranice aurite. Covoarele constituie singurul ornament al Casei sacre a lui Allah. Într-unul din unghiurile sale exterioare este așezată o piatră neagră (se pare de origine meteorică), obiect de cult al musulmanilor. La fiecare trecere trebuie să o atingi sau cel puțin să o indici cu mîna dreaptă (mîna stîngă fiind considerată ca „impură” de către religia Islamului). Este punctul de plecare al mișcării de rotare (ce are loc în sensul opus acelor ceasornicului), în timpul căreia fideliile se adresează lui Allah, proslăvindu-l.

Apoi, mulțimea zgomotoasă se grăbește către cele două coline, Safâ și Marwa, nu departe de Mecca. Are loc aici, un alt rit — sa'y — un fel de marș accelerat. Pelerinii trebuie să fugă de șapte ori printre coline, așa cum a făcut-o, conform Coran-ului, Agar, soția lui Abraham, în căutarea apei pentru fiul său Ismail. Unii pelerini nu suportă această probă și cad epuizați. Nu de puține ori, totul se termină tragic: în busculada ce se formează nimeni nu își dă atenție și sînt desuți credincioși care și pierd viața călcați în picioare. Numeroșii infir-

mieri nu au posibilitatea să-i ajute. De aceea, în prezent, fideliile sunt autorizate să înceteze cursa din momentul în care se simt rău.

În a 9-a zi a Dhu'l-Hijj-ului, pelerinii sosesc pe cîmpia Arafat, unde începe principalul rit — oprirea la poalele muntelui Ar-Rahma. Hajj-ul nu este valabil pentru cel care nu participă la acest rit.

Întreaga cîmpie se acoperă de un covor pestriț de corturi. Cei care vin cu mașina se înșiră de-a lungul drumului care duce la Arafat. Nu există puncte pentru apă potabilă; fideliile își aduc cu ei rezerve. Conform legendei, aici stătea profetul Mahomed. Urmîndu-i exemplul, musulmanii iau loc pe imensele stînci de la poalele muntelui. Luîndu-și coranul, un termos și o umbrelă, cel mai entuziașt încearcă să urce pînă în vîrf, ceea ce nu este recomandat. După obiceiul călătorilor, numeroși pelerini lasă pe verșanții mîntelui inscripții cu caracter religios. Fideleii pot să pozească aici, să se așeze, să doarmă sau chiar să se refugieze de căldură în corturi, esențialul este să rămînă pe cîmpie și să aștepte zorii celei de-a 10-a zi a Dhu'l-Hijj-ului. Musulmanii din lumea întreagă trebuie să țină post în acea zi, în semn de solidaritate cu pelerinii.

La răsăritul soarelui, șirul de oameni sosește pe cîmpia Mina, unde sînt plantați trei idoli de piatră înfățișînd forțele răufăcătoare ale naturii. Aici, conform legendei, Satana a stîrnit tentația lui Abraham, strămoșul arabilor, convingîndu-l să treacă la monoteism. Adunînd pe drum pietricele, pelerinii trebuie să se răzbune pe Satana pentru suferințele cauzate strămoșului lor. Trebuie să arunce pietricelele, una cîte una, deasupra capului fiecărui idol. Exprimîndu-și astfel fidelitatea față de Mahomed, credincioșii ajung la o stare de exaltare, încît, în momentul cînd „mîniștile” se epuizează, își scot sandalele și le aruncă în „inamic”. Pentru a împiedica distrugerea totală a „forței răufăcătoare”, autoritățile de la Mecca le-au înconjurat cu un mic zid dincolo de care este interzisă trecerea, iar, după fiecare Hajj, idolii sînt vopsiți din nou în alb. În a 10-a zi începe una din festivitățile cele mai grandioase ale musulmanilor, aladha sau marele Sacrificiu. Allah i-a permis lui Abraham, care își flutura deja în aer cuțitul pentru a-l sacrifica pe fiul său, Ismail, să sacrifice, în locul său, un berbec. Pentru a sărbători un eveniment atît de fericit, musulmanii din lumea întreagă taie, în acea zi, oi, îndreptîndu-le capul spre Mecca și recitînd rugăciuni.

Cîmpia Mina arată, atunci, ca un gigantic abator. De peste tot se aud strigătele animalelor sacrifi-

cate, rugăciuni monotone și voci vesele. Arabia Saudită nu poate să livreze o cantitate atît de mare de animale, de aceea importă mult din țările vecine. Această sărbătoare, care ține trei zile, își are rădăcinile în epoca preislamică, cînd triburile arabe se duceau la Kaaba să-și implore zeli pentru fertilitate, făcîndu-le sacrificii.

Pelerinii înșiși nu sînt, evident, în măsură să mănînce o cantitate atît de mare de carne. Chiar și cerșetorii omniprezenți nu ajută la rezolvarea acestei probleme, căci este interzis să se facă provizii cu carne sfîntă. Pentru rațiuni de igienă, resturile sînt arse și îngropate în locuri special afectate. Apoi, pelerinii își taie unghiile și părul și le pun în nisip. Femeile interesate să-și păstreze frumusețea sînt autorizate să își taie doar o buclă din păr atît de lungă cît să poată înconjura degetul arătător.

Multe tabu-uri provizorii sînt, atunci înlăturate, dar unele rămîn, totuși, în vigoare. În scopul de a ieși total din starea sacră a ihrâm-ului, pelerinii se întorc la Mecca, unde fac un ultim tawâf împrejurul Kaabei, ceea ce înseamnă sfîrșitul

Hajj-ului. Unii varsă lacrimi de bucurie și se îmbrățișează, alții, păstrînd un aer serios, concentrat, dîndu-și silința să se obișnuiască cu noul lor titlu de Hajji, care impune autoritate și respect. Mulți dintre ei simt o imensă oboseală fizică datorată multiplexelor privațiuni.

Dar Hajj-ul înseamnă și enorme cheltuieli materiale. Chiar și pentru musulmanii din Iordania, țară vecină cu Arabia Saudită, Hajj-ul se ridică la suma de 240—300 dinari (1 dinar=2,6 dolari). Pelerinii din alte țări trebuie să plătească mult mai scump. Astfel, Hajj-ul nu este la îndemîna musulmanilor săraci.

Hajj-ul este o sursă de profituri nu numai pentru teologii musulmani, dar și pentru autoritățile laice ale Arabiei Saudite, datorită întoarcerii în țară a devizelor străine. Pelerinajul joacă un rol important în întărirea unității islamice. Dar nu trebuie uitat că îi îndepărtează pe credincioșii de la lupta pentru drepturile lor sociale.

Traducere și adaptare de Mihaela Brumă

(după revista sovietică
„Asie et Afrique aujourd'hui”)

NUME PROPRII ATÎT DE...COMUNE

BERGAMOTE. Acest cuvînt denu-meste mai multe lucruri, între care și un soi de pere zemoase, sfîrice și foarte parfumate.

Italianul „bergamotta” desemnează un soi de portocale din coaja cărora se extrage parfumul său cu același nume. Aceste portocale înrudite cu lămiile, mai exact, cu un anumit soi de lămii, se remarcă prin florile albe, mici, cu un parfum suav. Fructele de un galben pal sînt ușor acide, iar din pulpa lor se extrage esența de bergamote, utilizată în parfumerie, mai ales la fabricarea apei de colonie. Cuvîntului italian i se dau două etimologii: provine fie din sintagma „pară a belului”, fie din Bergama, forma arabo-turcă a lui Pergam, oraș din Asia Mică, în ținutul Mysia, fondat de Pergamos, fiul Andromacai. Tot de la Pergam derivă și cuvîntul **pergamament**.

BALDACHIN. Situat pe Tigr, Bagdadul, actuala capitală a Irakului, a fost unul dintre principalele centre ale lumii musulmane în Evul Mediu. Fondatorul lui a fost Al Mansur, al doilea calif abasid, în timpul căruia orașul a devenit centrul unei strălucitoare civilizații. Secolele opt și nouă marchează momente deosebite ale dezvoltării

orașului. Aici se lucra o țesătură scumpă cu fir de aur și mătase, foarte căutată și apreciată, care a fost numită „baldachino”, după un derivat toscan al cuvîntului originar — Bagdad. Alții spun că stofa ar fi originară din Baldac sau Babylon, dar toți atribuie Bagdadului inventarea baldachinului — un acoperămint decorativ împodobit cu perdele, așezat deasupra unui tron, pat, amvon, catafalac etc. Prin extensie, el desemnează o lucrare de arhitectură în lemn, marmură sau metal, care înconjoară altarul unei biserici. Cel mai cunoscut este cel al catedralei Sfîntul Petru din Roma, iar cel mai vechi este atestat într-un document scris din anul 1200.

BIC. Invenția ungurului Biro — pixul cu pastă — s-a răspîndit repede în lume, începînd din 1948. În 1953, baronul francez Bich a reușit să pună la punct un procedeu de fabricare industrială a pixurilor, care regla curgerea pastei și depunerea ei uniformă. Invenția permitea producerea pe scară largă și reducerea prețului de cost. Se naștea astfel **Bic-ul**. În 1975, baronul inventa mașina de ras pentru o singură folosire, numită, evident, tot... Bic.

Medicamentul – scurtă istorie

Idolatrizat de unii, disprețuit de alții, medicamentul este un bun de consum dator de speranță uneori, de decepții alteori, dar întotdeauna un subiect de actualitate. Concepții diferite asupra terapiei s-au succedat în timp, reflectând achizițiile științifice și empirice ale diverselor civilizații.

Singura practică timp de milenii a fost terapia primitivă magică, ce se mai regăsește și astăzi la civilizații puțin avansate tehnologic și în medicina populară. Pentru aceste civilizații, boala este un corp străin care trebuie extirpat prin diferite practici: folosirea laxativelor, a vomitivelor, unctii, băi, masaj... Unul din motivele reușitei acestor terapii constă, probabil, în puterea de sugestie a tămăduitorilor. Aceasta era exploatată și pe vremea lui Hipocrat, cu mult înainte de apariția hipnozei și psihanalizei.

Raționalul începe să-și facă loc în terapia arhaică, așa cum apare ea în India, China, America precolumbiană, Mesopotamia, Egipt și în Grecia antică.

În cele mai vechi texte medicale, tăblițele sumeriene de la Nippur (sfârșitul mileniului al III-lea î.e.n.), apar primele forme ale terapiei empirice. Farmacopeea egipteană se bazează pe esențe vegetale și minerale, combinate după o tehnică farmaceutică bine stabilită. Ca și în alte domenii, în terapie, grecii preiau cunoștințe de la vechile civilizații, și în special de la cea egipteană, integrând observațiile empirice într-un sistem explicativ.

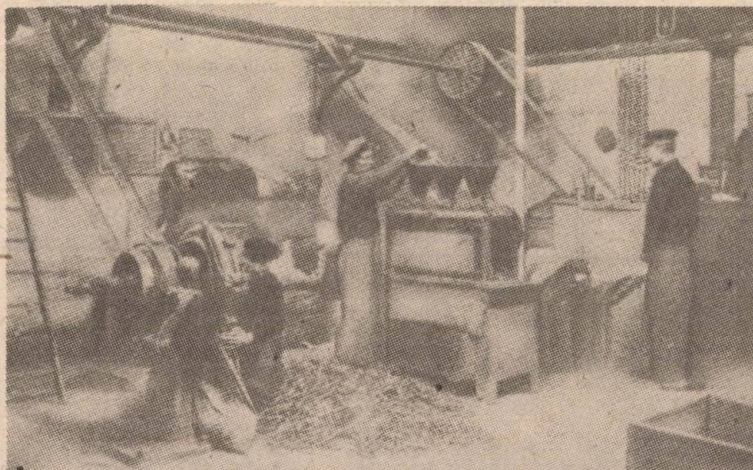
În Grecia, arta de a vindeca a fost multă vreme legată de religie și de magie. Asclepiazii, preoții-medici, se considerau descendenți ai lui Asclepios, Zeul tămăduirii (Aesculap la romani).

Medicina se va individualiza de-abia în secolul al V-lea î.e.n., separându-se de practicile religioase. Hipocrat și Școala din Cos atribuie o cauză naturală bolii,

Metodă utilizată în secolul XVI pentru cauterizarea rănilor: puțin praf de pușcă... și focul purifica totul

raționalizează terapia; ea devine experimentală și se conduce după sisteme teoretice. La baza medicinei hipocratice se distinge o teorie științifică, demers original pentru acea epocă. Fundamentându-se pe cele patru elemente propuse de Empedocle – pământ, apă, aer, foc –, doctrina umorală a lui Hipocrat distinge 4 calități (cald, rece, uscat, umed) și patru umori (sânge, flegma, bila albă și bila neagră). Starea de sănătate sau de boală rezultă din echilibrul sau dezechilibrul celor patru umori. Metoda terapeutică a lui Hipocrat este rezumată de formula „Contraria contrariis curantur” (Contrariile se vindecă prin contrarii).

Măcinarea quinquinei la Dubonnet, în secolul XIX

Unele principii ale terapeuticii hipocratice au rămas valabile pînă în zilele noastre. Hipocrat propunea ca primă terapie dieta, pentru a nu agrava starea organismului prin digestie. Elaborîndu-și teoria umorală, Hipocrat a știut să evite, prin observație și experiență, sufocarea practicii de către teorie.

Cu ajutorul cunoștințelor din epocile anterioare, Galenos din Pergam a construit un sistem științific speculativ rigid. Acest sistem medical va exercita asupra posterității aceeași fascinație ca sistemul astronomic al lui Ptolemeu. În materie de terapie – urmînd prescripțiile hipocratice – Galenos prefera profilaxia și regimul alimentar, băi, masaje, mișcare, gimnastică, precum și mijloace curative (sau medicamentoase) care să distrugă elementul provocator al bolii. Influența considerabilă a lui Galenos nu se va șterge decît în secolul al XVII-lea, cînd, treptat, se va instaura o medicină eliberată de orice prejudecată, de orice speculație, odată cu descoperirea legilor circulației sîngelui de către William Harvey.

Reluînd schema contrariilor propusă de Hipocrat și Galenos, Avicenna, regele medicilor arabi, stabilea corespondențe între cele 4 elemente ale Universului și cele 4 umori ale corpului. Prin aceste pretinse corespondențe se vor explica bolile și ele se vor afla la baza terapeuticii în Evul Mediu. Dar rolul arabilor nu s-a limitat la transmiterea moștenirii antice. Terapeutica s-a îmbogățit prin contribuția lor originală: introducerea unor numeroase medicamente noi, tehnici noi (distilarea în alambic), forme farmaceutice noi (poțiuni calmante, siropuri din zahăr de trestie, elixiruri pe bază de alcool). Au lansat moda diverselor substanțe chimice: alcool, acid sulfuric, sublimat, nitrat de argint, potașă, acid acetic, arsenic, săruri de aur, de argint și de mercur.

Alchimistii secolului al XVI-lea, proslăvind medicamentele chimice, sînt în parte continuatorii terapeuților arabi.

Secolul al XVIII-lea este martorul revoluției în chimie. În secolul al XIX-lea, perfecționîndu-și metodele de analiză, chimiștii vor descoperi principiile active ale unor plante cunoscute de foarte multă vreme. Vor extrage astfel glicozide, alcaloizi, substanțe mai active, dozabile, cu efecte constante față de simplele extracte folosite pînă atunci.

Francezii Pelletier și Caventou, de exemplu, izolează chinina din scoarța arborelui de chinină, care se va dovedi eficientă în febrele malarice. Această chinină va servi de model pentru unele antipaludice de sinteză.

Plantele fac loc principiilor lor active: arborele de chinină – chininei, opiu – morfinei, codeinei și papaverinei, Nux Vomica – stricninei, brîndușa de toamnă – colchicinei, ipecacuana – emetinei, arborele de cafea – cafeinei, beladona – atropinei, digitala – digitalinei.

Medicamentelor de origine vegetală le-au fost adesea opuse preparatele de sinteză; preferințele le-au dat pe rînd cîștig de cauză. Medicamentele de origine vegetală se bucură astăzi de favoarea publicului. Chimia vegetală este, adesea, cu mult mai subtilă decît cea de sinteză.

Progresele terapeuticii din ultimii 50 ani depășesc de departe pe toate cele înregistrate timp de milenii. Secolul nostru rămîne secolul marilor inovații terapeutice. Astfel, medicamente biologice, precum antibioticele, ca de pildă penicilina, activă în septicemii, sau cloramfenicolul, activ în febra tifoidă, sînt de o mare eficiență. În acest sfîrșit de secol, se profilează un echilibru între resursele terapeuticii bazate pe medicamentele vegetale, de sinteză chimică și medicamentele biologice (enzime, hormoni, vaccinuri).

Cunoștințele din domeniul chimiei și al fizicii permit,

la ora actuală, o cercetare logică organizată. Reprezentarea spațială a formulelor chimice a înlesnit înțelegerea acțiunii unor medicamente și judecata prin analogie structurală. Așa s-au născut diverse medicamente. Această relație structură-acțiune se află la originea descoperirii anestezicelor locale și generale, a hipnoticelor. Ținînd pasul cu progresele înregistrate în fiziologie, biochimie și biologie celulară, s-au succedat farmacologia chimică, fiziologică, biochimică, celulară și moleculară. Membrana celulară nu este un înveliș inert, ea este împințită de receptori, „antene” care permit ascultarea unor diverse mesaje (substanțe chimice diferite), trimise de celelalte celule pentru a-și semnala starea. O întreagă generație de medicamente s-a născut din această concepție asupra membranei celulare; de unde și o nouă strategie de cercetare. Aceasta se sprijină pe ideea că organismul uman produce tot ceea ce îi este necesar pentru o funcționare armonioasă. Corpul omenesc trebuie, deci, să fie cea mai bună sursă de medicamente selective și eficiente în vederea unei mai bune comunicări a celulelor între ele.

Cît drum ne desparte de medicațiile lui Hipocrat! Totuși, istoria terapeuticii invită la ceva mai multă modestie.

Pentru scăderea febrei, mesopotamienii propuneau coaja de salcie, bogată în acid salicilic. În zilele noastre, aspirina, derivat din acidul salicilic (acid acetilsalicilic) este antipireticul și analgezicul cel mai frecvent folosit. Datorită proprietăților ei antiinflamatorii și antiagregante, aspirina se bucură, în acest sfîrșit de secol XX, de un plus de interes.

În ultimele decenii, medicamentele chimice de sinteză propuse se confundau, practic, cu chimia carbonului. Erau uitate medicamentele minerale utilizate în secolele precedente. Totuși, metalele nu-și spusese încă ultimul cuvînt.

Litliu triumfă în tratamentul contra depresiunilor. Chiar antimoniul, care a asigurat în secolul al XVII-lea succesul „pilulelor veșnice”¹, iese din nou la suprafață. Tungstoantimoniatul de sodiu este propus de medicii francezi ca tratament împotriva SIDA. Astfel, trata-

1. Aceste pilule, pe care bolnavii le închiriau de la spîteri și pe care le înăpăiau după folosire, conțineau antimoniul. Acționînd mecanic asupra musculaturii intestinale, ele serveau drept purgativ.

Laborator de preparare a produselor farmaceutice înaintea celui de-al doilea război mondial; astăzi, e cu mult depășit

mentele cu săruri de antimoni, moștenire a alchimiei, panaceu al secolului al XVII-lea, căruia i s-a atribuit vindecarea Regelui Soare, Ludovic al XIV-lea, își fac apariția pentru a lupta împotriva unui nou flagel.

Spre deosebire de celelalte științe, pentru care adevărurile de ieri nu mai sînt valabile azi, terapeutică apelează la achiziții recente, cu totul remarcabile, neignorînd însă experiențele trecute.

În ciuda evoluției prodigioase a științei farmaceutice, terapeutică înaintează uneori cu pași nesiguri, fiind supusă - căci se adresează direct omului - și influenței psihicului, care poate participa sau nu la acel „ceva“, atît de necesar vindecării.

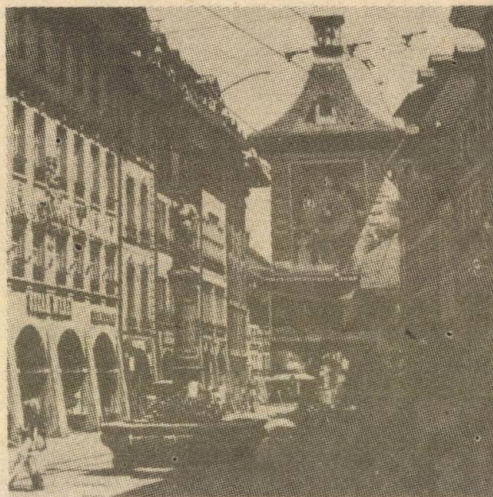
Mirela Șetraru

Berna: cetate medievală și capitală modernă

Dacă ducele Berthold al V-lea de Zähringen s-ar trezi la viață, ar recunoaște probabil în Berna, capitala Confederației elvețiene, cetatea fondată de el în 1191. Atît de bine s-a conservat. Dar ducele nu s-a gîndit că cetatea sa, ridicată, din motive tactice, pe un promontoriu stîncos, împrejmuit pe trei laturi de o buclă a râului Aar, va conferi pentru totdeauna Bernei aspectul său deosebit, care îl include pe lista patrimoniului mondial stabilit sub auspiciile UNESCO.

În timp ce numeroase alte orașe europene și-au întins periferiile spre cele patru puncte cardinale, sub impactul procesului de industrializare și al expansiunii comerciale, Berna, acest vechi oraș, s-a dezvoltat pe o axă est-vest, păstrîndu-și neschimbat, în linii mari, perimetrul său de la sfîrșitul Evului Mediu.

Nucleul inițial a fost stabilit la extremitatea orientală a peninsulei, în jurul fortăreței Nydegg, reședința puterii ducale. Apoi, după ce, în 1218, Berna devine „oraș liber“, după stingerea familiei Zähringen, orașul și-a dublat suprafața și s-a întins către vest, pînă la Turnul Orologiului (Zeitglockenturm). Turn de pază, apoi închisoare, pînă în 1405, turnul și-a luat numele de la celebrul său orologiu astronomic pus în mișcare

Marktgasse cu „Fîntîna archebuzierului“ și „Turnul orologiului“

în 1527; sunetul clopotului său anunță, la fiecare oră, spectacolul încîntător al unei procesiuni de urși și alte animale.

O a doua extindere a orașului, pînă la Turnul Închisorilor (Käfigturm), coincide cu protectoratul contelui Pierre al II-lea de Savoia (1255-1265). Cîțiva ani mai tîrziu, fortăreața Nydegg este nimicită și, pe locul ei, se ridică un cartier și un pod (Untertorbrücke). În sfîrșit, între 1344 și 1346 are loc ultima extindere din epoca medievală, pînă la Cristoffelturm, turn demolat în 1864 pentru a facilita circulația. Vestigiile acestui turn pot fi văzute încă în subteranele noii gări din Berna.

Victoria de la Laupen asupra austrieșilor, aliați cu locuitorii din Friburg, în 1339, a marcat constituirea Bernei într-un „stat independent“. Pe durata a două secole și jumătate, acest stat și-a extins și și-a asigurat puterea, cucerind mai ales teritoriile care formează azi cantonul cu același nume. Acest statut de „oraș-stat“, nu s-a schimbat în decursul secolelor, deși, în 1353, Berna a intrat în Confederația elvețiană.

Mai multe elemente conferă Bernei caracterul său deosebit. Mai întîi, delimitarea sa într-un perimetru

NUME

PROPRII ATÎT DE...COMUNE

CALAMBUR. Printre eroii vechilor povești germane există unul numit abatele de Calemburg, personaj burlesc și mare amator de glume. Tocmai de aceea, numele său a ajuns să desemneze jocul de cuvinte bazat pe o similitudine a sunetelor, dar comportînd o diferență de sens. De fapt, **calamburul**, exista la Homer, ca și la Cicero.

dar a fost reintrodus în circulație abia prin secolul XVIII de către un anume marchiz de Bièvre, care a devenit „regele calamburului“. Deși s-a indignat, Voltaire n-a ezitat, el însuși, să facă calambururi. În pofida opiniei lui Victor Hugo („este gîinașul spiritului care zboară“), calamburului îi rămîn încă multe zile frumoase de trăit.

CAȘMIR. În nord-vestul Indiei se află o zonă muntoasă, înconjurată de lanțul format de Karakorum, de masivele Himalayei vestice și de Trans-Himalaya: Cașmirul. O vale în care serpuiește Indusul, o altă unde se află capitala, Cașmir, sau Srinagar. Pe lîngă minele de fier și de hîulă, pe lîngă producția de orez și porumb, Cașmirul este renumit, de multă vreme, prin produsele sale textile. În Cașmir se fabrică o țesătură foarte fină, făcută din firele cele mai mătăsoase ale blănilor caprelor și berbecilor din țară. Din aceste țesături se confecționează șaluri. Foarte curînd, faima șalurilor de Cașmir s-a

Primăria Bernei datează din secolul XV

bine determinat; apoi, după incendiul care a făcut ravagii în 1405, hotărârea luată de autoritățile de atunci – preocupate de securitatea și de soliditatea orașului – de a-i obliga pe locuitori să construiască din piatră, folosind molasa, o gresie de culoare gri-deschis adusă de pe colina Guerten, care, de pe celălalt mal al râului Aar, domină orașul. Această piatră dă Bernei unitatea ce constituie o parte din farmecul său.

Pe de altă parte, sistemul de aprovizionare cu apă potabilă și canalele de evacuare a apelor uzate, puse la punct, încă de la sfârșitul secolului al XII-lea, prin devierea unui izvor, au făcut din orașul Berna un precursor în acest domeniu; unsprezece fântâni, construite în 1545, sînt mărturiile pitorești ale acestui sistem de canalizare la care nu s-a renunțat decît în 1890.

Un alt element caracteristic: arcadele care, pe o distanță de aproape șase km, se întind de-a lungul străzilor principale, dar și pe o parte din străzile secundare, protejînd, vara, trecătorii de căldura excesivă a soarelui, iar iarna – de zăpadă. Majoritatea acestor străzi, cum ar fi Kramgasse, principala arteră comercială, sînt rezervate pietonilor, iar în anumite zile, unele dintre ele se transformă în piețe.

răspîndit și moda a consacrat „**Cașmirul**”, pur și simplu. Bineînțeles, un cașmir este fabricat astăzi nu numai în țara de origine, ci în întreaga Indie, precum și în multe alte țări. Aceste copii au dus la crearea „cașmiretei”, o stofă de origine englezescă, un amestec de lînă și bumbac în care s-a adăugat mătase.

CHATEAUBRIAND. Francois René, viconte de Chateaubriand – celebru scriitor și om politic francez (1768-1848). A călătorit în America. A fost soldat, secretar de ambasadă, ministru, ambasadador. Este foarte probabil ca, dintr-una din călătoriile sale, să se fi întors

cu un obicei alimentar, reluat de bucătarul său Montmireil. Cert este că îi plăcea, în mod deosebit, mușchiul de vacă la grătar, în singe, cu cartofi prăjiți, așa cum i l-a preparat Montmireil, într-o zi a anului 1822, pe cînd Chateaubriand era amabasador la Londra. După moartea lui, aceste fripturi i-a rămas numele de **chateaubriand**. Paternitatea este însă nesigură. Nu se afirmă oare că un chateaubriand se numește astfel fiindcă în orașul cu același nume exista o celebră piață de vite? Negustorii s-au servit, poate, de acest nume pentru a demonstra calitatea cărnii pe care o vindeau.

CALEIDOSCOP

Începînd cu secolul al XVI-lea, două evenimente istorice externe au marcat profund devenirea vieții berneze: Reforma și, mai tîrziu, la începutul secolului al XIX-lea, Revoluția franceză. Deși marile centre ale Reformei în Elveția erau Geneva și Zürich, Berna a devenit, în 1528, locul de reședință al unei dezbateri între catolici și reformatori, ceea ce a determinat orașul să adere la noua doctrină. Ca urmare, Catedrala din Berna, construită în stil gotic tîrziu, devine reformată, după ce fusese catolică.

În secolul al XVII-lea și, mai ales, în secolul al XVIII-lea, Berna se afla la apogeul puterii sale. În preajma Revoluției franceze, aproximativ 80 la sută din zonele construite au fost transformate după gustul epocii. În timp ce Goethe a fost atît de impresionat de Berna încît afirma că strada Justiției (Gerechtigkeitsgasse) i s-a părut cea mai frumoasă din lume, lui Bonaparte, care a trecut pe această stradă numai o jumătate de oră într-o zi din luna noiembrie 1797, i s-a părut mai puțin impresionantă. Totuși, ocuparea orașului de către trupele franceze a marcat începutul unui proces care a influențat atît Berna, cît și alte orașe elvețiene.

Din 1848, Berna devine „orașul federal”. Dispoziții speciale, adoptate în 1908 și întărite de statutul din 1955 și, mai recent, de către cel din 1979 (amîndouă cu privire la ocrotirea vechiului oraș), prevăd ca edificiile din zona medievală a orașului să nu poată fi utilizate în chip de locuință decît începînd de la primul etaj; aceleași dispoziții interzic transformarea locuințelor în birouri și viceversa. După aproape 800 de ani de la întemeiere, Berna rămîne exemplul cel mai frapant de cetate medievală elvețiană care a reușit, paradoxal, odată cu dezvoltarea sa, să conserve intactă imaginea pe care voia să i-o dea întemeietorul ei.

Legenda spune că ducele Berthold al V-lea a dat orașului numele primului animal vînat de el în regiune, care s-a întîmplat să fie un urs (Bär). De atunci, locuitorii Bernei consacră acestui animal un fel de cult. O primă „Groapă a Urșilor” a fost construită în 1513 într-un loc care, și azi, se numește Piața Urșilor (Bärenplatz). Ursul este, de altfel, o imagine simbolică: figurează pe emblema orașului, pe monezi și, desigur, pe drapel.

Paula Angelescu

(După „Informations UNESCO”)

MUSELINA. În Irak, există un oraș, port la Tigru, la 350 km-depărtare de Bagdad, cu numele de Mosul. Este bogat în zăcămintele petrolifere. Și în trecut a cunoscut faima. Prosperitatea lui nu a durat decît pînă în secolul al XII-lea, apoi a fost jefuit de Saladin (1170), de mongoli (1259) și de Timur Lenk (1400). În acest oraș se producea o pînză de bumbac foarte fină care avea să-și facă propria reputație – **muselina**.

**Rubrică realizată de
Paula Chicu
și Mirela Lazăr**

LUMEA DE IERI

LUMEA DE AZI

LUMEA DE MÎINE

Arheologie: trecut și prezent

Ultimele secrete ale faraonilor

În centrul franco-egiptean de la Karnak tronează un recipient din sticlă transparentă plin cu nisip. În interior, un obelisc din lemn de 60 cm. El poate să fie coborît și așezat pe un soclu, dacă se minuieste cele două sertare care fac să circule nisipul. Macheta este rezultatul mai multor ani de cercetări asupra tehnologiei vechilor egipteni.

Cum procedau oamenii, care, în urmă cu 3 000 de ani, nu aveau mijloace mecanice pentru a ridica, a trage, a fixa aceste monumente extravagante, înalte de aproape 30 de metri, care cîntăresc aproape 400 tone? Ei stăpîneau perfect elemente simple ca apa, nisipul, argila. Obeliscul ajungea pe vas într-un ambalaj de lemn. El era ridicat pe o „sanie”, de-a lungul unor rampe înclinate din cărămizi neare, și aluneca ușor pe argila udă. Acolo unde trebuia ridicat obeliscul era coborît într-un puț de nisip ai cărui pereți erau întăriți cu argilă. Muncitorii, dispunînd de simple coșuri de nuiele scoteau nisipul după un plan dinainte stabilit. Manevra era atît de perfectă, încît obeliscul se așeza pe soclu exact în momentul pe care îl prevăzuseră preoții și arhitecții.

Jean-Claude Golvin, directorul centrului din partea franceză, și consilierul său științific, Jean-Claude Goyon, profesor la Universitatea din Lyon, au studiat metodele constructorilor faraonilor, au confruntat textele papirusurilor cu scenele gravate pe basoreliefurii și, în sfîrșit, au experimentat la scară mică. Este o metodă superioară celei a egiptologiei de odinioară, preocupată în primul rînd de artă și de căutarea de comori. Karnak — imens ansamblu de sanctuare, statui, depozite și locuri sacre — este unul din terenurile pe care se lucrează în spiritul „noii egiptologii”. Cum, își îndeplinesc menirea templele? Răspunsul este cuprins într-o carte pasionantă: „Construcții templului Karnak”.

În urmă cu 12 ani, la Cairo, un grup de tineri arheologi au criticat

metodele profesorilor lor. Prea multe statui, mumii, vase, dar nu suficientă activitate istorică, au spus ei, cerînd o altă abordare. Să nu se urmărească reeditarea performanței lui Howard Carter, descoperitorul în 1922, al mormîntului lui Tutankamon. În schimb să se facă topografie, geologie, palinologie, economie și sociologie. Și pe această bază, să se deducă modul de viață din vechime. Noii arheologii îi era greu să-și facă loc aici, într-atît este terenul de bogat în statui colosale, fresce admirabile, bijuterii extravagante. „Este suficient să zgîrii nisipul pentru a găsi un obiect fabulos, constată Rainer Stadelman, director adjunct al Institutului german de la Cairo. Această bogăție a întîrziat evoluția științei noastre.”

Noua egiptologie este extrem de austeră. Ea relatează viața oamenilor de rînd, reschiază drumurile comerciale, coboară în adîncul minelor de aur, argint sau galenă, caută în canalele de irigație.

Ultima descoperire importantă a fost făcută de Geoffrey Martin, de la University College din Londra, și de Jacobus Van Dijk, de la Muzeul din Leyda, care în 1986, au degajat mormîntul lui Maya, personaj esențial al dinastiei a XVIII-a Saqqarah. Necropola de la Memfis (a doua capitală a Egiptului faraonilor) se află la vreo 20 km distanță de Cairo și este un platou de nisip și stîncă găurită, ca un șvaiter, pe vreo 100 de hectare. De la primele dinastii pînă la Ptolomeu (30 î.en.), aici au fost înmormîntați mai mulți faraoni și demnitari decît în întreaga regiune tebană. Era normal ca echipe de arheologi din toate țările să vină să cerceteze. Jean Leclant, profesor la College de France și secretar pe viață al Institutului, a scos la lumină mormîntul lui Pepi I. Jean-Philippe Lauer lucrează de 50 de ani pe faimoasa piramidă în trepte a regelui Djoser, care a servit drept model celor de la Gizeh.

Încă de acum un secol, arheologii se îndreptau într-acolo. Richard Lepsius, din Prusia, a descoperit mormîntul lui Maya, trezorierul lui Tutankamon, a luat cu el cîteva basoreliefurii și cele mai frumoase statui, a lăsat schițe și note. În 1975, Martin și Van Dijk, cu un plan al lui Lepsius în mînă, au încercat să regăsească mormîntul. Nu l-au găsit. În schimb, au găsit pe cel al generalului Horemheb, șef al armatelor lui Tutankamon și, mai tirziu, el însuși

faraon. În 1986, o nouă expediție. În fundul unui puț — o poartă, o scară în spirală, inscripții. „Este mormîntul lui Maya!”, a strigat Van Dijk. Sub moloz, zidurile anticameerei sînt intacte, cu picturile lor strălucitoare. Dar vor fi necesari ani pentru degajare, inventariere, nenumărate relevee pentru a afla ceva mai mult decît știa Lepsius cu aproape 100 de ani în urmă.

Lanny Bell, directorul centrului american Luxor, consideră că este preferabil să se consacre timp, credite, energie pentru a salva ceea ce deja s-a descoperit, și este amenințat. Opt luni pe an, el se instalează, împreună cu cercetătorii săi, pe malul Nilului, la Chicago House. Această construcție, în mijlocul coziabelor și fîntinilor, cu biblioteca sa de 14 000 de volume, cu colecția sa de aproape 20 000 de fotografii a fost ridicată în anii '20 de James Breasted, fondatorul Institutului de studii orientale al Universității din Chicago. Exeget al Bibliei, el s-a convertit la egiptologie.

Breasted a inventat „Tehnika Chicago”, acțiune de salvare de-a dreptul nebunească. Ea constă în copierea de mînă a tuturor scenelor sculptate, a tuturor hieroglifelor găsite pe temple. Totul este notat, reprodus, comentat. În sfîrșit, rezultatul este publicat în format mare, legat în condiții de lux. Cîte un volum la fiecare cinci ani. Au fost necesari 40 de ani pentru cele opt volume de fresce de pe templul lui Ramses al III-lea la Medinet Habou. Lanny Bell consideră că această operă merită toate săpăturile: „Monumentele sînt amenințate de ploii, de vînt, de lilieci, insecte, păsări, de vandali, iar acum de turiști. Mi se spune: «Renunțați și mai faceți fotografii și puneți toate acestea într-un ordinatoar.» Absurd”.

Anul trecut, pe tăcute, cîțiva tineri egiptologi au creat un grup internațional pentru a analiza problema societăților urbane în Egipt și în Sudan. Contrar celor descrise în legende, orașele au existat în Egipt încă din epoca protoistorică. Americanul Michael Hoffman a petrecut, ani în șir, la Hierakonpolis, pentru a dovedi acest lucru. Rezultatul a fost teza „Egiptul înaintea faraonilor”. În ea se arată că nomazii de pe podișuri s-au instalat de-a lungul fluviului. Că revărsările Nilului au forțat autoritățile să adopte un sistem foarte centralizat pentru a stoca hrana pe perioada cînd terenurile

erau inundate. Că geometria și sistemul fiscal s-au născut din necesitatea de a administra o vale care, timp de trei luni pe an, era acoperită de ape. Așa a fost cu Deir el-Medineh. La înfrunghierea dintre Valea Regilor și Valea Reginelor, această mare așezare citadină era orașul-dormitor al muncitorilor și meșteșugarilor mormintelor farao-nice. De la lucrătorii în ghips până la sculptorii, de la lucrătorii la terasamente până la pictorii, toate breslele se aflau acolo. Meșterii lor au lăsat pietre gravate, schițe ale fres-celor lor, statuete ale zeilor lor.

Cercetători de la Institutul francez de arheologie orientală (IFAO) au mers în oaza Dakhla, în apropiere de Libia. La Balat au găsit un întreg oraș, cu zidurile, cimitirele, locurile de ofrandă din jurul temple-lor, cu morile și brutăriile pentru pîine, cu atelierele de olărie și cup-toarele sale. Tinerii cercetători au construit chiar un cuptor și au invitat un olar din regiune să facă ulcioare ca acum 3 000 de ani.

„Încetați să mai săpați gropi. Terminați cu inventariatul, publicați, exploatați ceea ce ați dus în muzeele voastre! Și restaurați monumentele pe care vă construiți cariera”. Acum 10 ani, la primul Congres de egiptologie de la Cairo, un funcționar a apostrofat, în acest fel, sala de audiențe. Mase de papirus zac în sertarele muzeelor europene. Săpăturii-fluviu se întind pe zeci de ani, fără să fie realizată o sinteză. La Memphis nu se fac progrese deosebite. Monumente, ca grătarul de la Ramesseum, centrul cel mai important din țară de stocare a cerealelor în perioada cea mai bogată, se degradează fără ca cineva să se intereseze de ele. În acest timp, scanere și radare sînt plimbate la prețuri exorbitante prin deșert, în căutarea vre-unui mormînt uitat.

Hieroglifile: 1500 de ani de tăcere

Orice scriere se vrea o prezentare a lumii. Eleganța semnului este tot atît de importantă, ca și sensul. Iar un scrib bun este egalul unui ministru — scribii egipteni nu plăteau impozit și dădeau dispoziții ca și funcționarii superiori.

Una dintre cele mai frumoase scrieri cunoscute, împreună cu cele cuneiformă și chineză, este scrierea veche egipteană. Timp de 4000 de ani, cu aceste minuni a fost gravată istoria. Apoi, timp de un mileniu și jumătate, hieroglifile au tăcut. Nimeni nu mai știa să le citească.

Apărute prin 3200 î.e.n., prin unificarea celor două state egiptene sub o monarhie centralizată, hieroglifile au fost abandonate abia în secolul al IV-lea e.n. Cu excepția perioadei creștinismului victorios, această scriere a supraviețuit tuturor vicis-tudinilor, evoluind. Sub Noul Imperiu existau 700 semne hieroglifice; în epoca ptolemeică, numărul lor era de ordinul miilor. Nepractice? Alături de hieroglifice, scribul tolosea — pentru documentele administrative, particulare sau literare — o formă cursivă numită hieratica. Această scriere pe papirus se citea de la dreapta spre stînga, pe coloane, apoi pe rînduri. În secolul IX î.e.n., ea a degenerat, iar în secolul III î.e.n. a apărut scrierea demotică (populară), mai simplificată, citindu-se exclusiv pe rînduri de la dreapta spre stînga. Aceste trei modalități s-au menținut pînă în secolul IV e.n. Puterea imperială și creștină a închis, atunci, templele păgîne, în care scribii își exercitau și predau arta. Cheile de înțelegere ale scrierii sacre au fost pierdute. Uita-rea a durat 1500 de ani.

În plin „secol al luminilor”, ieziu-

tul Atanase Kircher afirma că hieroglifile vor rămîne pentru totdeauna indescifrabile. În 1799, armata lui Napoleon Bonaparte a scos la lumină, în Egipt, Piatra Rozetei, cu textul ei sub trei forme: hieroglifă, demotică și greacă. În versiunea greacă s-a putut citi un decret al lui Ptolemeu al V-lea Epifanul (196 î.e.n.). Celelalte două texte erau, probabil, traduceri. În 1807, Champollion a început să studieze acea stea de bazalt negru. La 14 septembrie 1822, a strigat: „Acum știu”. Champollion a murit cu 10 ani mai tîrziu fără să fi terminat redactarea „Principiilor generale ale scrierii sacre egiptene”. Dar el a înțeles că hieroglifile se citeau ca un rebus.

Astăzi, intuiția lui a fost înlocuită de ordinație, dar traducerea celor patru fațete ale Obeliscului concordiei, de către egiptologul Christian Jacq, are la bază vechea metodă a lui Champollion.

Nefertari își redobîndește zîmbetul

Era atît de frumoasă și de gin-gașă, încît nimeni nu îndrăzne-a să o atingă. Mormîntul lui Nefertari, soția favorită a regelui Ramses al II-lea, împodobit la fel ca al farao-nului, degajă o grație incompara-bilă. Pe toate zidurile, regina tină-ră și fragilă suride zeilor și zeițelor care o primesc „dincolo”. Cînd isto-ricul italian Ernesto Schiaparelli l-a descoperit, în 1904, s-a îndrăgostit imediat de regină. După el, egipto-logii au avut un adevărat cult pen-tru acest mormînt aproape perfect.

Nu mai că masivul stîncos din Va-lea Reginelor este rupt în multe lo-curi. Umiditatea a reușit să se infil-treze în crăpături. Sarea conținută în stîncă s-a cristalizat la suprafața zidului, făcînd să se desprindă pic-

Om de teatru, deopotrivă ac-tor și regizor, japonezul Tos-hiro Mifune și-a depus, pri-măvara trecută, amprentele palmelor pe cimentul Aleii celebrităților din cadrul stu-diourilor de film Empire din

Roma. El s-a aflat în acest oraș pentru a interpreta rolul principal din filmul „Sicilian Connection”, de sub regia lui Tonino Valeri

„Colosul”

Violonistul italian Luigi Alberto Bianchi a interpretat, în sala de concerte „Queen Elizabeth Hall” din Londra, „Sonatele de dragoste” ale lui Paganini, cîntînd la cea mai valoroasă vioară din lume, „Colosul” lui Stradivarius, confecționat de marele maestru în 1716. Concertul a avut ca element inedit și faptul că, pentru prima dată, au fost interpretate în public „Sonatele de dragoste”, după descoperi-rea lor la Paris în 1982. În vîrstă de 41 de ani, Luigi Alberto Bianchi a fost descoperit de Yehudi Menuhin în 1968. Violonistul italian are asigurate mîinile contra sumei de 1,6 milioane dolari. Critica de specialitate îl consideră un „Paga-nini modern”.

tura de-a lungul fisurilor. Dacă nu se remediază, fresca frumoasei Nefertari va dispărea curînd. De 50 de ani se perindă misiunile de cercetare. Acum 30 de ani, conducătorii au interzis marelui public accesul, fără a hotărî, însă, prin ce mijloace să fie înlăturată sarea.

Jean-Paul, fiul miliardarului american al petrolului, Paul Getty, a creat un institut de restaurare și protejare a patrimoniului vechi. Luis Monreal, patronul institutului, a constituit o bancă de date privind toate produsele folosite: pigmenți, tencuieli, lacuri și substanțe pentru consolidare. Totul este analizat, clasificat. Începînd din septembrie 1986, o echipă aleasă de Paolo și Laura Mora, profesorii cei mai cunoscuți ai Istituto del Restauro din Roma, a fixat fresca acolo unde s-a desprins de pe zid. Toată iarna, șase tineri, experți selecționați de Mora au relipit părțile coșcovițe, una câte una, cu o rășină solubilă și, în unele locuri, cu o hirtie de orez foarte fină, fabricată în mod special în Japonia. O muncă extraordinară de mișaloasă.

Dar sarea continuă să pătrundă în culele rochiei lui Nefertari. După o intervenție ușoară a soților Mora, Fundația Getty prezintă un plan pentru restaurarea definitivă, folosind metodele de analiză cele mai recente. Fotografiile luate din sateliți de teledetectare permit situarea mormîntului în masivul stîncos, reperele spărturilor prin care ar pătrunde din nou apa distrugătoare în caz de furtună. Aparatele vor supra-veghea umiditatea în interiorul mormîntului. Japonezul Hideo Arai, cel mai mare expert în microorganisme ale grotelor, a venit să ia probe de praf de pe ziduri și sol. El identifică, acum, bacteriile și ciupercile microscopice care au invadat camerele. O echipă de egipteni fac aceeași muncă pe alge. Doi tineri chi-

miști americani analizează pigmenții diferitelor culori, reacțiile lor la umiditate și la lumină. În sfîrșit, Modesto Montoto, profesor de geologie la Universitatea din Oviedo, pregătește instrumentele cu care se va detecta cu ajutorul ultrasunetelor, deci fără a se distruge ceva în spatele tencuielii aparent intacte, al rigolelor unde apare sarea blestemată.

Ahmed Kadri, președintele Organizației de antichități din Egipt, a făcut din reabilitarea monumentelor vechi una dintre prioritățile activității sale. Or, de la realizarea barajului înalt de la Assuan, pinza freatică a crescut. Mormintele și templele sint, deci, și mai amenințate de umiditate ca înainte.

Fizicienii la picioarele piramelor

La Karnak, faraonii au construit temple și portice în cîstea zeilor lor. Akhenaton a construit o poartă monumentală pentru a impune cultul lui Aton. Ea a fost complet distrusă de succesorul său, care a folosit fragmentele decorate cu scene din viața cotidiană pentru a ridica un monument în cîstea lui Amon. Cercetătorii au găsit 60 000 de blocuri de gresie, vestigii din poarta originală pe care le-au numit **talata-te**. Această uriașă enigmă, cu numeroasele sale piese cu margini friabile, părea să se fi pierdut pentru totdeauna. Timp de trei ani, un arheolog francez, Robert Vergnien, a inventariat pe microordinator 12 500 talata-te — o bază de date care va fi exploatată pentru a reconstitui fresca cu ajutorul inteligenței artificiale. Artiștii egipteni foloseau întotdeauna aceeași succesiune de desene — o scenă cu muzicanți, de exemplu, urmată de alta cu servitori care purtau vase. Sint inventariate

doar vreo 20 asemenea reguli, ceea ce este puțin.

De cîva timp, procedeele de săpături se îmbogățesc cu noi instrumente. După chimiști, geologi și informaticieni, fizicienii dau, acum, ajutor tehnic istoricilor. Anul trecut, doi tineri arhitecți francezi, Jean-Patrice Goidin și Gilles Dormion, au emis o ipoteză atrăgătoare: pe platoul Gizeh, marea piramidă a lui Keops nu ar fi dat încă la iveală toate misterele sale, și adevărata cameră a regelui abia urmează să fie descoperită. S-a folosit o tehnică menită să asigure securitatea marilor lucrări, cum sint barajele sau centralele nucleare: **microgravimetria**. Aceasta este capabilă să indice defectele de densitate a solului studiat, deci să localizeze cavitățile. La piramida lui Keops, ea a detectat, efectiv, anomalii în masa piramidei, dar microforajele efectuate în 1986 nu au găsit decît nisip. În plus, în interiorul piramidei Keops și în împrejurimi, microgravimetria, folosită în paralel cu un radar foarte perfecționat, conceput de o echipă japoneză, a permis să se găsească alte cavități. După aceste prime încercări arheologice se interesează mai îndeaproape de latura tehnologică. La cererea Organizației de antichități din Egipt, s-au efectuat vreo 600 măsurători de densitate la Keops. Puse în ordinatoarele foarte perfecționate, acestea vor permite o mai bună cunoaștere a structurii interne a monumentului. În paralel, au fost analizate, în mai multe puncte, fisurile, precum și defecțiunile suferite de blocuri. Ele reflectă îmbătrînirea mării piramide. Rămîne în sarcina cercetătorilor studierea principiului de construcție, care va explica lacunele și deformările. Sint, în prezent, în curs de testare 40 de ipoteze.

(Adaptare după „L'Express”)

Cetățeanul vest-berlinez Harry Appelt are o altă pasiune: confecționează piese de decor pentru teatre. În „depozitul” său există o sumedenie de obiecte originale — de la produse alimentare,

fructe, păsări, pînă la pomi și flori. Recuzita are aspectul „prospețimii”, grație talentului său ieșit din comun, care

i-a adus, deopotrivă, faimă și... comenzi de la numeroase așezăminte teatrale din Europa

Temperatura Pământului

● În centrul Pământului, temperatura este cu 1000 de grade mai mare decât cea de la suprafața Soarelui.

În ce măsură căldura Terrei crește odată cu adâncimea și care este temperatura în centrul său? Este vorba de întrebări importante, ale căror răspunsuri pot furniza indicii cu privire la modul în care s-a format Pământul și la felul în care sint distribuite materialele radioactive; aceasta ne-ar permite, totodată, să calculăm temperaturile din interiorul altor lumi care aparțin sistemului solar și de a învăța ceva mai mult despre ele. Ziarul italian „Corriere della Sera” propune anumite răspunsuri la astfel de întrebări.

După cum se știe, cu cât coborim spre centrul Terrei (care se află la o distanță de 6 370 km de la suprafață), cu atât crește și temperatura. O putem constata și din existența unor izvoare termale și a vulcanilor. Dar, pînă acum, temperatura din centrul Terrei a fost apreciată întotdeauna în mod foarte aproximativ la valori cuprinse între 4 000 și 6 000 grade centigrade. Singurele materiale mai dure decât roca sint metalele, dintre care cel mai obișnuit este fierul. Din această structură, geologii trag concluzia fermă că Terra are un nucleu din fier, înconjurat cu o manta de roci.

De asemenea, după cum se știe, unde seismice se pot propaga prin materia solidă, și nu prin cea lichidă. Prin urmare, este limpede că aceste unde pot parcurge mantaua, dar nu și nucleul; geologii au dedus de aici că, dacă mantaua poate deveni mai moale în adâncime, odată cu creșterea temperaturii, ea rămîne, totuși, solidă pînă în zona în care începe nucleul lichid.

Dar toate acestea nu ne surprind; în condiții normale, roca se topește la 2 000 de grade, în timp ce fierul are nevoie de numai 1 500 grade. O temperatură care nu este suficientă pentru a lichefia mantaua va fi, deci, suficientă pentru lichefierea nucleului. Totuși, acest lucru nu ne spune care este exact temperatura la granița dintre manta și nucleu. Punctul de fuziune a rocii și a fierului crește odată cu presiunea, iar presiunea crește în mod constant pe măsură ce se merge spre centru.

Pătrunzînd mai la adîncime în nucleu, presiunea continuă să crească — și la fel și punctul de fuziune al fierului —, astfel încît acesta din urmă pare să crească mai rapid decât temperatura însăși, motiv care explică faptul că, la 120 km de la centrul Pământului, inima de fier se transformă într-un nucleu intern solid. Presiunea a ridicat atît de mult punctul de fuziune a fierului, încît chiar dacă temperatura continuă să crească, ea nu este suficient de mare ca să lichefieză nucleul intern.

Dacă am ști cu cît urcă punctul de fuziune a rocii și a fierului odată cu presiunea, am putea ști cu exactitate la ce temperatură se topește fierul la granița dintre manta și nucleu. Am putea cunoaște, de asemenea, temperatura existentă la linia care desparte nucleul intern de cel extern, adică temperatura punctului de fuziune a fierului la acea presiune. Pînă nu demult însă, momentul de lichefiere a rocii și a fierului se putea stabili numai la presiuni mult mai mici decât cele existente în apropierea centrului Terrei, compli-

În lumea

științei

cînd, în felul acesta, orice estimare.

Abia la începutul anului 1987, grație noilor tehnici care permit crearea și măsurarea, în intervale scurte, a unor temperaturi și presiuni foarte ridicate, s-a reușit să se obțină punctul de fuziune la presiuni de 10—12 ori mai ridicate decât cele înregistrate anterior. S-a descoperit, astfel, că fierul se topește la 4 500 grade la presiunea existentă între manta și nucleul extern, în timp ce, între nucleul extern și cel intern, punctul de fuziune crește la 7 300 grade.

Desigur, în opinia oamenilor de știință fierul din nucleu nu este pur, pentru că el conține și alte elemente, ca de pildă sulf, care contribuie la reducerea punctului de fuziune cu aproximativ 100 grade. Ca atare, se poate spune că învelișul extern al nucleului temperatura este de 3 500 grade, în timp ce la extremitatea nucleului intern este de 6 300, iar în centrul Terrei este chiar de 6 600 grade. Este vorba de temperaturi mai mari decât se credea. Într-adevăr, în centrul Terrei temperatura este cu 1 000 de grade mai mare decât aceea de la suprafața Soarelui.

Noi metode de stabilire a diagnosticului

Încă din 1895, din momentul efectuării primei radiografii, oamenii de știință și-au dorit mijloace mai bune și mai sigure prin care să poată cerceta structura internă, pentru a reduce numărul de intervenții chirurgicale de explorare. Cea mai recentă metodă constă în alcătuirea imaginilor cu ajutorul rezonanței magnetice (în engleză poartă numele de MAGNETIC RESONANCE IMAGING, pe scurt MRI), iar unii

oameni de știință consideră că sînt la un pas de metoda perfectă prin care vor putea stabili orice diagnostic, de la bolile de inimă și pînă la cancer, de la scleroză și pînă la defecte congenitale. Aceasta este cea de-a treia descoperire importantă în materie din ultimii 30 de ani, iar, ca și în cazul celorlalte două (ultrasunetele și tomografia electronică), britanicii au avut o importantă contribuție în materie din ultimii 30 de

ani, iar, ca și în cazul celorlalte două (ultrasunetele și tomografia electronică), britanicii au avut o importantă contribuție în fazele incipiente ale cercetărilor.

Metoda MRI nu implică prezența razelor X, ci a unor magneți foarte puternici; plecînd de la faptul că, în mare măsură, corpul uman se compune din apă, se recurge la proprietățile naturale ale atomilor de hidrogen. Plasăți într-un cîmp magnetic și bombardați cu unde radio (care nu fac rău nimănui), atomii de hidrogen devin foarte „agitați” și trec într-o stare în care energia lor este foarte mare. În momentul opririi pulsului de unde radio, fiecare atom își eliberează suroulul de

energie sub forma unui slab semnal radio. Nu numai atomii de hidrogen reacţionează în acest fel, astfel încât oamenii de ştiinţă ştiu acum nu cum să activeze o serie de atomi, cum ar fi cei de carbon sau de fosfor, ci — mai mult — să deosebească semnalele pe care ei le emit.

Aceste semnale sînt convertite în imagini de către un calculator, în funcţie de tipul şi de tăria semnalului emis. De exemplu, o mostră de ţesut gras, care conţine multă apă, va arăta altfel decît un fragment de os, deoarece acesta conţine foarte puţină apă. În cei şapte ani care au trecut de la primele teste MRI, calitatea imaginii s-a îmbunătăţit extraordinar de mult. În mod normal, imaginea este alb-negru, deşi sînt şi situaţii cînd se adaugă culori, pentru a pune mai bine în evidenţă anumite anomalii.

Faptul că metoda MRI se bazează pe magneţi şi unde radio în loc de raze X reprezintă un important pas înainte, deoarece, prin aceasta, se îndepărtează acel risc minim ca radiaţiile folosite să dăuneze ţesuturilor. În acelaşi timp, noua metodă este mai versatilă şi se

dovedeşte deosebit de eficientă cînd sînt necesare imagini ale creierului şi ale altor ţesuturi nervoase.

O problemă deloc neglijabilă este aceea a amplasării şi folosirii unui astfel de echipament. Avînd în vedere uriaşul cîmp magnetic pe care îl generează, un asemenea scanner trebuie îmbrăcat cu un material protector foarte greu şi amplasat la distanţă de celelalte echipamente sensibile, pentru a nu atrage către el toate obiectele metalice din spital.

În acelaşi timp, doctorii combină stratageme din ce în ce mai complicate cînd se folosesc de scanerile tomografice asistate de calculator (în engleză, COMPUTERISED TOMOGRAPHY — CT). Scanerile tomografice fac apel la raze X, dar, cum pentru ele corpul omenesc apare ca un fel de piine împărţită în felii, în secţiuni transversale, imaginile obţinute sînt mult mai detaliate decît cele care rezultă prin metoda Roentgen tradiţională. Ca şi în cazul imaginilor MRI, cele tomografice sînt, în general, luate în alb-negru, dar pot fi şi colorate pentru a evidenţia mai bine diferenţele de densitate dintre diferite ţesuturi.

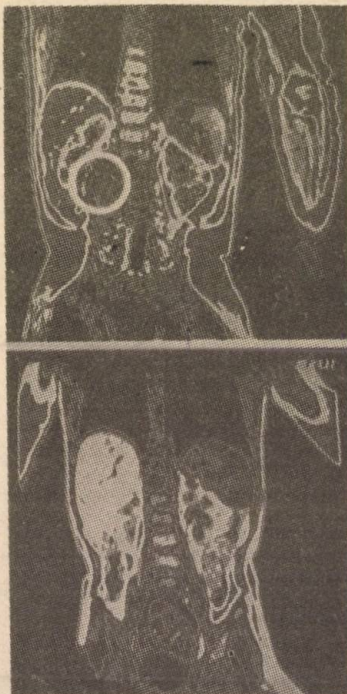
Deoarece prezenţa lor implică existenţa razelor X, scanerile tomografice nu pot fi folosite, de exemplu, la observarea copiilor aflaţi în pînteul mamei. În acest caz, se foloseşte o tehnică bazată pe ultrasunete. Ultrasunetele determină structura internă a corpului şi emit nişte semnale audio imperceptibile de către urechea umană. Aceste „ecouri” sînt captate cînd părăsesc corpul, intensitatea lor fiind diferită

în funcţie de densitatea ţesuturilor pe care le-au traversat. Aceste „ecouri” se pot converti în imagini mişcătoare care reflectă ceea ce se petrece în interiorul corpului. Calitatea imaginii obţinute prin această metodă, precum şi interpretarea ei depinde, în mare măsură, de priceperea persoanei care foloseşte echipamentul respectiv.

Tot ce s-a scris aici nu înseamnă că, în curînd, aparatele Roentgen vor fi trimise la muzeu. În Anglia, de pildă, se efectuează circa 20 de milioane de radiografii anual, unele dintre ele prin metode chiar foarte avansate. În prezent, se pot înmagazina pe discuri de calculator imaginile radiografice, doctorii putînd apoi să mărească, la alegere, diferite sectoare ale radiografiei. Una dintre aceste metode poartă numele de angiografie digitală (în engleză DIGITAL SUBTRACTION ANGIOGRAPHY-DSA), şi este deosebit de folositoare în urmărirea circulaţiei sîngelui.

MRI, tomografia, ultrasunetele şi angiografia au jucat, pe rînd, un rol important în revoluţia tehnică ce a dus la transformarea metodelor de stabilire a diagnosticului. Mulţi dintre noi nu vor avea nevoie de ele niciodată, căci, poate, o radiografie şi cîteva analize simple ne vor fi suficiente. În acele cazuri însă, cînd diagnosticul nu este tocmai evident, aceste aparate pot identifica pînă şi cele mai intime secrete ale corpului.

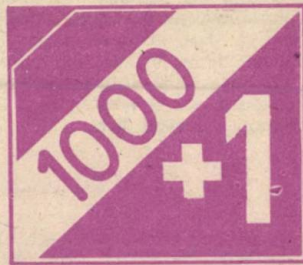
Gabriel Păslaru
(după „Observer”)

Prin tehnica MRI, doctorii de la Universitatea Californiei au diagnosticat o tumoare malignă între rinichiul şi coloana vertebrală ale unei fete de şapte luni (prima imagine — tumoarea încercuită). Echipa a reuşit să ex-tirpe tumoarea

Restaurare

Statuia amiralului Nelson, situată în Trafalgar Square din Londra, a fost expusă din nou publicului, după curăţirea ei, care a durat aproape zece luni. Operaţiunea — îndepărtarea a aproape o jumătate de tonă de excremente ale miilor de porumbei ce populează piaţa londoneză — a costat 80 000 lire sterline. Au fost curăţate atît statuia de granit a celebrului amiral, cît şi columna care o susţine, o acţiune similară realizîndu-se cu 20 de ani în urmă. În „bătălia” purtată zi de zi de impunătoarea statuie — aşezată în piaţa ce poartă numele celei mai cunoscute victorii a lui Nelson, de la Trafalgar, unde acesta şi-a pierdut viaţa după înfrîngerea flotei hispano-franceze — au trebuit învinşi o serie de alţi adversari. După părerea specialiştilor, ploaia reprezintă cauza cea mai importantă a deteriorării monumentului, care are o înălţime totală de 60 metri, şi a fost construită între 1839 şi

1842, sub conducerea arhitectului William Railton. În cei 20 de ani care au trecut de la ultima sa restaurare, apa, care s-a infiltrat în fisurile monumentului, a perforat granitul în multe locuri şi a oxidat şuruburile de fier puse la baza coloanei de constructorii epocii victoriene. Coloana, înaltă de 56 m, a fost curăţată cu detergent acid, apoi cu jeturi de apă; s-a folosit, de asemenea, tehnologie avansată pentru injectarea de răşină lichidă în fisuri, în scopul evitării unor noi infiltraţii de apă.

Istoria „băuturii spumoase”

În palatul lui Montezuma din Mexic, dineul de gală era pe sfârșite. Suveranul imensului imperiu al aztecilor îl primise pe Fernand Cortez, străinul războinic cu fața palidă.

La desert, pe masă apărură cupe de aur. Din ele ieșea un abur ușor și parfumat. Era chocoatl, „băutura spumoasă”, aflată în mare favoare la azteci. Cortez avusese deja ocazia să guste din ea, fără să încerce o prea mare plăcere, de altfel. Preparată din semințele unei plante indigene, apoi bătută ca albușul de ou, în băutură se adăuga și piper. Era tonică, însă avea puține șanse să intre în grațiile curții din Madrid.

De astă dată, pe Cortez îl aștepta o surpriză plăcută: la masa împăratului, „chocoatl” era servită în adaos cu zahăr, fapt care schimba datele problemei: era demnă de Maiestatea Sa regina Spaniei. La puțin timp după acest dineu, nici o doamnă de la curtea madrilenă nu-și începea ziua fără să fi băut o ceașcă de „chocoatl” sau ciocolată, alterare lingvistică ce a înlocuit cuvântul aztec, greu de pronunțat pentru europeni. Noua băutură s-a răspândit repede în toată Europa.

„Cacouatl”, în țara sa de origine, arbustul care producea semințele, a fost numit „arbore de ciocolată”. Celebrul botanist suedez Carl von Linné a latinizat cuvântul în cacao, precedându-l de grecescul Theobroma; de unde și numele oficial al plantei, folosit și astăzi, Theobroma cacao, care poate fi tradus aproximativ prin „cacao, gustarea zeilor”.

Oamenii de știință au început să studieze noua plantă, așa cum au făcut cu cafeaua, cu ceaiul și cu cola. În 1841, un savant rus a izolat, din semințele de cacao, un nou alcaloid: „theobromina”. Mai târziu, un chimist german a descoperit că theofilina, cofeina, theobromina – extrase respectiv din ceai, cafea și cacao – fac parte din una și aceeași grupă chimică căreia îi aparține și acidul uric elaborat de organismul uman pe baza acestor substanțe. De asemenea, el le-a stabilit structura și principiile esențiale care vor sta la baza sintezei lor, fapt care i-a adus Premiul Nobel în anul 1902.

Nici medicii n-au neglijat „theobromina”. S-a demonstrat, încă din 1908, că ea acționează asupra inimii aproape în aceeași măsură cu theofilina și cofeina. În zilele noastre, se cunoaște, de asemenea, și efectul lor asupra sistemului nervos central și periferic, stimulant sau inhibitor, în funcție de substanțe.

Theobromina stimulează foarte puțin sistemul nervos central; în schimb, este un vasodilatator și un diuretic mai puternic decât cofeina și theofilina. Tensiunea arterială nu scade sub efectul ei, nici când este normală, nici când este ridicată, totuși, dacă bolnavii o consumă în mod sistematic, li se întâmplă mai rar să aibă oscilații periculoase de tensiune, care trebuie, desigur, evitate. Cacaoa, sub formă de băutură, este recomandată în cazul deficiențelor cardiace, pentru că mărește amplitudinea contracțiilor inimii. Totodată cacao compensează pierderile de potasiu.

În ceea ce privește ciocolata, ea nu are aplicații cu caracter medical, în afară, poate, de domeniul medicinei sportive. Dar aceasta nu-i scutește pe medici să aibă de a face cu acest produs, pentru că el este, uneori, cauza unor stări alergice, mai ales la copii. Nu este recomandată nici mamelor care alăptează, pentru a evita declanșarea reacțiilor alergice la sugari. Oricât ar fi de mică acțiunea excitantă a „theobrominei”, ea este suficientă, uneori, să-i „dezlanțue” pe unii copii hiperactivi. Copiii îndopați cu ciocolată au somnul agitat, pierd pofta de mâncare și au digestia deficitară.

Deși hrănitor, uleiul de cacao nu are un gust bun. Are, însă, o compoziție interesantă: este alcătuit din trigliceride, fără acizi grași. La temperatura camerei, se prezintă în stare solidă și trece în stare lichidă imediat ce ajunge la temperatura corpului. Iată de ce, de secole, se fac din el supozitoare. Este întrebuințat și la fabricarea rujului de buze.

Să amintim, totuși, că „theobromina” (deci, băutura de cacao) nu este indicată pentru toată lumea. În caz de gută, trebuie consumată moderat. În caz de calculi renali oxalici, se recomandă evitarea consumului ei, deoarece conține, într-un procent destul de ridicat, acid oxalic. Nu se recomandă, bineînțeles, nici în cazul alergiilor.

Pacient,

după 2500 de ani

Cu nu prea multă vreme în urmă, spitalul Edouard – Harriot, din Lyon, a pus întreaga sa aparatură la dispoziția unui singur pacient. Alături de egiptologi și experți în textile, restauratori și biochimisti, chirurgii, radiologii și alți specialiști în medicină și-au consacrat întreaga pricepere examinării uneia din cele 30 de mumii existente în Muzeul Guimet, din orașul menționat.

Inregistrată sub numărul 90 001 255, despre mumia respectivă se știa doar – după cum informează „Figaro-Magazin” din decembrie 1986 – că a fost adusă din Egipt în Europa în secolul trecut. Aplicând un complex de metode de investigare, posibil numai în condițiile existenței aparatului ultramoderne de astăzi, grupul de specialiști și-a stabilit drept obiectiv prioritar ridicarea vâului de mister ce înconjoară încă tehnicile și preparatele folosite la îmbalsămarea și mumificare.

Mai întâi, mumia a fost cercetată, în starea în care se afla, de un tomograf computerizat. S-a aflat, astfel, cite straturi de „îmbrăcăminte” sînt pe cap și corp, și cum pot fi înlăturate, fără a se înregistra deteriorări.

În continuare, s-a trecut la „dezbrăcarea” mumiei. Sau îndepărtat, în primul rînd, două lințoli de culoare galben-brună, suprapuse, care, conform tradiției, erau menite protejării bandajelor de sub ele, înfășurate după un anume ritual. Capul, brațele, picioarele și degetele erau bandajate separat. Cele din urmă au fost desfășurate panglicile aflate pe axa longitudinală a

corpului. Acestea, încrucișate, asigurau rigiditatea mumiei. Cu acest prilej, s-au descoperit și tamponane de pânză, folosite la umplerea concavităților corpului - la brațe și picioare, ca și la unele părți ale feței, pentru a fi menținută forma corpului sub bandaje și după uscarea acestuia, odată cu trecerea timpului.

Eliberată de sub bandaje, mumia, uimitor de bine păstrată, avea o greutate de 20 kg. Trecându-se la stabilirea vârstei, prin metoda radiocarbonului, s-a aflat că bărbatul îmbălsămat avea între 30 și 40 de ani, că decesul a avut loc în urmă cu 2 500 ani, datorându-se, în opinia specialiștilor, unei boli infecțioase. Lipsa oricărei leziuni a întărit această concluzie. Fricelele de praf, incluzând și polen, de pe corp și de pe bandaje, urmează să fie analizate diferențiat, pentru a se putea, eventual, stabili din ce parte a Egiptului provine mumia.

Continuarea examenelor asupra corpului îmbălsămat a scos la iveală detalii interesante. Astfel, s-a constatat că, înaintea îmbălsămării, creierul a fost îndepărtat cu ajutorul unei sonde introduse prin nas, fără a fi deteriorată cutia craniană. Iar pentru a se pătrunde în stingerul corpului, a fost practicat o incizie în partea stângă a toracelui.

Chiar și pielea mumiei s-a păstrat relativ bine, cu structurile aproape intacte. La fel, celulele musculare și țesuturile osoase. Tăind-se partea superioară a femurului, celulele - deși deformate - au putut fi cu ușurință recunoscute.

Sedimentările constatate la efectuarea tomografiei s-au dovedit a fi resturile unei rășini vegetale, care a fost turnată în toate cavitățile corpului. Capul a fost tratat, cu aceeași rășină, însă și pe părțile exterioare, primind un luciu aparte, datorită căruii fața, spre exemplu, părea acoperită de o mască. În mod surprinzător, în unele locuri rășina nu s-a întărit, rămânând moale ca un burete.

Pentru ca pielea corpului să rămână suplă și pentru a o impermeabiliza, înaintea îmbălsămării a fost unsă cu un ulei, a cărui compoziție se încearcă acum a fi descifrată.

Întregul procedeu de îmbălsămare se desfășura - ținându-se cont de temperaturile ridicate din Egipt - într-o perioadă de timp mult mai scurtă decât se credea până acum, sînt de părere specialiștii de la spitalul din Lyon.

În credința vechilor egipteni, mumificarea reprezenta premisa necesară facilitării unei „alte vieți” celui decedat. Conform reprezentărilor acestora, în compoziția individului intrau cinci elemente: corpul, principiul vieții, „Ka”; spiritul „Ba”; umbra și numele. Dacă nu s-ar fi asigurat, prin mumificarea după moarte, ansamblul acestei compoziții - credeau vechii egipteni -, cele cinci elemente s-ar fi dispersat, nemaifiind posibilă „noua viață”.

Ca și harta globului terestru, cea-a creierului omenesc este împărțită în două emisfere și poartă însemnate pe ea numele marilor descoperitori: scizura lui Rolando, zona Lissauer, nodul lui Becerev... Dar aceștia nu făceau decît să traseze conturul „continențelor” pe care nenumărate echipe de anatomici și fiziologi specialiști în neurologie nu conținesc să le exploreze.

În fiecare minut, creierul aspiră circa 0,7 litri de sînge. El este la curent cu tot ce se petrece în organismul nostru: o lacună de un minut în alimentația cu oxigen și glucoză aduce după sine starea de comă, apoi moartea, după opt minute. Forma creierului amintește de o ciupercă; piciorul este reprezentat de trunchiul cerebral, partea sa cea mai veche. Acesta are controlul reflexelor majore, ca deglutiția și refluxul tușigen, respirația și bătăile inimii.

În amonte, se situează creierul intermediar cu care mamiferelor s-au dotat în urmă cu circa 150 de milioane de ani. El cuprinde centrele olfactiv, gustativ și emotiv.

Partea a treia, cea mai tînăra, pălăria ciupercii, este în vîrstă de mai multe milioane de ani. Ea reprezintă creierul propriu-zis, sediul aptitudinilor noastre la receptarea a tot felul de semnale, sediul vorbirii și al gândirii abstracte.

Așadar, trei creiere într-unul singur! Dar, pentru a-și exercita funcțiile, mai trebuie realizate acele „armonii” între instincte, emoții și abstracții. Timp de nouă luni de zile, în fiecare secundă se nasc patru sute de neuroni, douăzeci și patru de mii - în fiecare minut. În cele din urmă, creierul însumează impresionanta cifră de zece miliarde de neuroni - masă celulară care determină ansamblul facultăților noastre cerebrale.

Țesutul nervos are două coloraturi: cenușie - pentru masa de neuroni, și albă - pentru asociațiile prelungirilor acestora, numite axoni și dendrite. Pentru fiecare dintre noi, spectacolul vieții se joacă în stratul de materie cenușie și albă, gros de cîțiva milimetri, care acoperă cele două emisfere.

E mult? E puțin? De ce aceste zece miliarde de celule care să cuprindă întreg universul omenesc?

Matematicienii ne vor spune că, la nivelul bilioanelor, trilioanelor, catralioanelor și al altor giganti ai aritmeticii, miliardele fac figură de pigmei. Dimpotrivă, gugolul reprezintă într-adevăr un număr uriaș. El înseamnă zece la puterea o sută. După estimările fizicienilor, numărul particulelor conținute de universul nostru nu ar depăși cifra zece la puterea 88, adică o cantitate mult inferioară gugolului.

Și totuși, există fenomene care îl sfidează. Printre acestea - rețeaua de neuroni.

Fiecare neuron are ca vecini zeci de alți neuroni de care este legat prin axoni și dendrite, ceea ce dă naștere la o adevărată pânză de păianjen. Capacitățile noastre mintale sînt în funcție de numărul de legături reciproce pe care un creier este capabil să le realizeze și de viteza acestor interacțiuni: în medie, o milionime de secundă. Cu greu ne putem imagina cantitatea combinațiilor suscitade de această rețea de zece miliarde de neuroni, combinație înfinit mai mare decît gugolul. Ea oferă fiecăruia dintre noi șanse enorme de a fi geniali.

Neuronii sînt precum chipurile omenești: nu există doi care să se aseme. Din acest unic motiv, neuronul – acest infim atom al creierului – este o adevărată uzină chimică, de o complexitate derutantă. Într-adevăr, neuronul conține, în „corpul” său, sute de mii de substanțe, mii de enzime catalizatoare, inițiatoare a unei infinități de reacții biochimice neîncetate.

Ca și furnicile, neuronii comunică între ei cu ajutorul codurilor chimice pe bază de substanțe mediatore. Se cunosc aproximativ patruzeci din ele, iar cercetările continuă.

Dar chimia nu e singurul limbaj. Creierul generează și impulsuri electrice care se succed cu o cadență de mai multe miliarde de ori superioară impulsurilor celei mai mari centrale electrice pe care ne-o putem imagina. Dacă am ajunge să dirijăm aceste activități chimice și electrice ale neuronilor, am putea să controlăm diferite tulburări ale psihicului. Este și unul din motivele pentru care cercetătorii depun eforturi mari pentru elaborarea de tehnici din ce în ce mai sofisticate, care să le permită determinarea caracteristicilor activității cerebrale. Astfel este, de pildă, procedeul lui Hess, fiziolog elvețian, care a propus, în 1924, plasarea de electrozi pe creier, pentru un timp îndelungat. În acest fel, poate fi „auzit vorbind” cel mai mic neuron izolat și poate fi detectată diversitatea și originalitatea rețelelor de neuroni.

Cum să fie decodate semnalele lor? Cum funcționează creierul în ansamblu? Cum i-a naștere gândirea? Sînt întrebări care frămîntă, de multă vreme, pe savanți. Însă e puțin probabil că se vor găsi, curînd, răspunsuri.

În secolul trecut, un cercetător german, Wagner, a avut ideea să studieze creierul savanților decedați, pentru că, logic, fiind de presupus că erau mai inteligenți decît ceilalți oameni, diferența trebuia să se manifeste în structura lor cerebrală; însă nu a descoperit nimic deosebit.

S-a apreciat că trebuie luată în considerație greutatea creierului. Dar nici acest lucru nu s-a dovedit valabil. Creierul lui Ivan Turgheniev cîntărea două kilograme, adică de două ori mai mult decît al lui Anatol France. Iar aceasta nu i-a împiedicat nici pe unul, nici pe celălalt să devină excelenți romancierii, clasici ai literaturii universale. Să notăm, în treacăt, că creierul omului de Neanderthal a fost mai greu decît cel al omului modern.

Psihologul ridică din umeri cînd i se cere să precizeze modul în care a luat naștere rațiunea. Din această cauză, îl invidiază pe profesorul de educație fizică pentru că acesta știe ce mușchi să dezvolte. Și, aceasta într-o epocă în care milioane de ființe omenești se inițiază în munca intelectuală și cînd se pune în valoare spiritul, deseori în detrimentul perfecțiunii corporale. În afara unor cărți pseudostiințifice, nu

există nici un ghid serios care să poată defini alternativele raționale dintre muncă și odihnă, care să dea sfaturi, fie și succinte, în materie de igienă mintală.

Este adevărat că, de cîteva zeci de ani, asistăm la înmulțirea ciberneticienilor care se consideră experți în această privință. Ivan Pavlov a comparat creierul cu o centrală telefonică; astăzi, acesta este comparat, cel mai adesea, cu un ordinator. Ni se spune că creierul este un calculator viu, un aparat electrochimic. După expresia sarcastică a unui scriitor, „un magnetofon și un cocoș sînt amîndoi capabili să scoată un cucurigu; dar mecanismele care îl produc sînt total diferite unul de celălalt”.

Creierul omenesc este foarte greu de descifrat ca obiect de studiu. Putem da dreptate savantului care a spus: „După ce miliardele de galaxii vor fi transpuse pe hartă de către astronomi, cu precizia dorită de noi, creierul omenesc, care le-a numărat, va mai fi încă mult timp studiat, fiind infinit mai complex”.

Mulți specialiști consideră că randamentul creierului este ceva mai mare decît al unei locomotive cu aburi. Într-adevăr, el este de aproximativ zece la sută. Or, la 46 de ani, emisfera dreaptă a creierului savantului Pasteur a fost distrusă de o congestie; cu toate acestea, el a mai trăit încă 27 de ani, timp în care a lucrat și a realizat cea mai mare descoperire a sa, celebrul vaccin antirabic.

Anumite aspecte ale inteligenței ne sînt prezentate de calculatori-minune, în săli de spectacole, în timpul „recitalurilor matematice”. Aceștia dau cu tifa ordinațoarelor. Acum douăzeci de ani, un francez, pe nume Daguebert, a putut rezolva zece probleme înainte ca mașina să fi terminat șapte. Ridicări la putere nenumărate, extragerea rădăcinii cubice din numere ca 48 627 125... Într-un minut și 35 de secunde, omul le rezolva, în timp ce mașina, care nu a rezolvat decît șapte probleme, a făcut-o în cinci minute și 18 secunde.

Și memoria pare să fie nelimitată. Să înveți într-o săptămînă o limbă străină? Să memorezi fără hipnoză o mie de cuvinte într-o singură lecție? E perfect posibil. Cu condiția să fie înlăturate barierele criticismului logic, care ne obligă să „palpăm” fiecare vocabulă înainte de a-i înțelege sensul, și ale conștiinței critice sau ale rezistenței față de orice sugestie venită din afară, ale neîncrederii față de tot ce este insolit.

Resursele intelectuale ale creierului sînt enorme. Abia dacă începem să ghicim bogățiile pe care fiecare din noi le posedă fără să ajungem să ne imaginăm valoarea lor. E ca și cum am fi pierdut cheia seifului fermecat în care sînt ascunse adevăratele noastre comori, sau ca și cum n-am cunoaște cuvintele magice, cu care să spunem „sesam, deschide-te”!

RULETĂ

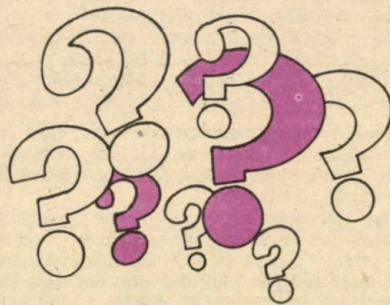
În localitatea Sullivan, statul Illinois, din SUA, administratorii unui parc au avut o idee cît se poate de originală pentru a atrage vizitatorii. Ei au împărțit o parcelă în pătrate numerotate de la 1 la 144. O dată pe zi, doritorii de ciștiguri se adună și pariază pe unul sau mai multe pătrate. După ce au fost făcute jocurile, crupierul, respectiv un grăjdar, dă drumul unei văcuțe, pe nume Bessie, să se plimbe nestingherită pe parcelă. După un timp, micuța Bessie se oprește într-unul din pătrate — ales de ea absolut arbitrar — și găsește de cuviință să îngrășe pămîntul. Imediat, crupierul anunță numărul pătratului pe care Bessie și-a marcat trecerea iar cei care au avut inspirația să

mizeze pe acel număr își încasează ciștigul — 1 000 dolari. În ciuda unor plîngeri că jocul prezintă mai puțin dinamism decît ruleta clasică, „ruleta cu bălegar” se bucură de tot mai numeroși adepți.

RECUNOȘTINȚĂ

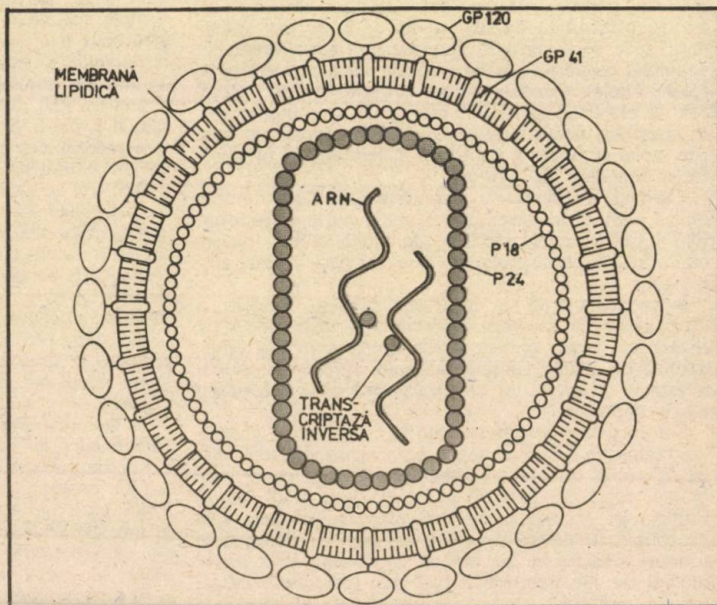
Conducătorul unui camion a vrut să evite un cîine ciobănesc care stătea lungit pe o șosea în apropiere de Saragosa, Spania. Din cauza manevrei bruște, camionul și-a pierdut direcția, a trecut un șanț, a lovit un autoturism parcat pe trotuar, a dărîmat un gard și, în final, s-a oprit în zidul unei case. Incidentul s-a soldat cu o singură victimă — șoferul, care, atunci cînd a coborît din cabină, a fost mușcat zdravăn de cîinele ciobănesc.

Ce este SIDA

Flagel sau psihoză în masă? Botezată de epidemiologi „Sindromul de imunodeficiență dobândită”, această boală are un impact atât de mare, încât sigla sa teribilă, SIDA, s-a instalat, de mult timp, pe primul loc în „top”-ul dramatic al maladiilor mortale.

În Statele Unite, în 1981, a fost descoperită SIDA (și botezată astfel). Pe măsură ce numărul bolnavilor s-a înmulțit, ajungând, în numai șase ani, de la câteva cazuri izolate, la peste 40 000 azi, America a fost cuprinsă de o adevărată psihoză. I s-a dat și un nume: „psisida”. La Hollywood, se spune că singura vedetă pe care nimeni n-o bănuiește de SIDA este Minnie Mouse, iubita lui Mickey. În rest, nimeni nu scapă de sub incidența zvonului. „E suficient — scria, în octombrie 1985, «Paris Match» — ca un actor să fie puțin mai palid sau să fi pierdut câteva kilograme, pentru ca toată lumea să-l privească plină de suspiciune. O durere de cap sau un guturai și contractul poate fi anulat!” „În acest moment, la Hollywood se află un asasin invizibil. Viața a devenit mai îngrozitoare decât într-un film de groază” — declara un producător. Dar, în spatele acestor bolnavi imaginari, drame autentice se acumulează și „Who's Who”-ul ororii se mărește. La Hollywood, se înregistrează trei cazuri de SIDA pe zi și 37 de „sidați” mor în fiecare lună. Cea mai celebră victimă a noii „ciume” rămâne Rock Hudson, care, în anii '50, reprezenta imaginea unei Americi perfecte, legendă și mit. Cu atât mai mult, moartea sa a impresionat. Doi ani mai devreme, în august 1983, o altă celebritate decedase, victimă a aceleiași maladii: Klaus Naomi, vedeta rock-ului newyorkez. Alte victime celebre: Arndt von Bohlen und Halbach, ultimul moștenitor al dinastiei Krupp, sau Perry Ellis (46 de ani), unul dintre cei mai la modă... creatori de modă. Este o tragedie ce i se poate întâmpla oricui — atrag atenția medicii. Oricui? Americanii,

Virionul HIV, adică particula virală, este o sferă cu un diametru de circa 100 de nanometri (a zecea milionime de metru). Particula este limitată de o membrană împrumutată celei infectate și constituită din două straturi de lipide. Glicoproteine, adică proteine legate de grupurile de zahăr, garnisesc această membrană. Fiecare glicoproteină comportă două părți: subunitatea gp 41 care traversează membrana dintr-o parte în alta și subunitatea gp120, care iese în exterior. Învelișul, format din duble straturi lipidice și din proteine membranare, acoperă o „înimă”, constituită din proteinele p24 și p18. ARN-ul viral este situat în „înimă”, cu mai multe exemplare ale unei aceleiași enzime — transcriptaza inversă — care asigură formarea ADN-ului din ARN-ul viral.

primii atinși de această ciumă modernă, credeau la început că SIDA nu stă la pîndă decât în cartierele de „gay” (homosexuali) din San Francisco și New York sau la periferia marilor orașe. Unii evangheliști din sud vorbeau de „pedeapsa divină”, făcînd campanie pentru punerea în carantină a tuturor acestor „ciu-

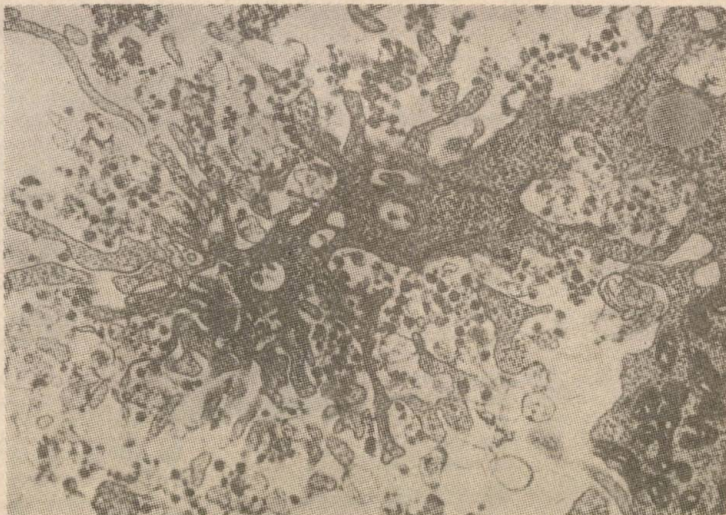
mați”. Dar realitatea este alta: indiferent de unde vine, SIDA a circulat prea mult de la apariția sa, în anii '70, în Statele Unite. S-a descoperit brusc că SIDA a ieșit din ghetto-uri și că poate să lovească oriunde și pe oricine. Prinsă în tentaculele acestei caracatițe care-și înghite victimele aproape la întim-

plare, întreaga Americă se agită azi să iasă din coșmar.

Dar nu numai ea. Căci în lume erau înregistrate, la sfârșitul lunii septembrie, 59 563 cazuri de SIDA — anunța Organizația Mondială a Sănătății, după ce-a primit, la 2 septembrie, date privind situația SIDA din 123 de țări. Statele Unite dețineau, la ora aceea, primul loc, cu 40 845 de cazuri, urmate de Franța, cu 1980 de cazuri și Brazilia, cu 1695. Pacienții înregistrați — atrăgea atenția organizația mondială — reprezintă numai o parte din numărul real de suferinzi, care era estimat la peste 100 000. Pe lângă această statistică globală privind SIDA, în lume există — arată OMS — între 5 și 10 milioane de persoane infectate cu virusul SIDA, transmitori potențiali, dintre care o treime vor prezenta simptomele mortale ale bolii în următorii cinci ani. În 1991 — avertizează OMS — SIDA va afecta un milion de persoane în întreaga lume.

De la LAV și HTLV la HIV

În 1981, Centrul de Epidemiologie din Atlanta (SUA) atrăgea atenția asupra apariției unei boli noi, SIDA, de aparență epidemică. În 1982, Myron Essex, de la Harvard, și Robert Gallo, de la „National Institute of Health”, emit ipoteza unui agent retroviral. În 1983, Barre, Cherman și Montagnier, de la Institutul Pasteur din Paris, identifică, primii, virusul pe care-l botează LAV; în 1984, echipa lui Robert Gallo reușește să izoleze o „familie” permanentă de viruși, conținându-l pe cel botezat de ei HTLV III, ceea ce le-a permis să realizeze un ansamblu de reactivi necesari studierii acestor viruși. S-a constatat că virușii descoperiți prezentau o afinitate specială pentru limfocitele T4, pe care le invadează, ucigându-le. În sfârșit, în 1985, societatea Genentech (California), National Institute of Health și Institutul Pasteur definesc informația genetică a acestui virus HTLV III — LAV, deschizând astfel calea preparării vaccinului. Un comitet însărcinat să rezolve problemele de nomenclatură a decisea ca virusul SIDA să fie numit prin acronimul HIV. „Această cooperare internațională — subliniază dr. Daniel Zagury de la Universitatea «Pierre și Marie Curie» din Paris — a permis să se avanseze mult asupra acestui subiect, pe plan virologic și molecular, dar rămâne încă mult de făcut în plan epidemiologic și

Limfocitele T4 infectate de HIV (virusul SIDA) produc un mare număr de noi particule virale. O limfocită T4 infectată (mărită de 15 000 de ori) apare sub o formă neregulată și ramificată, în centrul fotografiei; particulele virale sînt micile pete negre. HIV este un retrovirus: cînd infectează o celulă, ARN-ul pe care-l conține și care constituie materialul său genetic creează o moleculă complementară de ADN. Aceasta se integrează cromozomilor celulari și rămîne acolo, în stare latentă, pînă ce va fi activată; ea produce, atunci, noi particule virale. În cazul unei infecții cu HIV, numeroase particule sînt imediat fabricate și această reproducție virală, „explozivă”, ucide adesea celula infectată. Cum principala țintă a HIV, limfocita T4, este o globulă albă care asigură regularizarea răspunsului imunitar, infectarea cu HIV antrenează o puternică imunodeficiență

(din „Pour la Science”)

imunologic, pentru a găsi mijloacele de a îngriji bolnavii și de a evita ca acest virus să circule, contaminînd populații întregi”.

Descoperirea HIV a reprezentat, într-adevăr, o etapă fundamentală, dar, din punctul de vedere al sănătății publice, era vital să se detecteze virusul HIV printr-un test de rutină. În 1985, aceste societăți au pus la punct un test comercializat; pe baza acestuia riscul de propagare a SIDA prin transfuzii de sînge este, practic, eliminat.

Doar patru ani s-au scurs de la identificarea agentului SIDA și s-au înregistrat progrese remarcabile pe calea stabilirii modalităților de declanșare a maladiei.

Limfocitele T4 sau „dirijorii” sistemului de apărare

În primul rînd, ce este exact virusul HIV, cum pătrunde el în orga-

nism și cum acționează?

În general, arată Dr. Zagury, „toate virusurile care dereglează genele, fie că sînt cauza unui cancer sau a unei afecțiuni grave, precum SIDA, nu determină îmbolnăvirea organismului decît cu ajutorul unor co-factori, căci toate aceste maladii se manifestă în etape multiple. Astfel, cancerul lui Burkitt apare în Africa, la persoane ce suferă de paludism; cancerul ficatului, provocat de virusul hepatitei B, va apărea la indivizi infectați, atîrși de ciroză. În cazul SIDA, cunoașterea acestor factori se dovedește necesară pentru a înțelege mai bine de ce, printre toți indivizii infectați de agentul viral, doar unii fac azi această gravă boală. E vorba de co-factori sau inerenți sau exteriori bolnavului, datorai unei agresiuni suplimentare de origine virală sau imunitară”. În ce privește SIDA, ea se datorează unui virus care, în anumite condiții, paralizază și distruge celulele de apărare imunitară. Odată aceste celule paralizate, orice infecție devine catastrofală, ceea ce explică gravitatea maladiei. Pericolul de propagare a acestui virus care se transmite prin sînge și spermă este că nume-

roși subiecți sînt purtători sănătoși. Ei nu prezintă boala, dar sînt în măsură să contamineze alte persoane, care sînt susceptibile să facă SIDA. Ulterior, s-a constatat că și la acești „purtători sănătoși” se va declanșa boala. Oricum, perioada de incubație este de 3—8 ani.

HIV este un virus de ARN. Altfel spus, materialul genetic ce comandă viața acestui virus este compus din acid ribonucleic (și nu din ADN sau acid dezoxiribonucleic, cum este cazul celulelor umane). Și, ceea ce este mai important este faptul că el este un retrovirus: conține o enzimă, transcriptaza inversă, ce declanșează copia ARN-ului în ADN, permițându-i, deci, să se integreze în ADN-ul ce compune materialul genetic al celulei infectate. În al treilea rînd, este un virus lent, care, odată integrat în materialul genetic al celulei-gazdă, poate rămîne ascuns acolo, adormit, timp de luni și chiar ani, fără a se multiplica și fără a se manifesta prin simptome, pentru că, într-o bună zi, să se trezească și să devină activ.

Cu alte cuvinte, el stă ascuns fără să fie văzut în „cartierul general” al apărării organismului, în chiar globulele albe care trebuie să dea

Virusologii cercetează în continuare

alarmă, respectiv în limfocitele T4; cînd se trezește, acest retrovirus lent ucide limfocitele T4, „dirijorii” sistemului de apărare a organismului. Rezultatul: luate prin surprindere, limfocitele T4 nu numai că nu mai au timp să dea alarma, ci cad, ele însele, victime sigure ale HIV. Drept urmare, sistemul imunitar al persoanei infectate nu mai produce

anticorpi, fiind anihilat. Din acest moment, bolnavul de SIDA devine extrem de sensibil la așa-numitele, „infecții oportuniste”, provocînd afecțiunile cele mai diverse, de la micoze ale pielii pînă la inflamații pulmonare sau ale altor organe. Cel mai adesea, bolnavii mor de o pneumonie mai rară, cauzată de parazitul *Pneumocystis carinii* sau de Sar-

Pe urmele HIV — ipoteze —

Virusul SIDA s-a transmis de la primate la om în anii '50, pe vremea „comerțului cu maimuțe” din țările africane spre Statele Unite, unde aceste animale erau utilizate în cercetările de laborator — este opinia susținută de Sergio Giunta și Giuseppe Groppa de la Institutul național pentru îngrijirea bătrînilor din Ancone (Italia), exprimată într-o scrisoare trimisă revistei „Nature”. Relevînd că virusul HIV, de multă vreme prezent la maimuțe, s-a transmis de abia în urmă cu 30 de ani la om, cercetătorii italieni găsesc explicația în caracterul „plin de cruzime” al vînatărilor de primate, practicate în acea perioadă în Africa. „În timpul capturii — arată ei —, probabilitatea ca aceste animale să-i muște pe vînători era foarte ridicată. Această explicație este pe linia ipotezei profesorului Luc Montagnier, de la Institutul Pasteur, care susține că transmite-

rea a avut loc tocmai în urma unei mușcături”. În susținerea acestei ipoteze, cei doi oameni de știință italieni subliniază că specia de primate vîinate în mari cantități, în anii '50, este aceeași care a transmis virusul la om: „*Cercopithecus aethiops*”.

Virusul care provoacă SIDA a devenit patogen sau, altfel spus, capabil să declanșeze boala, în urmă cu 70 de ani — susține o echipă de cercetători japonezi. Ei au ajuns la această concluzie în urma unui studiu comparativ privind structurile genetice a 15 tipuri diferite ale virusului, obținute din diverse țări.

Takashi Gojabori, cercetător la Institutul Național de Genetică din Mishima, din apropiere de Tokio, a declarat că în analize s-au găsit trei noi tipuri de virus: HIV 2, STLV 3 și HTLV 4. Cercetătorii niponi sînt de părere că patru tipuri de bază, care formează ge-

nele ființelor vii, își schimbă compoziția odată cu trecerea timpului și că procesul de evoluție al unor asemenea gene poate fi cunoscut după fluctuațiile lor. Astfel, ei au observat că virusul-prototip al SIDA se poate transforma în HIV 1 și HIV 2 în circa 150—200 de ani. În momentul de față, cel mai extins este virusul HIV 1. El a devenit patogen, împreună cu unii viruși de tipul HIV 2, în cadrul unei a doua mutații, survenite acum 70 de ani. Potrivit cercetătorilor niponi, această descoperire este confirmată de faptul că primul caz de SIDA a fost înregistrat în Africa Centrală, acum aproximativ 50 de ani.

Faptul că virusul SIDA devin patogeni într-un timp relativ scurt indică — este de părere Takashi Gojabori — că genele implicate sînt foarte limitate. Prin urmare, dacă ele vor fi identificate, s-ar putea găsi remedii, ca și formula de prevenire a acestei boli, ambele necunoscute pînă în momentul de față.

comul lui Kaposi, boli demult cunoscute, dar care altădată nu evoluau atât de repede și nici atât de tragic.

„Ca în cazul defrișării unei păduri“...

SIDA este o boală a secolului nostru, dar aceasta nu înseamnă că și virusul care o declanșează este nou. Opiniile experților sînt diverse pe această temă, dar, în ultima vreme, pare să cîștige tot mai mult teren ideea că HIV exista probabil în stare latentă de multă vreme. A devenit virulent în urma unei rupturi a echilibrului natural. „Ca în cazul defrișării unei păduri în Africa: imediat apar anumiți paraziți” — explică dr. André Siboulet, președintele Uniunii internaționale de luptă contra bolilor sexual transmise și directorul centrului OMS de la Institutul Alfred Fournier.

„Cred — declară Viktor Jdanov,

membru al Academiei de medicină a URSS, directorul Institutului de virologie din Moscova — că SIDA nu este un virus nou (în accepțiunea biologică a cuvîntului). S-a întîmplat, nu doar o dată, ca agenții infecțioși să supraviețuiască, timp de secole, fără a provoca grave epidemii (majoritatea populației fiind imună la ele). Dar, de îndată ce au apărut condiții propice, ei au ieșit din căminele lor naturale”.

„Legăturile dintre state — arată academicianul Jdanov — s-au dezvoltat intens în cursul ultimelor decenii, ceea ce, în mod obiectiv, creează condițiile pentru migrația agenților patogeni”. De aceeași părere este și dr. André Siboulet. „Una din cauze — susține el — este înmulțirea călătoriilor, în interes de serviciu sau turistic: ieșirea din cadrul de viață obișnuit favorizează aventurile de tot felul. În timpul războaielor napoleoniene — amintește medicul francez — bolile venerice urmau armatele în campanie. Azi, turismul a înlocuit războiul și bolile sexual transmise urmează... liniile aeriene”. „Știm cu toții — subliniază academicianul Viktor Jdanov — că există un anume echilibru între agenții patogeni și organismul

uman. Acest echilibru poate fi rupt în diverse circumstanțe. De pildă, riscul de a face SIDA este mult mai mare la toxicomani. Și aceasta, nu numai pentru că virusul este transmis odată cu infecția (dacă seringă n-a fost bine sterilizată), ci pentru că stupefiantele inhibă sistemul imunitar al organismului. Or, exact în celele acestuia și, înainte de toate, în limfocitele responsabile cu apărarea organismului nostru contra pătrunderii de substanțe alogene, se instalează virusul SIDA. Majoritatea copleșitoare a victimelor acestui sindrom sînt homoseksuali. Sînt convinși — declară academicianul sovietic — că epidemia acestei boli este o consecință directă a «revoluției sexuale» ce a invadat, în ultimii ani, Statele Unite, țările Europei occidentale, creînd condiții pînă acum inexistente pentru propagarea virusului. Cluburile oficiale de homoseksuali numără 2,5 milioane de membri numai în Statele Unite. Toxicomanii sînt milioane. Se știe că, atît la unii, cît și la ceilalți, imunitatea este slăbită, ceea ce a ajutat, poate, virusul să rupă echilibrul existent, să-i modifice proprietățile, să devină mai agresiv”.

„Pe de altă parte — atrage atenția

PĂLĂRIE SOLARĂ

O pălărie multifuncțională a fost creată de o firmă newyorkeză. Ziua, ea se poate folosi pentru a-l proteja pe purtător de caniculă cu ajutorul unui mic ventilator acționat de celule solare disimulate în borul pălăriei, iar noaptea furnizează lumină cu ajutorul unui beculeț acționat de o baterie de 1,5 volți — ascunsă și ea în pălărie.

42 DE DESTINATARI

Poștașul satului Pelzan, din Turcia, are de întîmpinat greutăți foarte mari ori de cîte ori sosește o scrisoare adresată lui Mustafa Belaza — aceasta din cauza faptului că în sat trăiesc 42 de persoane cu acest nume, iar casele satului nu sînt numerotate. Dacă sosește un plic de pe care lipsește adresa expeditorului, sînt convocați toți cei 42 de destinatari potențiali, după care se trece la citirea colectivă a scrisorii. Lectura continuă pînă cînd, din context, rezultă cui îi era adresată scrisoarea.

PROTEST

Un fermier francez, pentru a protesta împotriva politicii agrare a Pieții comune, în urma căreia a suferit serioase pierderi financiare, și-a dus cele patru vaci la un birou de plasare a forței de muncă, cerînd și pentru ele ajutor de șomaj.

*PAZĂ

Înainte a unui meci de rugby din localitatea engleză Birmingham, echipa oaspeților a fost vizitată în vestiare de un individ bine îmbrăcat, cu maniere impecabile, care a dat fiecărui jucător un săculeț avînd impri-

mat numele jucătorului respectiv, rugîndu-i să pună în ele toate valorile pe care le aveau asupra lor, în vederea păstrării lor în siguranță, în timpul meciului. La sfîrșitul ultimei reprize, jucătorii au constatat că individul se evaporase, lăsîndu-le, ce-i drept, un inventar detaliat al lucrurilor furate, dactilografiate pe o hîrtie de cea mai bună calitate.

OFICIERE

Un funcționar al primăriei din Cossenza, Italia, are un mod cu totul original de a oficia căsătoriile. Mare amator de fotbal, el spune tinerilor căsătoriți: „Viața este ca un teren de sport. Iar voi intrați acum pe un stadion în care domnesc reguli stricte. Perioada de logodnă a fost antrenamentul, iar acum începe jocul adevărat. Eu sînt arbitrul de centru iar martorii voștri sînt arbitrii de linie”.

POEZIE

O nouă metodă de optimizare a creșterii porcilor a fost comunicată de un fermier din statul Iowa (SUA). El susține că poeziile absurde de dragoste, recitate cu un ușor accent suedez, au un efect binefăcător asupra stării de spirit a porcilor. „Un porc fericit este, desigur, un porc care va produce mai multă carne”, declară promotorul poeziei de cîcină.

CÎNTAR

O firmă pariziană a lansat un nou model de cîntar: dacă o persoană care depășește 100 de kg urcă pe el, un minicasetofon se declanșează automat și reproduce — în chip de avertisment — cîteva măsuri dintr-un marș funebru.

Rubrică realizată de A. Dascălu

STOP-CADRU

Robert Gallo —, SIDA nu este o maladie specifică homosexualilor, nici toxicomanilor și nici unor grupuri de risc. Virusul se transmite prin contact intim, dar natura contactului are relativ puțină importanță: virusul se propagă rapid de îndată ce există un grup de persoane destul de vast pentru ca epidemia să se poată întinde. Acest grup poate fi, de pildă, cel al homosexualilor sau toxicomanilor, dar homosexualitatea și toxicomania nu sînt cauze directe ale sensibilității la virus; în Africa, de exemplu, virusul s-a propagat printre persoanele heterosexuale, iar R. Redfield și M. Kaplan au demonstrat că transmiterea s-a produs și în SUA pe cale heterosexuală. De aceea — subliniază cercetătorul american — „pînă la apariția unui vaccin eficace, prudența, ca și o înțelegere exactă a virusului sînt cele mai bune arme de care dispunem pentru a-i împiedica propagarea”.

„Ideal ar fi — arată prof. Luc Montagnier de la Institutul Pasteur — un vaccin: „Noi, ca și alți cercetători din lume — precizează profesorul francez — lucrăm activ la el. Dar avem de depășit obstacole considerabile”.

Dușmanul invizibil

Așa cum am văzut, într-un răstimp relativ scurt,ologii au reușit să descopere HIV, virusul SIDA. Știu acum să-l izoleze, să-l cultive. I-au analizat structura și sînt capabili să-l reproducă și chiar să-l modifice. Au pus la punct teste de depistare. De ce este, atunci, atât de dificilă realizarea unui vaccin?

Răspunsul este simplu: deocamdată, nimeni nu pare să știe ce anume ar trebui pus într-un vaccin pentru ca el să protejeze contra maldiei. Marie-Ange D'Adler, într-un interesant și sugestiv articol publicat în „Sciences et Avenir” nr. 484, iunie 1987, încearcă să explice în ce constau „obstacolele considerabile” la care se referea profesorul Montagnier.

În ce privește anatomia virusului,ologii — arată autoarea articolului — știu acum destul pentru a fi capabili să-i deseneze cel puțin un portret provizoriu. Este un virus de talie mică (100 nanometri), cu aparența unei minuscule mingi de fotbal acoperită cu spini: acești spini, sau **proteine de înveliș**, joacă un rol primordial, deoarece permit virusului să recunoască celulele-tintă și să

Descoperitorii virusului HIV: Luc Montagnier (stînga) și Robert Gallo

se „prindă” de ele. Sub înveliș, un nucleoid, în formă de cochilie, conține alte proteine, numite **proteine interne**, care înconjoară materialul genetic al virusului (ARN-ul său) și enzima de reproducție.

În mod obișnuit, pentru a fabrica un vaccin împotriva unei boli virale, se utilizează virusul vinovat de a fi determinat boala. Un virus ucis sau cel puțin atenuat. Și aceasta, pentru a-i arăta organismului fața dușmanului mort sau dezarmat, pentru a-l cunoaște și apoi a-l recunoaște și combate în ziua în care l-ar întîlni viu și înarmat. Dar, în ce privește virusul SIDA, cercetătorii nu îndrăznesc să folosească această metodă clasică. Căci boala este mult prea gravă pentru ca cineva să-și asume riscul transmiterii ei accidentale, printr-un vaccin prost controlat. Or, dacă e vorba de un vaccin pe bază de virus ucis, e foarte greu să se afirme că nici un microorganism nu va supraviețui tratamentului, în cadrul unei producții industriale. De asemenea, pentru un vaccin pe bază de virus atenuat, e de temut ca acesta să nu-și regăsească virulența. În sfîrșit, se evită fabricarea unei culturi a virusului pe scară industrială, din cauza problemelor de securitate, de logistică, de cost pe care aceasta ar antrena-o.

Virus-cameleon

Din aceste considerente — explică Marie-Ange D'Adler — cercetători și firme se îndreaptă spre tehnici moderne care să permită fabricarea, în mari cantități, de frag-

mente (sau „subunități”) ale virusului. Căci un vaccin poate fi pus la punct cu ajutorul fragmentelor învelișului virusului, acelea care poartă semnele ce-i vor permite apoi organismului-gazdă să-l recunoască. Aceste fragmente pot fi produse în două feluri. Prin sinteză chimică sau prin inginerie genetică, încorporînd gena virală, ce comandă fabricarea lor, în microorganisme domestice care, la rîndul lor, le vor produce la comandă.

Problema este de a ști ce fragmente ale învelișului să se utilizeze. Aici, cercetătorii bîlbîie încă. Nu știu cum funcționează mecanismele de recunoaștere între virusul SIDA și celulele umane. Ignoră care parte a învelișului este indispensabilă acestei recunoașteri. Mai rău încă: știu acum că acest înveliș variază continuu. (La cea de-a III-a Conferință internațională privind SIDA, desfășurată în iunie a.c. la Washington, Robert Gallo a anunțat descoperirea unei a patra variante a HIV — două în Africa și alte două în SUA). Virusul SIDA nu se îmbracă, așadar, de două ori cu aceeași haină. „Această variabilitate este caracteristică virusilor cu ARN, ea este binecunoscută la alți virusi lenți, dar atinge paroxismul la virusul HIV”, remarcă Simon Wain-Hobson de la Institutul Pasteur: „Aproape am putea spune că există tot atîția virusi cîți bolnavi de SIDA”. Anumiți cercetători afirmă că au observat diferențe între virusul de la un bolnav contaminat printr-o transfuzie de sînge infectat și virusul purtat de persoana care dăduse acest sînge. Ca și cînd s-ar fi transformat, atunci cînd a trecut de la o persoană la cealaltă. Sînt cunoscuți și alți virusi ce suferă mutații. Astfel este virusul gripei. Acesta este, de altfel, motivul pentru care compoziția vaccinului trebuie modificată de la un an la altul.

Studii efectuate la Laboratorul Național din Los Alamos atestă că virusul SIDA se poate transforma de cinci ori mai rapid decât cel al gripei, considerat pînă în prezent drept virus cu mutația cea mai rapidă. Cercetătorii de la Los Alamos au arătat că, în cursul ultimilor zece ani, virusul SIDA s-a transformat, din punct de vedere genetic, la fel de mult ca cel al gripei în 50 de ani. Era, de altfel, pentru prima dată cînd s-a constatat că virusul SIDA este capabil de o evoluție atît de rapidă. „Virusul SIDA seamănă, în prezent, cu un arbore genealogic ale cărui ramuri se dezvoltă rapid” — afirmă doctorul Gerald Myers de la laboratorul amintit, care se ocupă cu genetica moleculelor. Acest laborator, cunoscut în special prin cercetările efectuate în domeniul armelor atomice, studiază pe computer în jur de 30 de varietăți de viruși ai SIDA, identificați în perioada 1976—1986. Viteza cu care se schimbă codurile genetice ale acestui virus generează neliși în legătură cu posibilitățile de a se pune la punct un tratament eficient și vaccinuri valabile pentru toată tipologia maladiei — arată doctorul Myers.

Căci, în cazul virusului SIDA, apare o dificultate suplimentară: un virus ce a suferit mutații nu-l înlocuiește pe cel precedent, ci coexistă cu primul. Or, pentru moment, nimic nu permite să afirmăm că o persoană vaccinată cu un tip al virusului HIV I ar fi protejată contra altor tipuri. Un lucru este evident: diferențele dintre învelișurile virușilor HIV I, HIV II, HIV III și HIV IV sînt atît de mari, încît pare exclus ca un virus să imunizeze împotriva celuilalt. De altfel, s-au și găsit doi viruși la aceeași persoană, ceea ce dovedește că ei nu se exclud.

Virus-cameleon, virusul SIDA presupune, însă, și alte obstacole. Pare, de pildă, extrem de dificil să înveți organismul să recunoască și să combată un inamic ce stă aproape întotdeauna ascuns.

Trei piste

Toate aceste obstacole nu-i împiedică pe cercetători să cerceteze și să lucreze — mai mult sau mai puțin orbește deocamdată, dar intens — pe trei căi:

— căutarea unui vaccin sintetic. Este pista aleasă de Allan Goldstein de la Universitatea George Washington, care a fabricat, prin sinteză chimică, copii de subunități ale virusului HIV I:

— căutarea unui vaccin realizat din subunități ale virusului, produse prin inginerie genetică. Zece echipe americane lucrează în această direcție. Unele sînt legate de marile institute americane de cercetare (National Institute of Health și National Cancer Institute), altele aparțin unor firme private (Wyeth, Genentech, Chiron);

— căutarea unui vaccin viu, obținut tot prin inginerie genetică, prin integrarea genelor din subunitățile virusului HIV în ADN-ul unui alt virus: cel al vaccinei.

Acest virus al vaccinei este binecunoscut: el a servit, timp de două secole, pentru vaccinarea contra variolei. Ideea este de a se folosi de el ca de o „locomotivă” pentru a introduce în organism subunitățile HIV care ar putea imuniza contra SIDA. ÎN SUA, această pistă este utilizată de firma Oncogene-Bristol Myers și de echipa lui Bernard Moss de la National Institute of Health. De la Moss a obținut Daniel Zagury vaccinul experimental pe care și l-a injectat lui însuși, precum și mai multor voluntari zairezi, cu acordul autorităților din această țară. Tot pe această pistă s-a lansat și echipa de la Institutul Pasteur din Paris, aflată în legătură cu Transgene — o mică firmă de inginerie genetică din Strasbourg, care cunoaște bine virusul vaccinei, deoarece s-a servit de el pentru a pune la punct un nou vaccin contra turbării.

Concluzia — constată Marie Ange D'Adler — este aspră și, din păcate, informațiile circulă puțin.

SIDA și justiția

La sfîrșitul lunii iulie, cam în perioada în care asupra Europei s-a abătut un val de căldură caniculară, care a provocat moartea a peste 1 000 de persoane, la München, capitala landului vest-german Bavaria, se judeca un proces mai puțin obișnuit. Inculpatul, un tînăr în vîrstă de 26 de ani, era acuzat de a fi contaminat cu virusul SIDA (Sindromul de imunodeficiență dobîndită), cu bună știință, pe partenera sa de viață, intrînd sub incidența delictului de tentativă de crimă. Era pentru prima dată în Europa cînd o astfel de acuzație a fost utilizată împotriva unui purtător de SIDA. După lungi dezbateri și expertize, acuzatul a fost, în cele din urmă, achitat, fiind găsit ireponsabil, instanța hotărînd internarea lui într-un spital de boli psihice. Rămîne, însă, în atenție faptul că, pe lîngă doctori și biologi, și justiția a început să lupte împotriva acestui flagel,

La începutul lunii septembrie, o știre transmisă de agențiile de presă releva că autoritățile sanitare americane pregătesc „măsuri fără precedent” pentru protejarea celor 81 de voluntari care participă la primele teste realizate în SUA cu un vaccin contra SIDA. Testele — ce urmau să înceapă în luna octombrie — au drept obiectiv să determine, în prima fază, dacă vaccinul are efecte secundare și dacă produce anticorpi în organism. Cea de a doua fază va încerca să precizeze dacă anticorpii produși de vaccin pot proteja omul contra SIDA.

Pînă acum, în Statele Unite s-au efectuat teste pe cimpanzei. Dezbaterile pe tema „experiențe pe cimpanzei sau direct pe om” au fost extrem de aprinse. Unii, ca Allan Goldstein sau dr. Zagury, s-au declarat decizi să scurtecircuiteze etapa cimpanzeu pentru a trece direct la teste umane; alții și-au propus să testeze, mai întîi, asupra a doi cimpanzei și, abia apoi, să treacă la subiecți umani. Ne aflăm departe de ritualul de experimentare animală asupra mai multor specii care, în toate țările dezvoltate, precede legal orice testare pe om! — exclamă „Sciences et Avenir”. Explicația este simplă: în cazul SIDA, experimentarea animală este deosebit de dificil de realizat din cauza lipsei de... model animal. Nimeni n-a reușit să declanșeze SIDA la un animal injectîndu-i virusul HIV I. Doar la cimpanzeu, virusul se multiplică (fără a provoca boala). Este, deci, singurul animal care ar putea servi la verificarea

desigur cu alte mijloace.

Peste ocean, în Statele Unite, aproape treizeci de afaceri de acest gen au fost aduse în fața justiției (reține atenția întîmplarea dintr-o închisoare americană, unde un deținut, contaminat cu SIDA, l-a mușcat pe cei doi gardieni care-l păzeau), două dintre statele federale — Florida și Idaho — considerînd ca o crimă contaminarea în mod voit a cuiva cu virusul SIDA.

La Los Angeles a fost intentat un proces cetățeanului Joseph Markowski, acuzat de a fi donat sînge, știindu-se atins de „maladia secolului”. Dar codul medical californian prevede pedepse mici pentru asemenea fapte (vinzarea sau donarea de sînge bolnav). De aceea, de curînd, în acest stat va fi votată o lege pedepsind cu șase ani închisoare pe cei care încalcă prevederile acestei jurisdicții. Rămîne doar ca juriștii să răspundă la întrebarea: cum se poate dovedi, în anumite cazuri, intenția criminală? (A.C.I.)

eficacității unui vaccin contra lui HIV I. (Se pare că virusul HIV II poate să se multiplice la maimuțele mai mici, ca macacul și babuinul, ceea ce ar putea facilita punerea la punct a unui vaccin contra acestui al doilea virus al SIDA). Dar cimpanzeii sînt rari. Animale protejate prin lege, ei se reproduc puțin și lent în captivitate. Fiecare exemplar costă 30 000 de dolari. Iată de ce, împinsii de urgență și competiție, cercetătorii au trecut foarte repede la experimentarea umană.

Riscuri asumate

Care sînt riscurile pentru voluntarii ce participă la testarea vaccinului? Marie-Ange D'Adler încearcă să dea un răspuns: „Nu vor risca să contracteze SIDA, deoarece nu vor primi virusul HIV în întregime. Dar — adaugă autoarea articolului — există alte pericole, greu de evaluat”.

Cine vor fi acești bărbați și aceste femei asupra cărora vor fi testate primele vaccinuri contra SIDA? Evident, persoane care n-au avut încă nici un contact cu virusul HIV. Într-o primă etapă, „vaccinul-candidat” va fi încercat pe cîțiva voluntari care nu riscă să întâlnească virusul și asupra cărora ar trebui doar să se verifice dacă vaccinarea provoacă o creștere a anticorpilor. Se va trece, apoi, la o a doua etapă, ce constă în a verifica dacă vaccinul protejează organismul contra SIDA. Produsul va fi administrat altor voluntari aparținînd, de această dată, unor „grupuri de risc” — prostituate, toxicomani, persoane ce au suferit mai multe transfuzii de sînge, homosexuali cu parteneri multipli, adică toți aceia care, mai mult ca alții, riscă să intre în contact cu virusul HIV. Acești voluntari — explică Marie-Ange D'Adler — vor trebui să fie perfect informați de existența virusului, de modul de contaminare și de pericolul mortal legat de boala ce o provoacă. Vor trebui, evident, să nu-și schimbe obiceiul de a se proteja — sau nu — prin toate mijloacele deja cunoscute. Testarea cu „vaccinul-candidat” ar fi doar „ceva în plus” ce s-ar adăuga precauțiilor obișnuite. În aceste condiții, testul va trebui să se efectueze pe un mare număr de voluntari și să dureze mult timp. Și aceasta pentru că, pentru a fi demonstrată eficacitatea vaccinului, va trebui ca incidența infectării în grupul de persoane vaccinate să fie în mod sensibil inferioară celei obser-

Un efort global: cercetători la Institutul Pasteur din Paris

vate în grupul de persoane nevaccinate și care au suportat aceleași riscuri.

AZT — un remediu provizoriu

În așteptarea vaccinului, virusul HIV nu poate fi, totuși, lăsat în voia lui. Cercetători din întreaga lume caută, descoperă, testează metode și medicamente care să-i anihileze acțiunea. În principiu, odată cu descoperirea agentului, a fost deschisă și calea pentru producerea unor medicamente care să-i stăvilească acțiunea. Printre primele remedii a fost H.p.a. 23, descoperit de cercetătorii francezi în urmă cu 17 ani, testat pe șoarece la Institutul Pasteur. Pe om, nimeni n-a îndrăznit să-l încerce pînă în 1983. Testat mai întîi pe bolnavi de scleroză în plăci, și dînd rezultate, a fost administrat și unui număr de cinci bolnavi de SIDA. Părea că lucrurile merg bine, într-o primă fază virusul dispărînd. S-a produs atunci o veritabilă „goană spre Paris”. „Goana ultimei șanse” — cum o numea „Paris Match”. Primul bolnav celebru care s-a alăturat cohorții de anonimi americani ce solicitau aplicarea tratamentului cu H.p.a. 23 a fost Rock Hudson. Speranță ultimă pentru a scăpa de acest virus necruțător, speranță deșartă...

Unul dintre cele mai promițătoare medicamente pare să fie „Azidothymidine” (AZT), aprobat pentru a fi prescris în Statele Unite. Potrivit studiilor prezentate la cea de-a treia Conferință internațională privind SIDA, AZT, sintetizat pentru prima

oară acum 20 de ani, este eficient și în combaterea virusilor care provoacă leucemii și tulburări neurologice. Se ignoră însă toxicitatea pe termen lung a AZT. În plus, se pare că, la fel ca în cazul H.p.a. 23, AZT ameliorează numai pentru cîteva luni starea clinică și imunologică a bolnavilor, dar nu ajută la distrugerea virusului și nici nu împiedică evoluția bolii. Totodată, tratamentul cu AZT costă mult (8000 de dolari pe an); bolnavul trebuie consultat de două ori pe săptămînă și, de asemenea, trebuie să i se administreze medicamentul la fiecare 4 ore, tot restul vieții. Anemii, dureri de cap și musculare sînt numai cîteva dintre efectele secundare ce-i obligă pe unii bolnavi să întrerupă acest tratament, „pe care — sublinia dr. Samuel Thompson de la Centrul de control epidemiologic din Atlanta (SUA) — sîntem obligați să-l oferim pacienților care-l solicită, atîta vreme cît nu se descoperă altul mai bun”.

Un alt medicament promițător este „Ampligen” iar, curînd, urmează să fie experimentat un compus chimic — „Peptide T”, folosit de medicii suedezi pentru tratarea unui număr de patru bolnavi de SIDA, dintre care trei au supraviețuit.

Recent, s-a anunțat că, la Houston, în Statele Unite (Texas), o echipă de cercetători a pus la punct un anticorp special, capabil să atace virusul ce provoacă SIDA. Echipa, formată din medicii Nancy și Tse Wen Chang, a declarat că rezultatele sînt doar în fază experimentală, probele clinice urmînd să înceapă abia în 1989.

Așadar, HIV pare deja receptiv la peste zece produse farmaceutice. Din păcate, acestea provoacă foarte grave reacții secundare. Remediu cel mai eficient pentru SIDA ar fi

— potrivit opiniei medicului britanic Michael Hall — izolarea și extirparea virusului din genele infectate, dar, dacă acest lucru se realizează, pasul următor ar putea fi manipularea genetică. Manipularea genetică — subliniază el — s-ar putea aplica pentru a extirpa genele ce cauzează bolile ereditare, dar, totodată, presupune riscul utilizării ei în scopuri antiumane, pentru modificarea comportamentului social sau schimbarea trăsăturilor etnice.

Profilaxia — o problemă de educație

„Nu putem conta pe un vaccin anti-SIDA — declara prof. dr. Sieghart Dittmann, directorul Institutului central de igienă, microbiologie și epidemiologie din Republica Democrată Germană — mai de vreme de patru-cinci ani”. „Trebuie să recunoaștem — adăuga el — că, în patru-cinci ani, în întreaga lume vor fi multe, multe milioane de persoane contaminate, iar acestea nu vor beneficia de pe urma vaccinului găsit; practic, el va folosi abia următoarei generații”. „În prezent, atrage atenția prof. dr. Dittmann, trebuie să avem în vedere — și aceasta este și recomandarea OMS — că, întrucât nu avem la dispoziție nici un vaccin eficient și nici medicamente, o problemă hotărâtoare o constituie pregătirea populației privind natura acestei maladii și posibilitățile de a împiedica răspândirea ei. În concluzie, putem spune că SIDA constituie o problemă globală. În primul rând, este necesar ca această maladie să fie tratată cu toată seriozitatea, iar, pe de altă parte, să arătăm că nu există nici un motiv de panică”.

„Măsurile profilactice — arăta și dr. Daniel Zagury — implică o cooperare internațională, deoarece ceea ce atinge o regiune amenință tot globul. Este, deci, o problemă mondială, căci un virus patogen, născut într-o regiune, poate circula, în câteva ore, de la un capăt la celălalt al globului, acționând asupra a noi populații”.

André Siboulet atrage atenția: „Bunul simț cere ca toate persoanele implicate să fie avertizate și să acționeze în consecință. E curios să constatăm că, în zilele noastre, mulți oameni consideră aceste boli «rușinoase». SIDA — arată Jonathan Mann, directorul programului OMS de luptă contra SIDA — „nu progresa numai în organismul uman.”

ci se complăce în ignoranță, teamă și rezistență la schimbare; de aceea, este nevoie de o conștientizare a opiniei publice pentru depășirea tuturor obstacolelor”. Strategia Organizației Mondiale a Sănătății în lupta împotriva acestui flagel al secolului constă în prevenirea propagării sale, prin atacarea tuturor căilor de transmitere a virusului în toate țările și prin utilizarea tuturor mijloacelor științifice disponibile de educație — a subliniat Jonathan Mann.

În februarie, OMS a constituit un departament specializat în lupta contra SIDA, lansând un program special, cu un buget inițial de 37 milioane de dolari. Recent, OMS a aprobat o rezoluție asupra strategiei mondiale de prevenire și luptă contra SIDA. Delegații celor 166 de țări membre au recunoscut că „oricare ar fi strategiile de sănătate publică adoptate pentru împiedicarea transmiterii virusului în următorii ani”, indicele mondial al SIDA va crește, datorită lungii perioade de incubare a virusului și numărului mare de persoane deja infectate. Potrivit documentului, adoptat în unanimitate, Comitetul Executiv al OMS va stabili, anual, bilanțul situației epidemiologice a SIDA în lume și va informa despre progresele înregistrate. „Situația de urgență creată de SIDA — se arată în rezoluție — reclamă o acțiune energetică pe scară mondială, în sensul supravegherii epidemiologice, al intensificării investigațiilor privind prevenirea, lupta, diagnosticarea și tratamentul contra SIDA, precum și pregătirea de personal sanitar adecvat”.

La capătul acestei incursiuni s-ar părea firesc să încercăm găsirea unei morale. Există, ea, într-adevăr? Da, există — e de părere Robert Gallo. „În ultimele două decenii — conchide el — una din cele mai importante cuceriri ale medicinei a fost lupta împotriva bolilor infecțioase, cel puțin în țările cele mai prospere ale lumii industrializate. Apariția unui retrovirus, ce provoacă o maladie extraordinară și devastatoare, a măturat toate speranțele. Natura nu este niciodată total învinsă. Retrovirusul uman ne amintesc acest lucru, prin interacțiunile lor complexe cu celula umană. De fapt, termenul «cucerire» este poate nepotrivit pentru a descrie relația noastră cu Natura, care nu numai ne înconjoară, ci, în sensul cel mai profund, constituie ființa noastră”.

Rămâne, însă, întrebarea fundamentală: există astăzi mijloacele de a rezolva toate problemele și de a evita o situație catastrofală? Cei peste 7 000 de cercetători și oameni de știință care au participat la cea

de-a treia Conferință internațională cu privire la SIDA, au ajuns la concluzia că această epidemie, deși îngrozitoare, poate fi controlată.

Dr. Zagury este chiar optimist: „De ce n-am fi și noi la înălțimea părinților și bunicilor noștri care, la vremea lor, au reușit să câștige lupta contra altor microbi? Mai întâi, datorită unui program de prevenire (vaccinări) și, mai târziu, grație unor tratamente eficace (antibiotice). Am moștenit de la ei, odată cu patrimoniul lor genetic, inteligența lor și dispunem, în plus, de o tehnologie mult mai avansată prin progresele geneticii și ale informaticii”. În orice caz, toată lumea trebuie să fie conștientă de faptul că oamenii de știință duc o adevărată bătălie pentru a îndigui circulația acestor virusi, capabili să deregleze codul genetic al celulelor. Această circulație virală ar putea declanșa — de la un anume prag critic, aproape atins de SIDA — catastrofe pe scară mondială, dacă n-ar exista reacția vigilentă și coordonată a specialiștilor din toate țările.

June Osborne, decan al Facultății de medicină a Universității din Michigan, exprimă un „optimism moderat, dar real” în ce privește posibilitățile de combatere a acestei boli: „Succesele înregistrate pe plan internațional de știința biomedicală ne-au oferit posibilitatea să descoperim un virus care nu ar fi fost depistat în cazul în care ar fi apărut în urmă cu câteva decenii”.

Rodica Dumitrescu

Pitoreașca înfățișare a unei căsuțe acoperite, aproape în întregime, de viță sălbatică, surprinsă pe pelicula fotografică a unui turist în localitatea olandeză Woudsend, din nordul țării

O peliculă miraculoasă

Este oare posibil să fie mărită productivitatea – în flori, legume și fructe – la plantele cultivate în seră sau solarii, accelerându-le coacerea, fără însă a acționa asupra plantelor sau a solului?

Un agronom poate considera întrebarea absurdă... Atita vreme cât nu a aflat de existența unui material cu calități de excepție: polisvetanul. La prima vedere, el se aseamănă cu o folie de polietilenă clasică. Chimistii sovietici i-au conferit, însă, o proprietate neobișnuită: prin încorporarea în polimeri ai unor compuși de elemente de pământuri rare, în special de europiu, samariu, terbiu, acesta dobândește capacitatea de a converti lumina solară. Absorbând o radiație ultravioletă cu lungimea de undă mică, polisvetanul o transformă într-o radiație de undă

lungă, care corespunde domeniului roșu din spectru. Or, tocmai această lumină este cea mai favorabilă dezvoltării plantelor. Sub pelicula miraculoasă, chiar și puieții de conifere își acumulează biomasa de două, trei ori mai repede decât în mod obișnuit. (M.Ș.).

Centenar

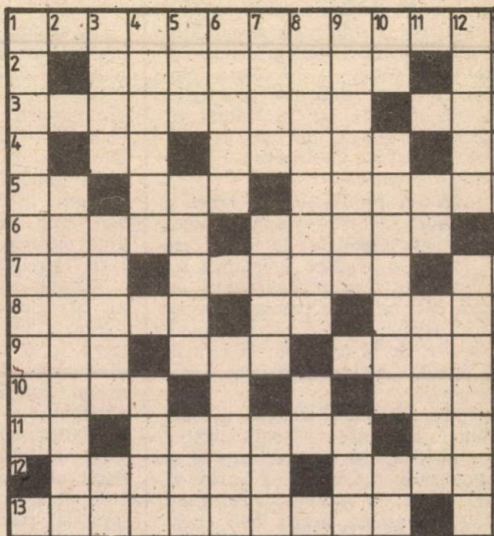
„Institutul Pasteur din Paris, centrul unor importante descoperiri științifice în acest secol, a început sărbătorirea centenarului înființării sale printr-o serie de manifestări de prestigiu. Între acestea, Conferința internațională pe tema „Biologia moleculară și bolile infecțioase”, la care au luat parte peste 300 de oameni de știință, inclusiv opt premiați Nobel, din 50 de țări ale lumii. Au fost, de asemenea, organizate simpozioane, expoziții, emiteria unui timbru comemorativ, alte acțiuni desfășurate simultan în cele 27 de centre care constituie rețeaua în străinătate a Institutului Pasteur. De când a fost inaugurat, în 1888, de președintele francez Sadi Carnot, în institutul menționat și-au desfășurat activitatea numeroase personalități marcante din lumea științei. În ultimii ani, au reținut atenția cercetărilor realizate în legătură cu sindromul deficienței imunitare dobândite (SIDA), conduse de profesorul Luc Montagnier.

„Marigalante”

Nava cu pinze „Marigalante” replică a „Santa Mariei” cu care Cristofor Columb a ajuns în „Lumea nouă” în urmă cu aproape cinci secole – a părăsit portul mexican Alvarado, începându-și astfel o lungă călătorie pe mare. Ea se va opri în 21 de porturi – primul a fost Veracruz (Mexic) – pentru a transmite un mesaj simbolic: „Marea, omul și pacea”. Căpitanul navei și autorul proiectului, spaniolul Vital Alsar, 54 de ani, își va realiza, astfel, visul său de a străbate mările la bordul unei caravele de tipul celor folosite de conchistadori cu secole în urmă. Călătoria la bordul caravelei „Marigalante” va dura șase luni. Constructorul său, mexicanul Oscar Camarero, a declarat că ea poate înfrunta cu succes furtuni puternice – vint cu o viteză de până la 150 km/h. Replica „Santa Mariei”, care are un echipaj de 18 persoane de diferite naționalități și profesii, se va opri, între altele, în porturile spaniole Vizcaya – locul unde s-a întors caravela „La Pinta”, care a participat la călătoria descoperirii Americii – și Huerva, în semn de omagiu față de frații Pinzon, printre primii care au zărit pământul „Lumii noi”. Se va opri, de asemenea, la Sevilla, unde va preda o lădiță cu 10.000 de „maravedies” (veche monedă spaniolă), prin care se va restitui, simbolic, datoria pe care căpitanul

PAȘI SPRE VIITOR

ORIZONTAL: 1) Întreprinderea timișoreană care a realizat primul robot industrial de fabricație românească și prima celulă flexibilă robotizată. 2) Cea mai nouă „cetate de foc” din constelația siderurgică a României, marea vatră de oțel din inima Bărăganului. 3) Locul unde se construiește prima centrală nuclearo-electrică din țara noastră, care va pulsa în sistemul energetic național 3500 MW — Grijă față de el stă în centrul politicii partidului și statului nostru. 4) Luat la mijloc! — Punctul terminus al căii ferate din zona subcarpatică a Olteniei, pornind de la Băbeni-Berbești, a cărei dăre în folosință permite transportul întregului volum al cărbunelui extras de unitățile întreprinderii miniere Horezu. 5) Vasile Toma — ... Morii, suprafața de 150 ha în amonte de stăvilăru Ciurel, care va asigura apă curată pentru Dimbovița (neart.) — Care se referă la limba și literatura romanilor (masc.). 6) Râu ale cărui resurse de apă se vor folosi cu maximă eficiență prin realizarea Canalului navigabil Dunăre-București — Gherghină. 7) Veche unitate de măsură pentru greutate — Punct situat în vecinătatea nodului hidrotehnic ce va lega Lacul Morii de Dimbovița urbană, unde s-a construit un pod având aproape 70 m lungime și 30 m lățime. 8) Veche unitate de măsură pentru capacități și greutate (pl.). —

Deodată! — În zadar! 9) Oază în Kuwait — Regiune climaterică în U.R.S.S. — Localitate în Spania. 10)

„Santa Mariei”, Cristofor Columb, a uitat s-o achite lui Rodrigo de Triana, primul marinar care a zărit America. „Marigalante”, care navighează sub pavilion mexican, are arborat la bord un stindard alb, simbol al păcii. Nava are 34 metri lungime și 11 lățime; viteza de deplasare este de 20 de mile pe oră, iar capacitatea de încărcare de 400 tone. Construcția sa a durat cinci ani, iar costul s-a ridicat la trei milioane dolari. În timpul călătoriei sale, nava se va opri în portul italian Ostia, apoi în Monaco – unde vor fi prezentate diferite experiențe marine, realizate în timpul traversării Atlanticului – oceanologului Jacques Cousteau, prieten personal al lui Vital Alsar. De asemenea, la bord se află o „expoziție volantă”, însumind diferite opere de artă din țări latino-americane, ca și un tablou al pictorului spaniol Salvador Dali, sugestiv intitulat „Omul”. În Mediterana se va încheia prima parte a călătoriei, de unde va începe întoarcerea, programată să aibă loc în martie viitor, după escale în Insulele Canare, Cuba, Santo Domingo, Panama, Ecuador, Insulele Galapagos. Prin această expediție, Vital Alsar, născut în localitatea Santona din provincia Cantabria (nordul Spaniei) – de unde provenea și cartograful Juan de la Cosa, proprietarul navei „Marigalante”, pe care a închiriat-o lui Columb și căreia acesta i-a schimbat numele în „Santa Maria” – se va afla la

cea de-a șasea aventură pe mare. În 1973, a traversat Pacificul cu ambarcațiunea „Las balsas” (plutele), iar, un an mai târziu, a participat la „expediția Orellana”, coborînd, ca exploratorul spaniol cu același nume, de-a lungul Amazonului pînă la Atlantic.

Căsătorie

Cunoscutul om de știință american Robert Jarvik, inventatorul inimii artificiale care îi poartă numele, s-a căsătorit cu femeia al cărei coeficient intelectual este înscris în cartea recordurilor, „Guinness”: Marlyn Vos, scriitoare în vîrstă de 40 de ani. Prin inventarea inimii artificiale, doctorul Jarvik a putut realiza peste 60 de transplanturi. La căsătoria sa cu M. Vos au participat, între alții, autorul de literatură științifico-fantastică Isaac Asimov și doi dintre pacienții care își datorează viața „inimii Jarvik”.

Pigmei

Locuitorii nord-estului brazilian tind, din punct de vedere biologic, să degenereze într-o rasă de pigmei, arată un raport științific pe marginea consecințelor foametei în această regiune, cea mai săracă a țării. Concluzia-avertisment este cuprinsă în lucrarea „Nord-estul pigmeu: o generație

amenințată”, a medicului Meraldo Zisman, care a studiat, timp de zece ani, peste 30 000 de copii, din clipa nașterii pînă la vîrsta preșcolară. Cercetările sale le-a făcut la spitalul Magalhaes din orașul Recife, capitala statului Pernambuco, din regiunea amințită, instituție care servește doar familiile sărace, cu un venit lunar sub 120 de dolari. Medicul a utilizat ca indicator, privind viitoarea dezvoltare a copiilor, greutatea lor la naștere, de aceeași importanță ca și lungimea noului născut. A demonstrat, astfel, că respectiva greutate este în permanentă scădere, ceea ce lasă de presupus dificultăți ulterioare de creștere. Pigmeul cel mai înalt măsoară, la vîrsta adultă, 1,40 m, în timp ce înălțimea medie a săracilor din nord-estul brazilian este azi de 1,61 m la bărbați și 1,51 m la femei. „Subnutriția gravă din perioada de graviditate a mamei, pe de o parte, și din primii ani de viață ai copilului, pe de altă parte, pot provoca o reducere a circumferinței craniene a acestuia și leziuni ireversibile ale celulelor nervoase din creier, cu repercusiuni dezastruoase asupra inteligenței”, avertizează M. Zisman. Concluziile sale coincid cu cele ale medicului ecuadorian Jose Teran asupra a ceea ce a denumit „subdezvoltarea biologică”. M. Zisman este șeful catedrei de pediatrie a facultății de medicină din Pernambuco.

Se-nvîrt în jurul osilor — Dinsele. 11) Într-un ceas! — Punct pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră, un viitor port unde vor putea ancora nave uriașe de pînă la 150 000 tdw — Tudor Arghezi. 12) Citadela siderurgiei românești de pe malurile Bîrzavei, unicul furnizor din țară de hidroagregate, motoare cu ardere internă pentru tracțiune feroviară și navală etc. — Localitate de tip urban, cu condiții de muncă și de viață ce se vor regăsi, pînă în anul 2000, într-o tot mai mare măsură la sate, contribuind la procesul revoluționar de dispariție a deosebirilor de clasă și omogenizare a societății noastre socialiste. 13) Nave special amenajate pentru a transporta locomotive sau vagoane de pe un mal pe celălalt al unei ape, a căror realizare a început în 1985 la întreprinderea de Construcții navale din Constanța.

VERTICAL: 1) Produse ale întreprinderii de utilaj greu din Brăila, din care cele de tip gigant, realizate începînd din 1985, au cupa de 8—10 mc, iar greutatea de circa 400 tone. 2) Industria noastră a produs pînă în prezent 30 tipuri de asemenea mașini, în peste 300 variante, cu puteri de la 26 CP la 360 CP, fiind exportate în peste 80 de țări de pe toate continentele. 3) Bej-deschis — Pod bucureștean în apropierea Gării de Nord, a cărui reconstrucție, la necesitățile actuale, a constituit un succes al tehnicii românești — Emil Russu. 4) „Magistrala albastră”, în lungime de 64,2 km, care scurtează cu circa 400 km vechiul traseu du-

nărean Cernavodă-Constanța, fiind cea mai grandioasă și cutezătoare operă de artă inginerescă din istoria României (pl.). — Orașul de pe malurile Bahluiului, o prezență remarcabilă pe harta economică a țării. 5) Faraon egiptean — Pustnic — Girbov (Trans.). 6) Must tare se scurge de la sine din strugurii puși în teasc — Compozitor și poet italian (1842—1918). 7) Orașul în Peru — Scriitorul român care a evocat într-o schiță pe „Construcții Bucureștiului” (Virgil) — Termin (reg.). 8) Părțile sau organele din care este alcătuită o ființă (pop.) — O întrebare. 9) Aclamații — Aur (pop.) 10) Traian Ionescu — Produse ale industriei noastre constructoare de mașini, a căror pondere la export este în continuă creștere — Radu Ionescu. 11) Cămașă cu rîuri și alțițe — Mirific colț de țară la vărsarea Dunării în mare, a cărui dezvoltare complexă va conduce la propășirea localităților din zonă. 12) Municipiu în județul Neamț unde s-a construit laminorul de 20 folii, la nivelul tehnologiilor de vîrf pe plan mondial — Cartier al industriei aeronautice și al unuia dintre cele mai apreciate zone de agrement a Bucureștiului, cu o arhitectură originală, avînd o notă estetică aparte, de autentică inspirație românească tradițională. Dicționar: TAR, ATN, TBA, OZEN, TLA, GIB, OROL, AOR.

Adam Stoica

Concluziile unui studiu: incultura tineretului american

Un studiu realizat de Fondul Național american pentru Cultură (NEH), în primăvara anului 1987, pe baza unui sondaj în rândul a 8000 de tineri de 18 ani, demonstrează nivelul slab de pregătire al studenților americani în domeniile istoriei și literaturii – scrie ziarul francez „Le Figaro”. Între tinerii care au urmat, cel puțin un an, cursuri de istorie americană, 68 la sută sînt, de exemplu, incapabili să situeze corect, în timp, războiul de secesiune. În rândul colegilor lor înscrși la cursuri de literatură, 84 la sută nu cunosc autorul romanului „Crimă și Pedepsă”.

Acestea sînt numai două exemple. Dar există încă multe altele – adaugă ziarul citat. 32 la sută dintre studenții chestionați afirmă că descoperirea

Americii de către Cristofor Columb a avut loc pe la 1750, 38 la sută ignoră data la care a fost redactată Constituția Americii (deși, în septembrie, s-au împlinit 200 de ani) etc.

În domeniul literaturii este și mai rău: 64 la sută nu știu cine este autorul „Povestirilor din Canterbury”, 60 la sută nu știu că Walt Whitman a scris „Fire de iarbă”, iar 67 la sută ignoră faptul că William Faulkner a situat acțiunea majorității romanelor sale în sudul țării. Or, dacă totuși, Chaucer este un autor britanic din secolul al XIV-lea, Whitman și Faulkner sînt glorie ale literaturii americane contemporane.

Desigur, ignoranța tinerilor chestionați de NEH nu este totală. Există printre ei și elemente strălucite. În plus, 88 la sută din rândul lor știu că pastorul Martin Luther King a pronunțat un faimos discurs avînd ca leitmotiv formula „I have a dream” („Am un vis”), iar 86 la sută l-au identificat pe Thomas Jefferson ca autor al Declarației de Independență.

În opinia unui specialist de la NEH, „competitivitatea mondială nu se face numai pe bază de dolari, ci și pe bază de idei, iar tinerii americani, mult prea axați pe învățătura practică, pierd noțiunea propriei lor moșteniri culturale și a culturii mondiale”.

O mare parte de vină o poartă profesorii, „mult prea preocupați cu însușirea artei de a preda”. Nivelul unora este uneori atît de slab, încît trei state – Georgia, Texas și Arkansas – le-au impus examene periodice pentru

a vedea dacă mai sînt capabili să predea. Astfel, în vara anului acesta, 320 profesori din Georgia și-au pierdut posturile din motive de incompetență.

Iowa, Wisconsin, Minnesota, New Hampshire și Oregon sînt statele care dispun de cel mai bun nivel școlar – afirmă specialiștii de la Ministerul Educației. În schimb, Mississippi, Louisiana, cele două Caroline și districtul Columbia (pe teritoriul căruia se află Washingtonul) au cele mai slabe rezultate.

Specialiștii pledează, astfel, în favoarea revenirii istoriei și literaturii – la nevoie prin intermediul predării limbilor străine – în prima linie a disciplinelor școlare. Se precizează că, în prezent, literatura ocupă doar 10 la sută din conținutul total al manualelor de învățămînt din sistemul primar și că învățătorii se tem să-i oblige pe elevii lor să citească opere conținînd prea multe fraze lungi sau cuvinte savante.

Acest studiu al NEH privind declinul școlar în SUA confirmă un raport al Biroului pentru evaluarea națională a progreselor în domeniul învățămîntului (NAEP), publicat în urmă cu un an. Raportul constată, printre altele, că, dintre tinerii de 20 de ani, 43 la sută nu știu să descifreze o hartă rutieră, iar 20 la sută sînt incapabili să citească un orar de autobuz.

Trebuie precizat că elevii americani nu sînt supraîncărcați: în timp ce tinerii japonezi au cursuri 243 de zile pe an, ei nu au decît 180 de zile anual.

Înconjurul lumii pe cămilă

Salah și Aied Chamri, doi tineri din Qatar, și-au propus să facă ocolul lumii pe cămilă. Ei au străbătut deja, în șapte luni și zece zile, un număr de 13 țări arabe. Salah, inginer la televiziunea din Qatar, și Aied Chamri, funcționar la Ministerul tineretului, călătoresc însoțiți de cinci cămile, dintre care trei sînt rezervate transportului de alimente și diverse alte provizii. Ei doresc să reinvie, astfel, amintirea lui Ibn Batuta, geograf și istoric marocan din secolul XIV. Prima etapă a călătoriei lor s-a încheiat la Tanger, orașul natal al lui Ibn Batuta, după ce au traversat Omanul, Emiratele Arabe Unite, Qatar, Bahrein, Arabia Saudită, Kuwait, Irak, Siria, Iordania, Egipt, Libia și Algeria. După o perioadă de odihnă, cea de-a doua etapă va cuprinde, între altele, Pakistan, India, Birmania, China, iar cea de-a treia va traversa Europa, pînă la Spania. Cel doi tineri înregistrează o viteză

medie de deplasare de 80-100 kilometri pe zi, orientîndu-se cu ajutorul stelelor.

Cu pistolul la volan

Pe nenumăratele autostrăzi care străbat orașul Los Angeles, poliția veghează, mai nou, pentru a preîntîmpina efectele unei „mode” periculoase: într-o mină volanul, într-alta pistolul. Mai mulți morți, cîteva zeci de răniți și o stare generală de nervozitate – este rezultatul noii maniere de „exprimare” a dezacordului față de cineva care îndrăznește o depășire sau care are o figură ce, pur și simplu, indispare. Poliția declară că este asaltată de apelurile și reclamațiile primite în legătură cu asasinii anonimi. „Ca și cum n-ar fi suficiente riscurile pe care le implică traficul aglomerat, acum trebuie să ne păzim și de acești tipi violenți, care, la cel mai mic incident, sînt gata să tragă”, arată un sofer, a cărei mașină are parbrizul spart. „În general, afirmă poliția,

unica pistă pe care o avem este o descriere sumară a unei figuri și a unei mărci de automobil. Puținii identificați sînt fie delincvenți, fie persoane cu antecedente de violență excesivă”.

Consum

Francezii consumă anual, scrie agenția „EFE”, cîrca 14 000 tone de gumă de mestecat, ocupînd, astfel, locul doi în lume după nord-americani. Guma de mestecat și-a făcut intrarea industrială în Franța prin intermediul fostului membru al infanteriei marine a SUA, Courtland Parfet, care, în 1952, a instalat o fabrică la Montreuil, lângă Paris. „De atunci, țara gastronomiei s-a lăsat cuprinsă de modesta plăcere a americanului mijlociu”, comentează sursa citată. Francezii au cheltuit, anul trecut, pe guma de mestecat, aproape un miliard de franci, 85 la sută din această sumă oprindu-se la... firma americană „General Foods”, care domină piața franceză a acestui produs.

fascinantă care parcă le însuflețește. Dar acest decor de început de lume nu durează decât un trimestru. Începând cu luna aprilie, temperatura coboară sub -40°C , făcând imposibilă orice activitate în aer liber. Aprovizionarea pe mare și lucrările de infrastructură se desfășoară, deci, între mijlocul lui decembrie și începutul lui martie. Un răstimp atât de scurt, încât se proiectează construirea unei piste de aeroport în împrejurimile bazei pentru a scurta durata unei călătorii periculoase. Plecând din Australia, navele au nevoie de minimum șase zile pentru a ajunge la baza franceză, iar ultimele sute de kilometri sînt un slalom extenuant printre falezele de gheață.

Faleza de gheață, lungă de 200 m, din spatele bazei Dumont d'Urville, îngustează orizontul, marcînd începutul continentului, care se ridică în pantă ușoară pînă la altitudinea de 4500 m. Și, deasupra acestui bloc de stîncă și de gheață, nopțile albe oferă spectacole fabuloase pe cerul verii australe. Protagonistele acestui spectacol cotidian, aurorele australe și luminiscențele atmosferice, sînt regizate de fluxul magnetic ce leagă cei doi Poli și al cărui mecanism rămîne, în cea mai mare parte, neexplicat. Teribile vînturi, ce pot atinge 320 km/oră, fac parte din numeroasele „toane” ale continentului. Ele se dezlănțuie ca un șuvoi de gheață din centrul așa-numitelor „inlandsis” pînă la maluri, unde se sting într-o ultimă furtună.

Surprinși de viscol, atunci cînd temperatura coboară la -60°C , pinguinii imperiali se lipeșc unul de altul pentru a se încălzi, așezîndu-se în forma unei cochilii de melc. Pinguinii, astfel adunați, se deplasează urmînd o mișcare lentă în spirală, pentru ca cei din exterior să ajungă în centru și să se încălzească și ei. Imperialii, care pot ajunge la 1,20 m înălțime, sînt cei mai mari dintre pinguini. Ei nu fac decât un singur ou. Masculul este cel care, în primele două luni, asigură protecția progeneriturii, în timp ce femela, aflată în larg, se hrănește din belșug. Masculul rabdă de foame pînă ce ea îi ia locul. El pierde, în această perioadă, aproape jumătate din propria greutate, fără să i se diminueze, însă, rezerva musculară. Această facultate aparte de a-și arde grăsimile economisind capitalul proteic, îi fascinează pe biologi, care speră să descopere astfel remediul absolut contra obezității.

Călătorie la capătul celor mai teribile mări de pe glob

Cu patru zile în urmă, la Hobart, un oraș fermecător și foarte englezesc, din sudul insulei Tasmania, ne imbarcaserăm la bordul cargoului norvegian „Polarbjorn”, lung de numai 49 m, închiriat de „Expedițiile polare franceze”. Destinația noastră era ținutul Adélie, în plin sud, la 2700 km. Puțin după plecare, trecem de gura riului Derwent, pentru ca, apoi, să intrăm, păstrînd babordul spre Pot de fer, în golful Furtunilor. Iar acesta, pentru a ne demonstra că numele nu este întîmplător, ne oferă deîndată un spectacol pe măsură. Două ore mai tîrziu, sîntem surprinși de un prim uragan, iar spectacolul se transformă în coșmar. Trei zile de groază. Trei zile în care am fost zgîlțiiți zdravăn și aruncați în goluri de 15 m, pe un vînt atîngînd 150 km/oră, înclinați în unghi de 45° , agățați strîns de lemnăria cușetelor; eram bîntuiți de sentimentul

În Antarctica, totul pare să fie conceput la mari dimensiuni: pinguinii imperiali pot ajunge la 1,20 m înălțime

obsedant că în ritmul acesta poți cu adevărat să înnebunești, înțelegînd dintr-odată chinurile prin care treceau marinarii de altădată, care trebuiau legați în fundul cocăi și cărora li se puneau căluș pentru a li se înăbuși urletele de groază.

Și apoi, brusc, calmul. Un calm destul de relativ, e adevărat. Sîntem încă destul de zguduți de vas, tangajul este puternic, dar, comparativ cu ceea ce am îndurat, aceasta ni se pare floare la ureche.

Un duș ar fi binevenit, dar exact atunci cînd ne simțeam redevenind umani sub jetul de apă caldă, nava noastră basculează violent spre tribord, pîrînd că nu-și va mai reveni vreodată, apoi, tot atât de brutal, basculează spre babord. După opt ore de răgaz, intrăm în cel de-al

doilea uragan și iată-mă făcînd dușul cel mai acrobatic din existența mea... În rest toate acestea erau de așteptat, căci ne aflăm în mijlocul celor mai feroce mări de pe glob.

A urmat al treilea uragan care ne va lovi la întoarcere și care va fi cel mai înspăimîntător dintre toate, cu rafale de 200 km/oră. Toate elementele par să contribuie la alun-garea navelor ce îndrăznesc să se aventureze pe acest ocean inelar, monstru zgomotos și dezlănțuit, care nu întîlnește nici un obstacol în cursa sa în jurul emisferei. Apoi, cînd nu sînt vînturile, ghețurile sînt cele care pornesc la atac.

La vremea cînd treceam prin acest purgatoriu, vasul „Nella Dan”, al doilea cargo polar, închiriat de „Expedițiile australiene”, se găsea prins ca o nălucă între două nicovale și nu-și va găsi salvarea decît la intervenția unui spărgător de gheață sovietic. Anul trecut aceeași navă, „Nella Dan”, a trăit o întîmplare asemănătoare, fiind supusă zilnic, timp de 77 de zile, aceluiași risc de a fi sfărîmată, pînă la sosirea salvatoare a unui alt spărgător de gheață, de data aceasta japonez. Recentele naufragii ale navelor „Gottland II” și „Southern Quest” prelungec lungă listă de ambarcații distruse de mare, strivite de ghețuri sau blocate în aceleași ghețuri, uneori timp de 144 zile în șir.

Continutul nu este, nici el, mai puțin reductibil. Numai americanii au pierdut aici, în 25 ani, 52 de avioane. Fiecare dintre cele 12 prime națiuni implantate în Antarctica și-a plătit tributul în oameni și material. Și povestea continuă: chiar în ziua imbarcării noastre pe „Polarbjorn”, doi oameni s-au pierdut într-o ceață cumplită în vecinătatea bazei americane Mac Murdo și au pierit într-o crevasă invizibilă. Patru zile mai tîrziu, alți doi sînt uciși de viscol în ținutul Enderby... Și așa mai departe. Este o lume unde munca se desfășoară în condiții teribile și la temperaturi extreme, astfel încît simpla pierdere a respirației în aer liber provoacă înghețarea plămînilor în cîteva clipe.

Acesta este decorul care, la prima vedere, nu are nimic atrăgător. Antarctica este continentul cel mai izolat, cel mai ostil și, totodată, cel mai ucigător dintre toate. Dincolo de aceste mări înspăimîntătoare pe care trebuie să le traversăm pe parcursul a mii de kilometri, fiecare pas este un pericol, în fiecare clipă, în fiecare anotimp și chiar în plin soare, așa cum o vom constata și noi cîteva zile mai tîrziu, survolînd cu elicopterul o șeniletă care se îndrepta către o familie uriașă pe care ocupanții vehiculului nu o vor putea distinge decît în ultima clipă...

Aceasta este Antarctica, iar recordurile sale sînt elocvente. Cea mai joasă temperatură: —89,7° (mai frig ca pe planeta Marte). Viteza vîntului: 320 km/oră. Grosimea maximă a stratului de gheață: 4 700m. Volumul acestuia: 90 la sută din ghețurile planetei. Suprafața continentului: de 15 ori mărimea Franței. Mai mult, această întindere se dublează, căci marea devine o banchiză pe o suprafață de 800 km, formînd o barieră de netrecut, care îi izolează pe ocupanții bazelor în noaptea polară și îi desparte complet de restul omenirii, timp de aproape nouă luni.

Dar, dacă pînă acum am vorbit numai de părțile rele, să amintim, totuși, și de cele bune, care sînt și cele mai paradoxale. Nici unul din rarii săi vizitatori nu a rămas insensibil la spectacolul grandios al acestor ghețuri luminoase, al acestor fantastice aurore magnetice, al acestor dansuri solare, din care țînesc nuanțe necunoscute de roșu, de ocru și de verde... Al acestor aisberguri, întinse ca niște orașe, care pirie și gem în dezghețul foarte scurt al verii australe, etalînd, pe pereții lor abrupti, o paletă nemaiîntîlnită din cele mai variate tente de albastru. Și decorul acesta extravagant încheie în el cel mai bogat laborator al Naturii, un teren de cercetare care păstrează arhivele detaliate ale planetei noastre, care anunță deja viitorul climatului și al culturilor noastre, un loc de observație privilegiat, de unde se studiază la fel de bine cîntul pinguinilor imperiali sau capriciile magnetosferei, un creuzet unde se vor crea, fără îndoială, noi produse de o mare varietate, remedii absolut contra obezității sau o banală batistă contra răcelii.

În afară de aceasta, Antarctica mai este și o vastă sursă de proteine, capabilă să satisfacă nevoile unei jumătăți din omenire; ea este poate și un formidabil depozit de bogății minerale (chiar dacă, pentru moment, exploatarea acestora pune tot atîtea probleme ca și extragerea manganului de pe Lună). Este laolaltă un univers al pericolelor de tot felul, dar și ținutul celei mai depline păci de pe Pămînt. Oriunde în altă parte, oamenii se războiesc pentru interese sau ideologii diferite; aici, în Antarctica, sovieticii joacă fotbal cu chilenii, argentinienii fraternizează cu englezii, americanii cooperează cu polonezii, japonezii devin simpatici, iar chinezii oferă cea mai ospitalieră primire oricărui străin neanunțat. Toți își împartășesc rezultatele cercetărilor lor și conviețuiesc în deplină armonie.

Un adevărat „paradis”, la o temperatură medie de —60° C.

Adélie

lată-ne în ținutul Adélie, la Dumont d'Urville, pe singurul teritoriu francez accesibil, însă, numai celor aleși, temerarilor. Marea s-a calmat, iar noi sîntem aproape de destinație. Cerul s-a înseninat pentru prima oară după șase zile și, de sus, de pe pasarelă, sîntem martorii unor adevărate minuni.

Ultima noapte a traversării noastre se desfășoară în plină zi. Către ora două dimineața, soarele stacojiu a apărut la orizont; se înalță apoi, treptat, înflăcărînd cerul cu o asemenea intensitate, încît marea pare neagră, iar valurile sale se învolutează ca niște dune de omăt imaculat. La timonă, toți privim tăcuți. Spectacolul este măreț, ne intimidă. Deodată, Leif Gaaso, căpitanul, ne arată ecranul radarului.

Claude Lorius — președintele expedițiilor polare franceze, un om încărcat de onoruri și responsabilități, dar, în același timp, curtenitor și dinamic

Acolo, sus, mulțimea aceea de unghiuri drepte, albe reprezintă... aisbergurile, sute de aisberguri. Și citeva ore mai tîrziu, înaintăm în mijlocul unui adevărat labirint de blocuri gigantice, întinse pe 2—3 km. Ele se ridică adeseori la 30 de metri deasupra capetelor noastre, reușind să acopere soarele, ceea ce le face și mai neliniștitoare.

Și brusc, drept înainte, întrezărim o scurtă strălucire portocalie: Dumont d'Urville!

Am ajuns.

Ne îmbrăcăm pufoaicele și ieșim pe punte, surprinși totuși de cele —20°, dîndu-ne totodată seama că, pentru prima oară, după o săptămînă întreagă, respirăm aer curat. Am navigat în cargou ca într-un submarin. „Polarbjorn” avansează acum foarte lent, căutîndu-și drumul printre ghețuri cu o extremă

prudență. Sîntem înconjurați de mici sloiuri cu vîrfuri ascuțite și dimensiuni înșelătoare. Nouă zecimi din masa lor se află sub apă și cînd, inevitabil, ne izbim de unul din ele, întregul vas freamătă în acest impact. Apoi, în vreme ce navigăm în zigzag printre meandrele înghețate, descoperim prima colonie de pinguini Adélie. Pe măsură ce ne apropiem, o boare ne asaltează nările. Mă așteptam să întîlnesc aici aerul cel mai pur de pe planetă, dar mirosul acesta este la fel de greu ca-n orice ogradă plină de orătănii. Pinguinii sînt atît de deplin integrați în viața de la bază, încît e imposibil să faci zece metri fără să fii nevoit să ocolești un grup compact și arțăgos.

Pentru moment, depășim un ultim aisberg și, dintr-odată, Insula Pescărușilor, ca și cea mai mare parte a bazei ne apar curios de apropiate, la circa 500 m. Zărim vreo cincisprezece paralelipiede portocalii, ce par adunate la întimplare, o geodă albă, o antenă radar pentru comunicații, buldozere, rezervoare cu benzină, un camion albastru, un șlep, stilpi, citeva șenile, o stivă de grînz, de trunchiuri și de cărbuni. Totul pare funcțional, nu prea primitor, ba chiar potrivnic. E normal, căci aici nu se face turism.

La stînga — ghețarul Astrolabe, iar jos, în spatele unui grup de insule se înalță falnic, deasupra falezelor uriașe de gheață sfărîmată, Continentul.

Se ridică în pantă ușoară, ca un teren somptuos de schi. De departe, în soare, totul pare neted și sigur. În realitate, este o capcană de crevase ucigătoare, un sol teribil de periculos, pe care vehiculele nu pot înainta decît cu 4—5 km/oră și care se poate transforma, dintr-un moment în altul, într-un infern absolut, cu vînturi suflînd cu 300 km/oră și grămezi de gheață ce omoară un om în citeva secunde. Totuși, văzîndu-le astfel, scînteind uriașe... Cîtă frumusețe!

„Polarbjorn” ajunge la mal, și de-acum totul se desfășoară foarte lute. Nici nu s-au întins bine parilele, că un elicopter roșu se așază pe punte, aducînd „comitetul de primire”. Se află aici Christian Grevisse, noul șef de sector, însărcinat cu comandamentul bazei pe următoarea perioadă de iarnă, un om destinat să fie persecutat, așa cum vom vedea mai tîrziu. Urmează Claude Lorius, o personalitate, președintele „Expedițiilor polare franceze”, președintele SCAR (Scientific Committee on Antarctic Research, organizație internațională însărcinată cu coordonarea ansamblului de cercetări), director de cercetări, deținător al Marelui Premiu al Academiei de Științe, veteran al expe-

În centrul bazei Adélie, geodul utilizat pentru informațiile meteo

diților polare (avînd 12 la activ), un om încărcat de onoruri și responsabilități, dar totodată ființa cea mai curtenitoare și mai dinamică pe care-o poți întîlni. Chiar și aici, pe punte, în rafalele vîntului și vacarmul elicopterului, ne primește ca într-un salon. Ne îmbarcăm, iar pi-

lotul ne oferă o scurtă imagine aeriană a bazei; două minute mai tîrziu, pășind pe solul lui Dumont d'Urville, îmi împlinesc un vis vechi de 35 de ani, de pe vremea adolescenței, cînd urmăream, cu sufletul la gură, aventurile lui Paul-Emil Victor. De altfel el, fondatorul, este

aici, aproape de pista centrală de aterizare: un bust așezat pe soclu de lemn plutitor, imortalizat în viață fiind, odihnindu-și privirile de bronz pe continentul pentru a cărui explorare n-a precupețit nimic.

Întoarcere în timp

Am ajuns cu o întîrziere doar de cîteva zile de la aniversarea descoperirii acestor teritorii. Era 20 ianuarie 1840. Conducînd două vechi nave de război — „Astrolabe” și „Zélée” —, pe care guvernul lui Ludovic-Filip cu greu a acceptat să le încredințeze, Jules Sébastien César Dumont d'Urville sosește de la Hobart, alegînd calea cea mai directă, cea „a primejdiilor și a gloriei”, așa cum va sta scris pe mormîntul său. La 50 de ani, acest capitan de vas, pe care toți îl știau nesuferit și încrezut era cunoscut mai cu seamă ca descoperitor al celebrei Venus din Milo. Mîhnit de înecetinea cu care avansa pe lista de promovări în grad, el știe că această călătorie spre Antarctica va fi probabil ultima sa ispravă; vrea s-o ducă neapărat la bun sfîrșit, în ciuda furtunilor, a dizenteriei și a scorbutului care-i decimează echipajele. În cele din urmă, la 20 ianuarie, Dumont d'Urville descoperă această coastă sălbatică și-i da, de îndată, numele răbdătoarei sale soții. Apoi așază drapelul tricolor

TERRA terra TERRA

Încă 3,5 miliarde hectare de deșert

Conform unui studiu prezentat la Geneva de Programul O.N.U. pentru mediul ambiant, fenomenul de înaintare a deșertului amenință peste 3,5 miliarde hectare de teren, echivalent cu suprafața continentului american, în fiecare an adăugîndu-se alte șase milioane hectare. De asemenea, din lipsă de rentabilitate, anual, se renunță la cultivarea a circa 21 milioane ha.

Potrivit studiului, în anul 1977, circa 57 milioane persoane erau afectate grav de fenomenul de înaintare a deșertului, iar, în 1984, numărul lor ajunsese la 135 milioane. Situația este apreciată drept critică, dat fiind că se consideră că „înaintarea deșertului este, în mare măsură, un rezultat al pasivității” omului în a lua măsuri de combatere a fenomenului.

Pierderile anuale datorate înaintării deșertului se ridică la 26 miliarde

dolari. Tentative de stopare a acestui proces s-au făcut doar la nivel local și au fost de mică anvergură.

Fenomenul amenință terenurile aride, care reprezintă 35 la sută din suprafața Terrei. În pofida faptului că sînt numite „aride”, aceste zone asigură hrana a 850 milioane de persoane, de pe ele recoltîndu-se importante cantități de cereale.

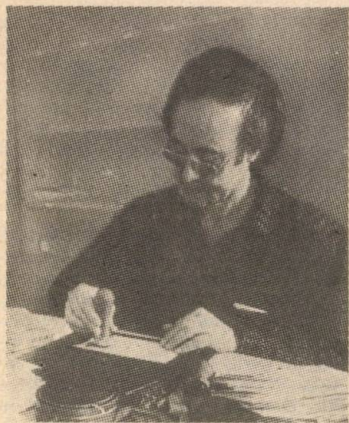
Trei sferturi din suprafața acestor terenuri sînt amenințate, în diferite grade, de fenomenul înaintării deșertului, mai ales în Africa, America de Sud, India, Asia de Vest, Australia, Europa și America de Nord. Potrivit unei hărți a lumii, elaborată în 1977 de Națiunile Unite, în zonele de risc se află 2 la sută din terenurile Europei, 19 la sută din cele ale Americii, 31 la sută din Asia, 34 la sută din Africa și 75 la sută din Australia.

Înaintarea deșertului se poate ex-

tinde și la terenuri ce sînt fertile astăzi, dar situate în apropierea celor deja afectate de fenomen. Studiul insistă asupra faptului că una din principalele cauze ale sporirii defertilizării solului este creșterea salinității acestuia, din cauza lipsei unor sisteme adecvate de drenare a apei.

Numărul persoanelor afectate de fenomen sporește rapid din 1977 și datorită faptului că populația este tot mai numeroasă, mai ales în țările în curs de dezvoltare. Aici trăiesc circa 80 la sută din cei ce suferă de pe urma înaintării moderate a deșertului și 85 la sută din cei aflați pe teritoriile unde fenomenul a atins un grad avansat. Potrivit calculului experților de resort, în anul 2000 populația din regiunile aride ale lumii va spori de la 850 milioane la 1,2 miliarde persoane, iar, în cadrul acesteia, cea rurală — de la 500 la 600 milioane.

Chiar dacă este puțin probabil să se realizeze o rapidă îmbunătățire a situației, este posibilă o încetinire a avansării procesului. Studiul lansează guvernelor apelul de a lua în considerare gravitatea situației și de a adopta măsurile necesare, respectiv să mobilizeze masiv fonduri pentru lucrările de ameliorare a solurilor.

Un funcționar special trimis de serviciile de poștă obliterează, pe timpul lungii ierni polare, 50 000 de scrisori adresate filateliștilor din întreaga lume

pe „Stinca debarcării”, goleşte o sticlă de vin vechi în sănătatea Franței și, zece zile mai târziu, pleacă cu un bagaj considerabil de observații științifice, între care o determinare precisă a polului magnetic. (Această observație va fi, însă, fără nici o valoare în anul următor, căci polul magnetic are particularitatea enervantă de a se deplasa 8—10 km pe an în direcții cu totul imprevizibile). Dumont d'Urville revine în Franța, unde îl așteaptă, în sfârșit, gloria și unde primește eșarfa de contraamiral de care nu va profita decât scurtă vreme; anul următor va pieri în primul accident din istoria căilor ferate franceze, între Paris și Versailles.

Odată cu dispariția principalului entuziast al Antarcticii, Franța se dezinteresează de acest teritoriu nou, cu care nu știe ce să facă, iar pe Stinca debarcării, drapelul tricolor rămâne să se destrame încet, timp de 110 ani.

Abia la 15 ianuarie 1950, o navă veche, rebotezată „Commandant Charcot”, aduce în ținutul Adélie prima expediție franceză organizată de Paul-Emile Victor și condusă de André-Franck Liotard. Se arborează un nou drapel și, astfel, la Port-Martin, se plantează prima bază permanentă din ținutul Adélie. Doi ani mai târziu, instalațiile sînt distruse de foc. Atunci se reînstalează baza la 50 km mai la vest, pe arhipelagul Pointe Géologie, într-un loc ferit de vânturi. Se inaugurează baza Dumont d'Urville, și, de atunci, cu excepția unei scurte perioade de refacere, între 1953 și 1956, ea n-a încetat să fie operațională.

Sorții au vrut ca, descoperind ținutul Adélie, Dumont d'Urville să

ofere Franței un teritoriu remarcabil pentru experiențe. Dacă e adevărat că Antarctica este un uriaș institut de cercetări, ținutul Adélie apare ca unul din laboratoarele sale cele mai bogate. Polul magnetic se situează în imediata sa apropiere și ocupă, deci, locurile cele mai privilegiate pentru a urmări variațiile și deplasările acestuia. Nu departe de aici, pe continent, se ajunge pe culmea celor mai voluminoase calote glaciare, ceea ce-i plasează pe francezi la îndemîna unei surse de observații fundamentale. În afară de aceasta, Dumont d'Urville este o zonă de relevanțe meteorologice extrem de bogată; este o bază de pornire ideală în studiul biologiei marine și, în sfârșit, pe lângă pinguinii Adélie, facile și numeroasele specii de păsări marine, aici se găsesc cele mai importante colonii de pinguini imperiali, aceste ființe deosebite despre care vom mai vorbi.

Apăsarea singurătății

Antarctica are multe în comun cu astrul lunar, unde totul trebuie adus. Nimic din ceea ce există la fața locului nu este folosit de om și, în rest, nu există mai nimic, nici măcar apă; lăsînd la o parte temperatura medie, acest continent oferă paradoxul de a fi la fel de uscat ca Sahara. Apa trebuie, deci, luată din mare, apoi desalinizată. Această uscăciune neașteptată face ca, în afară de cițiva licheni împrăștiți, colonii rare de musculițe fără aripi și niște minuscule colembol (insecte primitive, fără aripi), să nu existe faună și floră terestre. Reiese, deci, importanța majoră a celui mai neînsemnat amănunt de natură logistică (transport, aprovizionare, cazare) pe acest deșert absolut.

Toate instalațiile tehnice sînt realizate în dublu, în trei sau chiar în patru exemplare. Astfel încît, de la sala de operații ultramodernă pînă la nesfîrșitele rezerve de piese de schimb, locuitorii bazei sînt în măsură să repare tot ce este susceptibil să rămînă în pană. Singurul lucru care figurează modest pe lista de inventar este armamentul: o pușcă veche de vînațoare și 20 de cartușe neutilizate vreodată.

Dacă aspectul exterior al clădirilor nu este prea atrăgător, camerele sînt, însă, confortabile și chiar nostime. În zona rezervată spațiilor comune, sala de mese, cu cîte opt locuri la fiecare masă, se poate transforma ușor în sală de cinema. Este extrem de funcțională și dublată de un salonaș ce cuprinde o masă de biliard, o vastă bibliotecă și o impresionantă colecție de benzi desenate. Pavoazarea se reduce la cîteva afișe cu litoralul polinezian și un portret în ulei al lui Paul-Emil Victor. În spate se află punctul

strategic al bazei, bucătăria. Într-un colț al sufrageriei, fără colivie, dar reținut pe un raft de un bec puternic care-i dă impresia, fără îndoială, că trăiește încă sub soarele de acasă, se află un papagal-femelă, colorată în verde și galben, drăguță dar singură și tristă de cînd i-a murit perechea. Pentru ca să se simtă mai puțin singură, oamenii au pus oglinzi în cele două colțuri ale raftului, astfel încît, cît e ziua de lungă, papagalița își adresează lungi discursuri, crezînd că vorbește altcuiva. Văzînd-o, nu poți să nu te gîndești la ce se-ntîmplă în mintea oamenilor ce trăiesc aici, după mai multe luni de ședere. Și un alt paradox: în acest loc — cel mai izolat al planetei —, exact izolarea lipsește, iar cei 29 membri ai bazei sînt condamnați să trăiască incomodîndu-se unii pe alții. Aceasta poate duce — și duce chiar — la situații de stress. De la instalarea bazei, medicii au avut de tratat doar puține cazuri strict fizice; antrenamentul, echipamentele adecvate și prudența au făcut ca degerăturile profunde, ca și bolile grave să fie foarte rare; problemele dentare rămîn cele mai frecvente. Observațiile și studiile conduse de dr. Rivollier și medicul-șef al „Expedițiilor polare”, dr. Bachelard, vizează mai cu seamă patologia psihosomatică și sociometria. Există, în mod indiscutabil, un sindrom mental de iernare și se încearcă chiar determinarea influenței acestuia asupra dispoziți-vului imunologic al individului. Din ferice, accidentele sînt cu totul excepționale, dar s-au putut constata cazuri de pierdere a simțului pericolului, cum s-a întîmplat cu cei ce alergau pe gheața mării ca să vadă mai îndeaproape un pinguin sau o focă, uitînd că stratul de gheață este încă prea subțire ca să-i suporte și că temperatura apei îi poate ucide în cîteva secunde. Alții încep să trăiască într-un fel de visare și nu-și dau seama, de exemplu, că se apropie prea mult de partea din spate a unui elicopter, riscînd să fie sfîrtecați de rotor. S-au văzut chiar indivizi cărora le-au cedat nervii în perioada de vară, pe continent, în contact cu condiții mai dure, cum a fost cazul unui tânăr cercetător englez care, trebuind să locuiască în cort, într-un mediu ostil, hrănit cu rații militare franceze, departe de ouăle cu șuncă pe care i le gătea consoarta, a devenit neadaptat în mai puțin de două săptămîni. Nu mai lucra, nu se mai îmbrăca, nu mai mîncea. A fost suficient să revină la bază, pentru a-și recăpăta pofta de viață.

În cea mai mare parte a timpului, stress-ul se manifestă prin crize de individualism și de aceea îl prezentăm mai devreme pe Christian Gre-

visse ca pe un om destinat să fie persecutat. Oamenii suportă aici greu orice formă de autoritate. Când noaptea polară devine prea lungă și când viscolul suflă prea multă vreme, când încep să se întrebe prin ce formă de masochism au ajuns să se angajeze într-o astfel de aventură, devin interiorizați și susceptibili. În acel moment, limitele de acțiune ale șefului taberei se micșorează substanțial, el devenind cel mai izolat om din lot, menit să suporte un stress mai pronunțat decât restul echipei.

Una din consecințele cele mai frapante ale sindromului Rivolier este „vidul anecdotic” aproape total.

Vedere aeriană a bazei, construită pe câteva mici insule, în vecinătatea ghețarului Astrolabe

Este practic imposibil să-ți faci pe oamenii care suportă iarna polară să-ți povestească o aventură sau o amintire și, dacă reușești, rămâi absolut perplex. Așa mi s-a întâmplat cu Henry Kennedy, șeful bazei americane din Palmer, pe care aveam să-l întâlnesc câteva săptămâni mai târziu.

— „Într-o seară mă aflu în fața ferestrei, așezat în fotoliu, ascultând muzică de Mozart. Vedeam cerul foarte limpede, fără nici o urmă de nori, colorat admirabil. Mi-aduc aminte că, la un moment dat, m-am aplecat ușor în față și mi-am ridicat încet privirea spre a distinge Pământul! Pentru o clipă, avusesem certitudinea că mă găseam pe o bază lunară, ca în filmele de science-fiction.”

Acest gen de confidențe este extrem de rar. Vidul anecdotic se poate explica, în parte, prin faptul că perioadele de iarnă sînt organizate astfel încît să nu se întîmple atunci mare lucru, dar aceasta generează un efect de interiorizare care îi face pe oameni să păstreze

emoțiile numai pentru sine, ori să nu le evoce decât celor inițiați. Ai sentimentul că îți revendică în exclusivitate proprietatea acestor experiențe și că le repugnă total să le împărtășească celor din afară.

Antarctica – un imens laborator al Pământului

Te poți întreba atunci ce-i aduce pe acești oameni în Antarctica. Oscilitatea mediului, condițiile grele, munca oboșitoare, riscul și stress-ul sînt argumente care, mai degrabă,

matic la nevertebratele marine. La acestea se adaugă o multitudine de științe ale Universului, cu programe de paleoclimatologie, astronomie și astrofizică, geomagnetism, seismologie, geodezie, biologie marină, terestră și umană, ca și observații privind ionosfera, auroarele și luminiscențele atmosferice și, bine înțeles, gheața.

Acest ultim domeniu îi aparține lui Claude Lorius, care conduce serviciul din Grenoble de glaciologie și geofizică a mediului înconjurător. După 30 de ani de activitate, el păstrează un entuziasm extrem de tineresc pentru meseria aleasă. La tabăra Prudhomme, o bază satelit a lui Dumont d'Urville, situată în marginea extremă a continentului, elicopterul ne lasă în apropierea a două caravane portocalii care găzduiesc foarte incomod un grup de glaciologi.

Lorius coboară din aparat și începe să ne expună misterele și miracolele stratului de gheață. În acest loc, gheața formată în vechime ajunge la suprafață, astfel încît fără să se foreze la mare adîncime, se pot extrage porțiuni de gheață, numite „dopuri” — care conțin bule de aer provenind din atmosfera de acum 20 de mii de ani.

„Citirea” acestor dovezi este fundamentală pentru cunoașterea trecutului planetei noastre, ca și pentru viitorul ei. Aceste bule de aer înmagazinează probe ale climatelor vechi, dar și ale perturbărilor care au agitat globul, de la erupțiile vulcanice pînă la totalitatea experiențelor nucleare din atmosferă, demonstrînd astfel că întreaga lume este contaminată de era atomică. Aceste bule sînt, de asemenea, semnalele de alarmă ale omenirii; ele denunță cu precizie degradarea aerului și sînt martorele creșterii îngrijorătoare a conținutului acestuia în gaz carbonic. Or, se știe că această creștere a CO₂ provoacă un efect de seră, a cărui consecință este o încălzire a climatului general al planetei. Aceasta ar putea avea consecințe dezastruoase, căci topirea ghețurilor ar duce la ridicarea nivelului oceanelor cu 120 m, acoperînd astfel două treimi din spațiul vital al omenirii. Din fericire, această perspectivă este foarte îndepărtată, dar ghețurile Antarcticii ne arată că proporția de gaz carbonic din atmosferă a sporit deja cu 30 la sută de la începutul secolului și că indicele actual ar putea să se dubleze imediat după anul 2000. Studiul „dopurilor” glaciare echivalează, deci, cu supravegherea pulsului Pământului, și de aceasta se ocupă, fără îndoială, domeniul cel mai important al cercetării științifice de pe continent. Dar, pentru a afla mai mult, trebuie forat și mai adînc. La

te descurajează. Atunci de ce vin? Unii pentru cîștig: salariul mediu poate ajunge la 30.000 franci pe lună, cu hrana, cazarea și curățenia asigurate. Dar pentru tinerii voluntari care găsesc aici ocazia de a-și satisface serviciul militar într-o manieră mai originală decât la cazarmă, cîștigul este infinit mai mic. Or, numai ei reprezintă o treime din efectiv. Se pare, deci, că Antarctica îi atrage pe oameni din alte motive: aventură, caracterul aproape mistic al locului, frumusețea uneori halucinantă, dar mai ales munca de aici, privilegiul de a lucra în cel mai minunat laborator științific al planetei.

La Dumont d'Urville, cea mai mare parte a clădirilor este destinată cercetării. Aici se pătrunde prin niște porți masive izolante, se traversează o cameră de protecție și, de-a lungul unui culoar, se trece prin fața unui rînd de laboratoare, unde, cu ajutorul unor aparate complexe, se studiază la fel de bine componenta nucleară a radiației cosmice, ca și polimorfismul enzi-

baza sovietică Vostok, reputată, între altele, pentru că deține recordul de frig și de inaccesibilitate, a fost nevoie de mulți ani de efort pentru a decupa un „dop” de gheață la 2000 m adâncime, depășind cu mult celelalte două foraje la mari adâncimi, efectuate, pe de o parte, de americani la stația Byrd, și, pe de altă, de către francezi, în zona Dôme C, aducând la suprafață bule de aer vechi de 1500 de ani.

Astăzi, noi tehnici urmează să fie puse în aplicare. Laboratorul din Grenoble a reușit să perfecționeze un sistem de forare electromecanică ce permite atingerea unei adâncimi de 4000 metri. Australianii ne-au arătat, la Hobart, o coloană de foraj foarte complexă, cu care speră să atingă cote similare. Aplicarea acestor tehnici nu se poate

face decât în timpul verii australe și, în plus, ea cere timp.

Pentru moment, reînforși la bază, ne încălzim în laboratorul de biologie animală, unde au loc discuții aprinse. Între două runde de explicații despre cîntul pinguinilor imperiali și mecanismul lor de economisire a proteinelor în perioade de post prelungit (un sistem patologic ce-l va ferici pe toți obezii, atunci cînd i se va descoperi secretul), aceleași argumente se schimbă dintr-o parte în alta, dar fără animozitate; sosirea noilor ocupanți va fi abia peste o lună și este încă prea devreme pentru dispute mai aprinse. Cei ce au petrecut aici iarna trecută vor reveni cu noi la

Hobart. Ei sînt preocupați de apropiatul contact cu civilizația și, după un an de izolare completă, nu știu de fel care le vor fi reacțiile. Îngrijorarea îi însoțește pe tot parcursul, făcându-i tovarăși foarte tăcuți în această călătorie de întoarcere. Ei nu se așteaptă deloc la prima emoție pe care o vor încerca atunci cînd, eliberat în sfîrșit de un al treilea uragan care l-a zguduit din toate încheieturile, vasul „Polarbjorn” va părăsi Golful Furtunilor, lăsînd Pot de Fer la tribord, pentru a înainta apoi pe liniștitul curs al riului Derwent: „Copaci, iarbă... Uitasem aproape că există”, va murmura unul din tinerii veterani.

**Selecție și adaptare
de Anca Grigoriu**

VORBE ÎNTELEPTE

ORIZONTAL: 1) Lege fundamentală a unei țări, „omagiul adus drepturilor unui popor, cum spunea eruditul francez Jeune Hermite, umbrelă ce se deschide cînd plouă și se închide cînd se face frumos...”

2) Ceea ce corespunde realității, „lucru frumos și trainic, dar nu prea ușor să convingi pe oameni de aceasta” (Platon), sau „...ca și păcatul mumi Eve/ De față-i pretutindeni și pururea aeve” (Eminescu) — Posibilitatea de a cădea, într-o primejdie, „un minunat principiu de variație în viață”, aprecia în „Scrieri din trecut” Mihai Ralea. **3)** „Cînd merge înainte, merge înapoi și cînd merge înapoi, merge înainte” (Ion Apostol) — Narațiune epică în proză cu conținut complex și dezvoltat, „epopee modernă, oglinda fidelă a societății” (I.L. Caragiale). **4)** Omenire „Armată în marș traversînd evurile, lansată în cucerirea adevărului” (Emil Zola), sau „Înaltul sens al planetei noastre” (Novalis). **5)** Riu în Spania — Ion Tomescu — Lucru de preț. **6)** Ansamblul mijloacelor tehnice care imprimă un text, „teascul ideilor” adaugă H. Heine (pl.). **7)** Au aceleași drepturi și aceleași îndatoriri, „condiție esențială pentru plivitul rasei umane” (G. B. Shaw; fem.) — Muncă, „legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneși”; „Temeiul unui stat, bogăția unui popor” (M. Eminescu). **8)** Frică, „cel mai blestemat dintre toate sentimentele josnice” (W. Shakespeare) — În cîrcă! **9)** Stă pe cal! — Un scris corect. **10)** Soț — Lucrare a lui Cicero. **11)** Lichid cu gust acru, „vin alterat în care a pătruns demonul acid al morții” (George Călinescu) — Taină, „poziție prea favorabilă pentru ca un spirit bine crescut să se mențină pe ea” (Jean Cocteau).

VERTICAL: 1) Calitate morală a omului, „forța motrice cea mai însemnată a lumii” (S. Smiles) — Barbu Oprescu. **2)** Poezie lirică exprimînd sentimente de admirație și preamărind o faptă eroică, „sonata literaturii” (Jeune Hermite) — În taigă! — Așezare rurală, „lume în sine stătătoare, cu legile ei, dictate de natură” (O.C. Tăslăuanu). **3)** Lăcomie, „jumătate din toate păcatele omului” (Th. Carlyle). **4)** Suceava — Cedează ușor la apăsare. **5)** „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,/ ...mea de glorie!... mea de dor?/ Brațele nervoase, arma cu tărie,/ La trecut-ți mare,

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										

mare viitor” (Eminescu) — Adevărat, „nu înseamnă forma exterioară (a lucrurilor), ci ideea și esența fenomenelor” (C. Brăncuși; fem.). **6)** Zeflema, „felul cel mai rafinat de a expune defectele altora” (J. Locke) — Tudor Mușatescu. **7)** Legendă, „visul colectiv al societăților primitive” (Tudor Vianu) — La jocul de biliard. **8)** Urare — Măsură agrară — Pseudonim al lui I.L. Caragiale. **9)** Adolescent, „cuvînt de bătrîn” (N. Vedrés) — Uitare, „urias monstru de ingratitudine” (W. Shakespeare). **10)** Sînt — Afectiune plină de gingășie, „odihna pasiunii” (J. Joubert). **11)** Prăjitură cu cremă — Joacă teatru, „om care trăiește ca să placă și trebuie să placă pentru a trăi” (G.M. Saphir).

Dicționar: CAMO, CATO.

Mircea Iordache

OPERA – scurt istoric

La jumătatea lunii septembrie, s-au desfășurat, la Varșovia, lucrările celui de al treilea Congres internațional al teatrelor de operă, la care au participat 60 de delegați din 18 țări, inclusiv România. Tema congresului: televiziunea și opera. Concluzia dezbaterilor s-ar putea rezuma astfel: televiziunea trebuie considerată nu ca un inamic ce trebuie combătut, ci ca un important auxiliar tehnic pentru difuzarea operei. Căci – s-a constatat – televiziunea nu poate substitui, în nici un caz, reprezentarea pe viu a spectacolului, într-o sală de operă. Viitorul congres – s-a decis la Varșovia – va avea loc în anul 2000, la Bilbao, în Spania.

Prilejul ni se pare nimerit pentru a face o scurtă trecere în revistă a istoricului unora dintre somptuoasele săli în care au loc reprezentațiile acestui gen artistic.

Apărută în ultimii ani ai secolului al XVI-lea în Italia, opera se reprezenta, la început, în sălile palatelor nobiliare. Abia în 1637, la patruzeci de ani de la lansarea ei la Florența, opera a început să fie jucată în săli special construite, accesibile publicului – prima oară la Veneția.

Teatrul Scala, cunoscut sub numele de Scala din Milano, situat într-una din piețele acestui mare oraș din nordul Italiei, nu este – cum s-ar putea crede – cea mai veche sală de operă, ci cea mai celebră. Ea a fost construită în 1776, după proiectul arhitectului Giovanni Piermarini. Sala – cu 2 200 de locuri – este, într-adevăr, impresionantă prin abundența decorației interioare. Primul spectacol – cu „Europa riconosciuta”, a compozitorului Antonio Salieri, aflat de controversat azi – a avut loc la 3 august 1778. Pe scena Scalei din Milano s-au afirmat cele mai mari personalități ale vieții muzicale – compozitorii Rossini, Donizetti, Verdi și Puccini, cântăreața Maria Calas, dirijorul Arturo Toscanini.

O istorie la fel de glorioasă o are și „**Bolșoi Teatr**” din Moscova (titlatura exactă: Teatrul Mare Academic de Stat din Moscova). Istoria operei moscovite începe în 1776. Cîțiva ani după incendiul Teatrului Petrovsk, ridicat după proiectul arhitectului clasic rus Osip Ivanovici Bovei, a început construcția noii săli a operei, inaugurată la 18 ianuarie 1825. În 1853, și această sală este distrusă în interior de un incendiu. Reconstrucția a fost încredințată arhitectului Albert Cavos. Capacitatea sălii este aproape identică cu cea a Scalei din Milano: 2 155 de locuri. Alături de tradiția de operă, „Bolșoi Teatr” se mîndrește și cu succesele înregistrate cu spectacole de balet. De istorie sa sînt legate numele compozitorilor Glinka, Musorgski, Ceaikovski, Rahmaninov, ale cântăreților Nejdanova și Obuhova, ale balerinelor Pavlova, Lepeșinskaia, Plișetkaia.

Poziția Londrei în lumea operei este oarecum paradoxală. Deși opera a „prins” repede și aici, ea nu a atins importanța cîștigată în alte metropole europene. Theatre Royal Drury Lane, construit în 1663, este unul dintre cele mai vechi teatre de operă din lume și chiar și azi se joacă aici muzicaluri. În 1732, John

Rich a construit în Bow Street un alt teatru, în care s-a jucat, printre altele, și „Opera de trei parale” de Gay și Pepusch. În 1808, clădirea teatrului este mistuită de un incendiu și, exact un an mai târziu, se reiau spectacolele într-o sală nouă. Pentru noua scenă, Weber și-a compus ultima sa operă, „Oberon”. După incendiul din 1856, teatrul a dobîndit înfățișarea actuală. Opera „**House Covent Garden**” a fost recent extinsă și, în următorii cinci ani, va fi complet renovată. Sala, construită în stil clasic, după proiectul arhitectului Edward Barry, are o capacitate de 2 173 de locuri.

Nicăieri în lume publicul nu se interesează atît de mult de operă ca la Viena. **Opera din Viena**, construită de arhitecții Eduard van der Nüll și Augusto Siccardo von Siccardsburg, a fost inaugurată la 25 mai 1869, cu „Don Giovanni” de Mozart. Sala a fost redeschisă la 5 noiembrie 1955, după reconstrucția realizată de arhitectul Erich Boltenstern. El a îmbinat armonios stilul clasic (păstrînd fațada și scara principală) cu cel modern. Sala are o capacitate de 2 200 de locuri. Aici au dirijat Gustav Mahler, Richard Strauss, Bruno Walter, Herbert von Karajan.

Opera din Paris a fost construită, începînd din 1861, de arhitectul Charles Garnier. A fost inaugurată la 8 ianuarie 1875. Din punct de vedere arhitectonic, opera pariziană este considerată printre cele mai impozante și armonioase clădiri de acest gen, dar partea auxiliară nu este la fel de reușită, spațiile strîmte provocînd nu puține dificultăți în buna ei funcționare. O anumită soluție o va oferi noua operă din Piața Bastiliei, care va fi dată în folosință în 1989, la a 200-a aniversare a Revoluției franceze. Sala actuală, cu 2 156 de locuri, a fost ornamentată de mari maeștri francezi, între care Marc Chagall. Se povestește că, într-o seară, André Malraux și generalul de Gaulle asistau la o reprezentație cu „Daphnis și Chloé”. Decorurile baletului lui Ravel erau realizate de Chagall. În timpul unei pauze, Malraux privește plafonul pictat în 1870 de Jules Eugène Lenepveu. Își imaginează cum ar arăta această cupolă dacă ar fi semnată Chagall. A doua zi, îi va vorbi pictorului despre ideea sa, dar acesta ezită în fața dimensiunii acestei munci și a celor 200 de metri pătrați de pînă pe care-i va avea de acoperit cu uleiuri. În cele din urmă, însă, Chagall acceptă. Timp de doi ani, între 1962 și 1964, în trei ateliere de la Gobelins, Chagall lucrează la această operă monumentală. Plafonul – își imaginează el – trebuie să fie reflexul parterului, aflat de sculptor într-o seară de premieră, cînd arată ca un gigantic buchet de flori. Decide să ilustreze nouă teme de operă și balet, printre care „Flautul fermecat”, „Lacul lebedelor”, „Giselle” și „Boris Godunov”. Chagall își semnează plafonul reprezentîndu-se pe sine însuși într-un colț, iar lui Malraux îi aduce un omagiu pictîndu-i portretul într-o secvență din „Pelléas și Mélisande”. Pentru a picta cei 200 de metri pătrați ai plafonului operei, Chagall a folosit 90 de kilograme de vopsea albă, 160 litri de terebentină, 80 tuburi de culori și 150 pensule de toate dimensiunile. Mai întîi, și-a imaginat cupola pe o machetă în miniatură (în imagini).

Sala Operei de stat din Dresda a fost construită de arhitectul Gottfried Semper de două ori: prima oară în 1849, dar a fost distrusă de un incendiu, iar a doua oară în perioada 1871-1879. În februarie 1945, ea a fost complet distrusă de bombardament. Nu de-

mult, opera din Dresda a fost reconstruită după planurile inițiale.

Din punct de vedere arhitectonic, **Metropolitan Opera din New York** este singura mare scenă construită în secolul XX. „Met“, cum i se spune, a funcționat din octombrie 1883 până în 1966 în vechea clădire. De la 16 septembrie 1966, ea are o nouă clădire monumentală. Arhitectul noii opere a fost Wallace K. Harrison. Sala are o capacitate de 3 788 de locuri.

R.D.

Reciclarea materialelor de construcție

Municipalitatea din Berna avea nevoie de fonduri pentru a construi o nouă catedrală. Ca atare, au fost vândute pietrele vechii biserici celor care aveau nevoie de ele pentru a-și construi cămine proprii. Din încasări, s-a putut, apoi, construi o nouă biserică. Cele de mai sus se întâmplau în anul 1450.

Cu peste 500 de ani mai târziu, acest procedeu medieval, constând în reutilizarea vechilor materiale de construcție, își face din nou apariția. De data aceasta,

sub denumirea de „reciclare“.

Volumul total al dărâmurilor și molozului strâns în R.F.G. este de aproximativ 110 milioane tone anual. Cea mai mare parte este aruncată în locurile de depozitare a gunoaielor.

Dar materiile prime devin din ce în ce mai rare. Astfel începe un articol reprodus de „Tribune d'Allemagne“ pe această temă de strictă actualitate. Cităm în continuare:

În conformitate cu datele furnizate de Ministerul federal pentru problemele mediului înconjurător, anual trebuie exploatată o suprafață de aproximativ 5 000 de hectare de teren pentru a acoperi necesarul de materiale de construcții. Este, deci, vorba de o lovitură destul de grea dată sistemului ecologic.

Reciclarea materialelor de construcție oferă posibilitatea de a ieși din dilema protejării mediului înconjurător, pe de o parte, și penuria de materii prime, pe de altă parte. „Recklinghausen“ ne oferă un exemplu bun în această direcție. Pe terenul de la „Haske Baustoffaufbereitung-KG“ se pot vedea conveioare, mașini de tasat și de filtrat care triază molozul și materialele de construcție. Deșeurile de beton și de cărămidă sînt vindute drept material de reciclare și sînt refolosite la construcția canalelor și șoselelor. Nu e vorba, în acest caz, de lipsă de materii prime, deoarece antreprenorii constructori își vînd molozul la prețul de 2-5 mărci tona, în timp ce, pentru a-l depozita, ar trebui să plătească între 15 și 60 mărci per tonă.

Vinzarea de material de construcție alternativ ridică, însă, și alte probleme. Autoritățile – au afirmat experți de la firma „Haske“ – se bucură de faptul că sînt debarasate de grija de a îndepărta deșeurile. Dar administrația însăși se arată foarte reticentă cînd i se propune să le cumpere, invocînd pretextul că nu există prevederi tehnice în acest sens.

Dar acest gen de argumente își pierde din ce în ce mai mult din valoare. Institutul vest-german, care emite certificatele de calitate, a conferit materialelor de reciclare testate garanția RAL „corespunzător normelor“, foarte rîvnită. Hans Sander, directorul Federației de întreprinderi vest-germane de reciclare a materialelor de construcție, subliniază că toți cei care folosesc aceste materiale pot fi asigurați că produsele testate posedă aceleași calități ca și „pietrele naturale“. Altfel spus, molozul reciclat este la fel de rezistent la cald și la frig, ca și produsul inițial. Societatea de cercetări pentru șosele și traficul rutier a consacrat chiar un capitol special materialelor de construcție alternative în „fișa sa tehnică“ de utilizare a subproduselor în construcțiile rutiere.

Ideea reciclării s-a impus cel mai ușor în marile orașe. De exemplu, orașele Essen, Düsseldorf și Köln comandă materiale de construcție alternative. Și nu numai pentru a proteja mediul înconjurător.

Un calcul elaborat de Institutul Battelle, din Frankfurt, relevă că se pot realiza economii substanțiale în cazul construirii unui imobil cu 12 apartamente, utilizîndu-se materiale reciclate pentru construirea plafoanelor, fundațiilor și a scărilor de beton. După cum indică Institutul Battelle, dintr-o comparație directă cu diferite materiale alternative, rezultă că se poate realiza o economie de pînă la 30 la sută.

Federația întreprinderilor de reciclare este, în general, optimistă. După părerea sa, numărul firmelor care vor solicita acest gen de materiale se va dubla probabil, crescînd de la 75 la 160 sau 180 în anii următori. Dar și marile firme de construcții și-au dat seama, încă de mult timp, că este vorba de o afacere bună și fac apel la centrul de reciclare, unde pot să se debaraseze de molozul lor și să cumpere, la un preț ieftin, produse alternative.

Un spion în Antile

— din culisele celui de-al doilea război mondial —

Josef Frederik Degan debarcă la Havana de pe transatlanticul „Toledo” la 28 septembrie 1928. Era un spion al Amiralității germane. În-vinsă, după primul război mondial, Germania începuse să se reinarmeze. Zece ani mai târziu, Biroul de anchete al Poliției naționale cubaneze

— la cererea Serviciului secret britanic — începe cercetări pentru a-l descoperi pe Degan, devenit, între timp, șeful serviciilor naziste de spionaj pentru Antile. Totul a început într-o zi a anului 1938. Ziarul „Granma” oferă o pasionantă reconstituire.

Strada Teniente Rey, cu negustorii săi ambulanți, așa cum a cunoscut-o Degan la sosirea sa în Havana

Într-o frumoasă dimineață de vară, pe la 9,30, un Rolls-Royce perlat se îndepărta de clădirea ambasadei britanice din cartierul Vedado al Havanei. Așezat pe bancheta din spate, tapisată în cafeniu, excelența sa Herbert A. Grant Watson, ambasadorul Marii Britanii, își continua lectura cotidianului „The Times”. Se obișnuise de când era diplomat să nu-și exteriorizeze sentimentele, acum însă nu-și putea disimula curiozitatea citind un material despre invadarea Austriei și Cehoslovaciei de către trupele hitleriste. Un alt articol, semnat de un cunoscut comentator, prognostica amenințarea directă a unui război între Germania și Marea Britanie. La ora 10, automobilul s-a oprit, cu suplețea unei feline, în fața clădirii Biroului de Anchetă al Poliției Naționale, situată la încrucișarea străzilor Empe-

drado și Monserrate. Timpul necesar șoferului pentru a face înconjurul mașinii și a deschide portiera ambasadorului i-a fost suficient acestuia pentru a repeta mental modul în care va prezenta comandantului Pedro Tandrón surprinzătoarea sa cerere. În ajun, sosise la ambasadă o telegramă cifrată cu instrucțiuni precise: trebuie găsită foarte urgent urma unei persoane.

Deși Herbert A. Watson, cobora din mașină diplomatică, comandantul Tandrón continua convorbirea telefonică cu un judecător despre razia ce trebuia efectuată în zilele următoare. Biroul de Anchete era subordonat justiției, iar comandantul Tandrón, de o meticulozitate exasperantă, respecta întocmai instrucțiunile de serviciu. Telefonul primit de la ambasadorul britanic, prin care îi cerea o întâlnire

„foarte urgentă”, era un fapt neobișnuit, care-i putea provoca neplăceri. A analizat unul după altul toate motivele posibile și imposibile, dar n-a găsit nici un răspuns convenabil.

O misiune neobișnuită

Soldatul de pază din ușa Biroului de Anchetă, impresionat de Rolls-Royce, execută mecanic salutul militar în onoarea ambasadorului Marii Britanii, pe care apoi agentul l-a condus în biroul comandantului Tandrón. Trecerea ambasadorului prin birouri a impus tăcere tuturor, care, fără jenă, îl priveau cu oarecare suspiciune pe elegantul diplomat în costum alb. După ce a intrat în biroul comandantului, cineva a comentat: „Nu e nimic grav”. Cei doi și-au strâns minile cu cordialitate deasupra biroului de lemn de cedru, a cărui linie rafinată contrasta cu un local de poliție; interlocutorii s-au privit cu atenție, știind că vorbele sînt de prisos în meseria lor. La invitația comandantului, diplomatul englez a intrat direct în subiect.

— În primul rînd trebuie să vă informez că ce vă voi comunica este în interesul guvernului britanic, în particular al serviciului nostru de contraspionaj, de aceea problema trebuie tratată cu cea mai mare discreție.

Pedro Tandrón se stăpînea să nu-și arate uimirea, și răspunse surizînd:

— Fiți fără griji, domnule ambasador, mă voi ocupa personal de această afacere.

— Vă mulțumesc anticipat pentru grija dv., dle comandant. Europa trăiește momente grele. Războiul este cert, iată

pentru ce activitatea unui spion străin trebuie neutralizată cu orice preț."

— Înțeleg ce vreți să spuneți. Excelență, și vă asigur de colaborarea sinceră în această problemă. Dar, vă rog, puteți să-mi dați unele amănunte?

—Este vorba de un agent german, care pare a fi foarte dotat în meserie. Numele său, cel puțin sub forma pe care îl cunoaștem noi, este Frederick Degan, și bănuim că, în acest moment, se află într-o țară din Caraibi. Acestea sînt informațiile pe care, deocamdată, le dețin.

—Cam puțin..., comentă Tandrón. Nu aveți alte semnalmente, cum ar fi înălțimea, înfățișarea, prietenii sau persoane pe care le cunoaște, unde a trăit sau alte detalii care mi-ar putea servi ca indicii concrete?

—Regret, nu am alte informații. De altfel, vă mulțumesc pentru amabilitate și sînt convins că veți face tot ce puteți pentru a ne ajuta, spuse ambasadorul.

— O ultimă chestiune: pentru ce v-ați adresat mie, în loc să urmați calea diplomatică, cum ați făcut în alte ocazii?

—Cred că bănuieți răspunsul la întrebare, dle Tandrón. Dacă vreți să cunoașteți opinia mea, am să v-o spun în semn de prietenie. Țara dv. a avut, pînă în prezent, relații excelente cu Germania. Vă citez două exemple minore: ambasadorul cubanez în această țară, dl. Aurelio Conchoso, a fost decorat personal de Adolf Hitler cu medalia olimpică cl. I, anul trecut; pe de altă parte, aici există un partid național fascist, recunoscut oficial. Dacă cer ajutorul pe cale diplomatică, înțelegeți că orice indiscreție va provoca un incident politic neplăcut. Iată de ce am venit la dv. Cunoaștem simpatia dv. pentru Anglia și onestitatea cu care vă achitați de atribuțiile de serviciu. Sper că acest răspuns v-a satisfăcut.

După plecarea reprezentantului Coroanei britanice, comandantul Pedro Tandrón își aprinsese fără remușcări un nou trabuc. Întrevederea pe care a avut-o cu Herbert A. Watson îl puneă într-o situație dificilă. Dacă trimitea superiorilor săi un raport despre convorbirea cu ambasadorul englez și cererea lui referitoare la căutarea spionului nazist, erau șanse mari de a i se interzice cercetările, între altele pentru că Führerul încă dispunea de numeroși admiratori printre ofițerii superiori din armata cubaneză. Obișnuit să ia hotărâri rapide, comandantul Tandrón încredințase misiunea unuia din agenții săi. În alegearea sa i-a ocolit pe cei experimentați, cu multe relații și destulă vanitate personală, care lăsau să se înțeleagă că erau suficient de capabili să găsească un spion. Iată omul ideal, își spuse surzind: tânăr, curtenitor, rezervat, lucrează de puțin timp în Birou și arată că ar vrea să-și păstreze postul.

La orele 11,15 dimineața, comandantul Pedro Tandrón apăsă pe butonul dictafonului: "Convocați-l la mine pe caporalul Rieumont pentru orele 15".

După ce caporalul Gervasio Rieumont părăsise biroul șefului, arăta de parcă ar fi contractat o boală nementionată nici în cele mai complete tratate de medicină.

„El Orbe” – unul din barurile frecventate de Degan, în apropierea Parcului central

Era surd la glumele colegilor, murmura cu greutate un „da” cînd îl anunțau că avea bilet la meciul de base-ball. Tânărul polițist se simțea, în acele momente, ca un naufragiat în mijlocul mării, a cărui salvare depindea de o umilă bucată de lemn.

Ascultînd îndemnul reflexelor condiționate, Gervasio traversă strada fără a se sinchisi că o mașină frîna brusc pentru a nu-l lovi, îndreptîndu-se spre barul El Bohio din hotelul Sevilla. Era îngrijorat pentru că misiunea părea destul de grea. Pentru ce l-au ales tocmai pe el, agentul cel mai puțin experimentat din acest Birou? Comandantul Tandrón fusese pus la curent cu legăturile sale și căuta un motiv să-l elimine? Nu găsea nici un răspuns la aceste întrebări, și mai bău un rînd.

Caporalul Gervasio Rieumont scoase un carnet din buzunarul vestonului și recită numele — Josef Frederick Degan — cu curiozitatea unui arheolog în fața hieroglifelor ce reprezentau o enigmă pierdută în memorie și timp. Puse carnetul la loc, meditănd de unde să înceapă. Poate cu lista pasagerilor ce călătoreau pe pacheturi sau cu registrele hotelurilor, dar nu dispunea nici măcar de date aproximative pentru a-și direcționa cercetările. Căutînd cu disperare pe cineva pe care să-l cunoască, era tentat să distrugă clădirea ambasadei engleze: se simțea prins în cursă. Încercînd să fie calm, luă un număr din „Diario de la Marina” și începu să citească titlurile. Ochii urmăreau literele fără noimă, pînă cînd o frază îi atrase atenția: „Noul Reich încearcă să se perpetueze prin acte durabile, fapte de granit, indestructibile”. Fastul ridicol al acestor cuvinte îl îndemnă să citească în întregime discursul lui Goebbels; la sfîrșit nu mai avea decît o singură dorință: să sucească gîtul spionului Josef Frederick Degan, omul Reichului în Caraibi.

Trei săptămîni mai tîrziu, hotelierii și angajații de la Hamburgo American Airline au vrut, inițial, să-l dea afară cînd l-au văzut sosind pentru a consulta registrele; cu o răbdare de fier, a parcurs lista clienților pe doi ani — fără nici un rezultat. Un alt anchetator ar fi renunțat la

acest mod de control, dar Gervasio, fire mai optimistă, nu-și pierdea speranța. Asemeni jucătorilor profesioniști experimentați, avea și el unele atuuri: îl ajutau prietenii plini de bunăvoință, care erau la curent cu misiunea. Cei ce cunoșteau mai bine țara i-au sugerat să-și orienteze cercetările spre insula Pinos, unde trăia o comunitate germană. Gervasio aștepta liniștit un semn.

Pasagera de pe „Toledo”

Într-o zi, cînd urma să-și prezinte raportul comandantului Tandrón, traversă mai întîi strada, pentru a trece, conform obiceiului, pe la barul El Bohio. Băiatul care îl servea îi șopti: „Un prieten mi-a spus să vă sfătuiesc să mergeți mine la orele 15 la cinema Radio Cine. Rulează un film cu Stan și Bran. Prietenul susține că aerul ventilatorului se simte cel mai bine în rîndul șapte pe extrema dreaptă”. „Să bem un pahar pentru prietenii comuni”, a fost răspunsul lui Gervasio.

Rieumont ajunsese la ghișeu cinematografului și cumpără bilet de intrare. După ce s-a obișnuit cu obscuritatea, s-a instalat pe locul indicat. Cîteva minute mai tîrziu, cineva s-a așezat lîngă el. După ce s-au recunoscut, i-a spus: „În două zile, o străină de naționalitate germană te va aștepta la barul Sirena, la hotelul Nacional. Va avea rochia împodobită cu un tandrafiș roșu. Te vei apropia și o vei întreba: din ce țară este floarea. Răspunsul: Parfumul florilor nu respectă granițele.”

Fără nici un comentariu, necunoscutul a dispărut uitînd să-și ia rămas bun. Nimeni nu a ris cu atîta poftă la film ca Gervasio.

Transatlantic „Toledo” naviga pe o mare agitată, avînd toate inconvenientele navelor vechi: valurile aruncau spuma pe puntea unde o pasageră privea luminile

indepărtate ale Havanei. „Furtuna este pe punctul de a se opri”, spuse o voce din spate. Femeia tresări când își dădu seama că este un bărbat. Revenea în Cuba după ce își vizitase familia și prietenii din Germania. „Toledo” intra în rada portului Havana la 28 septembrie 1928, fără să se anunțe prin zgomotul sirenelor. Josef Frederick Degan o ajută curtenilor să coboare pasarella; după formalitățile obișnuite, i-a promis să o viziteze la vila Santa Barbara de pe insula Pinos. La ieșire o aștepta Packardul, care o va duce la mătusa ce locuia în cartierul Vedado. La zece ani și două luni după această întâlnire, pasagera de pe „Toledo” încerca să pună ordine în amintirile ei despre Degan.

„Sosise la Nueva Gerona, în octombrie 1928, în plin sezon de cicloane, și se stabilise la cel mai bun hotel. Prestanța

Gervasio Rieumont, în perioada cind lucra la cazul Degan

și amabilitatea l-au făcut să-și câștige mulți prieteni, dar cea mai mare parte a timpului și-o petrecea la vila mea. Toată vara — povestește necunoscuta — am făcut plajă la Punta Del Este; nimeni nu înota mai bine ca el. Citeodată venea un vapor să-l caute, și atunci pleca pe mare zile întregi. Nu-i plăcea să-l aștept la întoarcere; celor curioși le răspundea surizind că pleacă în căutarea unei comori. Văzând cărțile și însemnările, am dedus că scopul era altul. Seara avea, citeodată, un aer serios, vorbea despre doctrina fascistă, care, credea el, putea salva Germania. În acele clipe, evitam să mă uit la el, a cărui înfățișare căpăta o expresie fanatică”.

Nu departe de hotelul Nacional, Gervasio Rieumont bea o ceașcă de cafea într-un local unde se întâlneau studenții. Agentul nu le dădea atenție, ci era preocupat de înțelegerea necunoscuta care-l va ajuta poate să-și îndeplinească misiunea. Zări la o masă izolată o femeie singură, cu un trandafir roșu la rochie. Traversă sala rapid. „Numele meu este Gervasio Rieumont”, se prezentă, încercând să-și ascundă surpriza de a se găsi în fața unei femei pe care și-o imaginase cu totul altfel. „Pe al meu trebuie să-l

Un spion în Antile

uiți, dacă vrei să ai succes”, îi răspundea pe un ton puțin autoritar. „Dacă nu vrei să întîmpini inconveniente, te rog spune-mi Frau Bertha”. Agentul Biroului de Anchetă încercă să încheie o conversație, dar Frau Bertha îl întrerupse brusc. „Omul pe care îl cauți nu mai trăiește în Cuba. Degan s-a căsătorit anul trecut la Porto Rico cu dna Marlene Leadman.”

Gervasio observă o ură latentă în ochii femeii și a înțeles că agentul nazist a comis cea mai gravă eroare: a trădat o femeie care îl iubea. Nu mai simțea nevoia să pună întrebări, ci se limită la a asculta.

Cu zece ani în urmă...

leșind de pe peron, Degan o văzu plecând într-o mașină luxuoasă și se simțea de reușită. „Este sigură că mă voi duce să o vizitez”, își spuse în gând. Agentul secțiunii 73 a Departamentului Trupelor Republicii de la Weimar va face un lucru bun. Germania trebuia să se reorganizeze din punct de vedere militar, deci informațiile jucau un rol vital. Nu credea în republica în declin pentru care lucra; viitorul avea deja un nume: național-socialismul, o doctrină la care aderase total. Pentru moment, nu făcea decât să se achite de atribuțiile sale, ca orice soldat german.

Degan luă un taxi și îi indică soferului numele unui hotel central din Havana. În prima seară l-a primit pe dr. Oscar Hornung, medic instalat în capitala cubaneză. Conversația dintre cei doi agenți a durat câteva ore. Conform instrucțiunilor doctorului german, Degan va opera în insula Pinos și se va comporta ca un turist tinăr. „Aici — i-a explicat Oscar — un străin are toate posibilitățile de a se deplasa; se bucură de toată atenția, asemenea unui vizitator de pe altă planetă. Sistemul de contraspoiaj este aproape inexistent; a face spionaj în Cuba este ca și cum ai fi în concediu.”

Înainte de a se imbarca pentru vechiul „refugiu al piratilor”, Degan s-a mai plimbat prin capitală pentru a se familiariza cu obiceiurile locale. Frequentă barurile, alte localuri de noapte, angajând conversații banale. Aprecia veselie și sinceritatea oamenilor, ajungând la concluzia că țara era lipsită de filozofi.

Din două în două săptămâni, Frau Bertha își însoțea iubitul pînă la cheiul Nueva Gerona, de unde el pleca spre capitală. Plimbările se desfășurau cu o exaltată matematică. Începea un sentiment de apăsare și era convinsă că Degan o va părăsi cînd va deveni

omul-cheie al celui de la III-lea Reich în Antile.

Marea exercita o dublă influență asupra lui Degan: furtuna îl făcea să devină autoritar, iar calmul îi conferea o tandrețe aproape infantilă. Pescarii și locuitorii din Gerona se întrebau ce plăcere găsea acest om în a trăi numai între apă și stele. Pentru a le satisface curiozitatea, Degan le spunea că e în căutarea unei comori, și circula deja zvonuri că ar fi găsit o ladă în împrejurimile insulelor San Felipe.

Nimeni nu bănuia că proprietarul lui „Argos” se ducea în insulele vecine, Gran Caiman, Haiti, Jamaica, Santo-Domingo cu instrumente și hărți, și că studia cu reținere marini și măsura adîncimea oceanului. Nimeni nu l-a văzut vreodată scufundîndu-se. Dotat cu simțul exactității, făcu măsurători topografice de precizie în mările din sudul Cubei, pe țărmurile țărilor învecinate, măsurători care au fost folosite în timpul războiului de comandanți nazisti.

Mulți ani, aceste cercetări au fost trimise la căsuța poștală IPL-244, la Hamburg, de un comerciant de pe strada Obispo; acesta le primea la fiecare 15 zile de la Degan. Datele au fost confirmate de Gervasio Rieumont, după ce al doilea război mondial devenise un capitol separat în manualele de istorie.

Agentul Republicii de la Weimar a încetat să mai fie obiectul discuțiilor locuitorilor din Nueva Gerona după ce ajunseseră la concluzia că, și el, a uitat drumul înapoi spre casă, asemenea multor străini. Pe vremea aceea, lumea era credulă. Nimeni nu s-a întrebabil de ce acest tinăr a primit o singură scrisoare în cinci ani după ce se instalase la hotelul din sat. Scrisoarea care sosesse prin curier special era expediată de doctorul Erick Frankel. Doctorul Hornung o scrisese pentru a-i indica numele agentului din Obispo.

Degan avea o singură slăbiciune: femeile, un păcat minim pe care Frau Bertha îl trecea cu vederea. Va regreta mai târziu. Într-o seară din 1932, cînd îi cînta un fragment din opera lui preferată, „Vasul fantomă” de Richard Wagner, Degan rămase dus pe gânduri. Era, însă, prea târziu; o cunoscuse deja pe soția lui Robert Mills, american, președintele lui Isle of Pines Steamship Company.

Josef Degan nu a aflat decît tîrziu că idolul său, Adolf Hitler, ajunsese cancelar în ultimele zile ale lui 1933: la Castillo Del Principe, zărele sosesse cu întîrziere.

În dimineața zilei de 18 ianuarie, doi agenți ai poliției secrete naționale sosiseră, la prima oră, pe proprietatea din Santa Barbara, pentru a-i comunica, fără nici o explicație, că era arestat. Degan nu a putut face nimic altceva, decît să o roage pe Frau Bertha să aibă grijă de vasul său și de instrumentele de acolo.

Nu a avut loc nici un proces. După în sistente repetate, a aflat că dosarul său se afla la ministerul de interne. A încercat, atunci, să intre în legătură cu agentul de pe strada Obispo, dar acesta dispăruse. Doctorul Hornung nu dădea nici un semn de viață. Timp de cinci luni, nu

va face altceva decât să inventeze insulte la adresa dinastiei spaniole care a construit o fortăreață atât de umedă.

La 14 iunie 1933, poliția l-a transporat în port cu o mașină. Dezorientat, în fața pasarelei pachebotului „Werra” care pleca spre Bremen, a cerut încă o dată precizarea motivului expulzării. A fost o enigmă pentru el: „Comunist!” — i s-a spus.

De fapt, era prima expulzare. Degan va reveni, însă, în Cuba la 9 ianuarie 1934.

JURNAL OFICIAL

27 mai 1933

pag. 7 999

MINISTERUL DE INTERNE

DECRET 703

Avind în vedere că: pe baza raportului prezentat Ministerului de Interne de către Poliția Secretă Națională s-a intentat un proces de expulzare străinului Josef Degan pentru activitatea sa de propagandă în favoarea răsturnării prin forță a guvernului existent în această Republică,

Avind în vedere că: în urma unei anchete minuțioase s-a stabilit prin dosarul respectiv ca numitul Josef Degan, originar din Germania, 38 de ani, fiul lui Josef și al Augustei, să fie arestat pentru campanie subversivă împotriva guvernului legal constituit și pentru încercarea de a-l răsturna prin violență;

Prin urmare: pentru motivele expuse mai sus străinul aduce prejudicii țării și trebuie expulzat de pe teritoriul național, conform alineatului C, articolul 1 din decretul prezidențial 1 601 din 27 iunie 1925;

În consecință: pe baza atribuțiilor care îi sînt conferite prin Constituție și a legilor în vigoare, în numele Republicii Cuba și la propunerea Ministerului de Interne,

Decret:

1. Se expulzează de pe teritoriul național Josef Degan, cetățean german, ca persoană străină indezirabilă.

2. Ministrul de interne este însărcinat să execute dispozițiile din prezentul decret.

Havana, Palatul Prezidențial,

18 mai 1933.

Octavio Zubizarreta
Ministru de Interne

Gerardo Machado
Președinte

După
expulzare

În sala de mese a vaporului „Werra”, Josef F. Degan bea o sticlă de vin, asemeni condamnatului la moarte căruia i se satisface ultima dorință. Expulzarea din Cuba, medita el, însemna eșecul ca agent

al Republicii de la Weimar. Vinul îi reînvia imaginația, se revăzu privind de pe puncte cu un aer distrat pe cei ce își luau adio de la cunoștințe. Nicăieri în lume — continua el în gândurile sale — oamenii nu aplaudă reușita sau eșecul unui spion. Cînd „Werra” făcea primele manevre înainte de plecare, se trezi la realitate; undeva pe chei, la puțină distanță, se afla dr. Oscar Hornung. Simți un sentiment amar de ură împotriva doctorului, care dispăruse cînd fusese închis la Castillo del Principe.

După ce mulțimea începea să se piardă din fața ochilor, întoarse privirea spre farul orașului pe care era obligat să-l părăsească. Mai tîrziu, cînd nu mai zări clar coastele, a început să fie obsedat de o idee: ce va spune Oscar? Destinul depindea, în mare măsură, de raportul pe care-l trimisese șeful lui. Conșcins că nu va găsi un răspuns bun, încercă să se

Fotografie publicată în 1942: în centru, prințul Camilo Ruspoli, șeful „Cămășilor negre” în Cuba; lîngă el — Miguel Espellus, pe atunci ministrul Spaniei, și Jernaro Riestra, consulul general al acestei țări. Potrivit surselor epocii, cei trei au fost expulzați pentru că au susținut fascismul. Fotografia a fost luată în cursul unei reuniuni organizate în localul din Havana al „Cămășilor negre”

gîndească la altceva.

Degan lăsă să-i scape un ris sonor, care a atras atenția pasagerilor de pe „Werra”. Spiritul său rațional nu prevăzuse o răzbunare pentru simplul motiv că ar fi uzurpat patul altuia. Un fior involuntar îl străbătu din cap pînă în picioare, cu prețul unui mare efort, reuși să-și ordoneze ideile, reproșîndu-și amar slăbiciunile: cedase avansurilor soției lui Robert Mills, președintele lui Isle of Pines Steamship Company. Dacă cel puțin acum ar putea înțelege că, în insulele respective, totul este posibil!... Totuși, Elli Mills i-a oferit un succes cunoscut numai de el: cînd au fost împreună la Havana, i-a vorbit de un ofițer oarecare, apreciat de soțul ei și de mai mulți funcționari ai ambasadei. Se spunea că, mai devreme

sau mai tîrziu, el va sfîrși prin a controla întreg ținutul. Degan reținu numele și, mai tîrziu, fără a-l informa pe Hornung, s-a împrietenit cu el. Germania va avea nevoie, la momentul potrivit, de simpatizanți printre militarii din Caraibi, iar Degan găsisse deja unul.

Cei cinci ani pe care i-a trăit în Cuba i-au permis să cunoască nu numai țărîmurile ei, ci și realitățile, care în țară nu îl interesaseră cîtuși de puțin. Iată de ce părăsea insula convins că omul care a semnat expulzarea sa nu putea sta mult la putere, în această parte a lumii, tiranii nu sînt decît personaje de operetă — medită el în continuare.

Degan a renunțat la ideea de a fugi în timpul unei escală: considera că, în noul ordin instaurat de Hitler, trecutul său va estompa greșeala comisă. Nu s-a înșelat. Prietenii de conspirație nu l-au uitat. Atunci cînd le-a relatat detaliile aventurii, la cîteva zile după sosire, reacția lor a fost să comande bere; aveau mutrele fericite ale învingătorilor.

Nazismul era deja o realitate care le promitea succese. Degan s-a convins că activitatea lui de agent de abia începea. Făcea parte din aleșii noului Reich; fusese, încă din tinerețe, în primele rînduri. Pe 8 și 9 noiembrie 1928, era unul din numeroșii național-socialiști care, cu arma în mînă pe străzile Münchenului, au cerut instaurarea „revoluției naționale”, proclamate de Hitler. Lovitura de stat, anunțată ca o salvare a Germaniei, a fost înăbușită de gloanțele poliției guvernamentale. Degan a reușit să fugă, cu abilitatea-i caracteristică, a obținut ca numele lui să fie șters de pe listele celor implicați în revoltă.

În 1934, colonelul Fischer, șeful Secției T3, nu intentă proces lui Degan datorită incidentului din Caraibi, pentru că a avut înțelepciunea să asculte staturile cîtorva personalități naziste. Degan a întocmit un raport detaliat, prin care a convins autoritățile naziste militare să impune o nouă direcție activității de spionaj, lătă de ce — își spunea încă pe cînd călătorea cu „Werra” — trebuie să se reîntoarcă cît mai curînd pe coastele Cupei, pentru a îndeplini o misiune, în cel mult două săptămîni.

Revenirea

Cînd Degan a revenit pe insulă, într-o dimineață rece a lui ianuarie 1934, principala lui misiune era de a relua legăturile cu un ofițer, care a avut o ascensiune vertiginoasă, grație unui personaj veros care a participat la revolta din 1933. Dacă îl cîștiga de partea sa, putea rămîne în Antile: orice altă acțiune era mai simplă și mai puțin riscantă. Avea nevoie să ajungă pe insula Pinos pentru a pune mîna pe documente importante ascunse într-un loc secret.

Degan — care cunoștea perfect punctele slabe ale funcționarilor din țară — își luă înfățișarea unui turist fermecat de exotismul tropical, pentru a putea trece neobservat de vameși în Havana.

La o săptămână după ce a pus piciorul pe insulă reușește să se întâlnească cu respectivul ofițer, închiriază un vas de pescari la Batabano pentru o călătorie dus-întors în insula Pinos.

Din pragul vilei, Frau Bertha îl zări venind și își blestemă amintirile, care îi reînviu sentimente uitate. „Vreau să fac o baie”, îi spuse, ca și cum nu ar fi fost niciodată plecat. A doua zi dimineața, doi agenți cubanezi au sosit pentru a-l aresta, dar pasagerul Degan se îmbarcase pe un vas ce îl purta spre Europa. Robert Mills pierduse partida.

Întâlnire cu Canaris

Într-o dimineață a lui februarie 1935, Degan mergea pe străzile Berlinului, asemeni unui cetățean oarecare, dar cu o mică diferență: pașii îl conduceau spre numărul 74-76 din str. Tirpitzufer, la sediul Departamentului de Informații al Marinei. Birourile respective aveau un șef nou: comandantul Wilhelm Canaris, poreclit „Der Kierker” (cel care trage cu urechea și șicanează). Degan va urma un curs de câteva luni la o școală din Bremen pentru a deprinde noile metode de spionaj. Revenit în capitală, a primit ordin să se prezinte la Institutul ibero-american, unde președintele, generalul Faupel, i-a dat instrucțiuni privitoare la activitatea din Caraibi.

Generalul Faupel era, fără îndoială, omul potrivit pentru a conduce Institutul ibero-american din Berlin. Pe lângă propagandă, instituția se consacra dezvoltării relațiilor culturale dintre intelectualitatea germană și cea latino-americană, dar obiectivul lui real era spionajul. Faupel a fost ales în acest post pentru cunoștințele sale aprofundate despre țările de limbă spaniolă. Cariera lui militară era o expresie exactă a expansionismului german. În biografia lui figura, între altele, și lupta împotriva populațiilor din Africa sud-occidentală, precum și organizarea armatelor argentiniană și peruană în 1921.

Degan a fost ales să organizeze, în rândul rezidenților germani din Caraibi, o rețea de spionaj, care să poată fi folosită înainte și în timpul războiului. Este numit la Secția A-V a Institutului condus de doi spioni experimentați — Otto Bock și dr. Hagen, însărcinați cu problemele din Mexic, America Centrală și Antile.

Convorbirea cu generalul Faupel l-a încurajat pe Degan, care fredona o melodie cubaneză, înainte de a intra la Canaris. Tot atunci, șeful serviciilor de spionaj și de informații al marinei scoate din dulap un dosar și începea să-l studieze, cu

Un spion în Antile

toate că știa foarte bine conținutul lui; a reluat cu atenție fiecare pagină, inclusiv raportul dr. Hornung privitor la expulzarea lui Degan de către autoritățile cubaneze. La sfârșitul lecturii, era conștient că Hornung nutrea pentru prietenul său o simpatie care-l împiedica să aibă o judecată obiectivă. Canaris nu avea motive clare să-l concedieze, în schimb avea unele rezerve împotriva lui, ce depășeau aversiunea lui nativă pe care i-o inspirau oamenii înalți și era, mai curând, legată de slăbiciunea lui pentru femei.

Lui Canaris nu-i plăcea fanatismul lui

Josef Degan în „epoca sa cubaneză”

Degan pentru doctrina național-socialistă și obedița față de prietenii puternici; prefera să aibă în subordine oameni mai puțin exaltați. Totuși, avea acum nevoie de acest om și nu ținu cont de îndoielele sale. În caz de război, în Caraibi vor fi multe submarine: trebuia garantată aprovizionarea cu carburanți, și Degan era omul cel mai indicat pentru această misiune.

La ora prevăzută, Degan sosi la „Casa Vulpilor”, denumită astfel după numeroasele culoare și scări întortocheate pe care te puteai rătăci. A fost condus în biroul comandantului, unde nu se simți în apele sale. Mobilierul vechi, fără un stil definit, îl anunța că se găsește în prezența unui om auster. Pe perete observă un portret al generalului Franco, o pictură japoneză și portretele foștilor șefi ai serviciului secret german. Pe masa de lucru — un grup din bronz, reprezentând trei maimuțe; prima avea mîna la ureche și asculta cu atenție, a doua privea în zare, iar a treia ținea degetul la gură. Acesta este simbolul spionajului: a asculta, a vedea, a tăcea.

Canaris îi explică misiunea: să studieze cât mai precis curenții Golfului pentru a facilita itinerarele submarinelor, să facă măsurători cartografice precise, să

fotografizeze instalațiile militare, navale, electrice și industriale, să raporteze despre politica, economia, geografia Cubei și a țărilor învecinate. Mai ales — insista comandantul — stabilirea centrelor de aprovizionare cu carburanți. Baza ideală ar putea fi insula Pinos, pe care o cunoștea pe de rost.

Degan a descoperit o undă de sarcasm în ochii reci ai lui Canaris, și nu putu să nu-și amintească de Elli Mills la bordul navei „Argos”. „Acesta este al dv”, i-a spus la sfârșit, dîndu-i pașaportul în care citi Rudolf Delgenberg, căpitan în marina comercială germană. Era noua lui identitate; a înțeles imediat ce însemna: nu se putea instala în Cuba. Trebuia să-și organizeze altfel viața și să nu se ducă la Havana decît rar și doar în interes de serviciu. Înainte de a părăsi „Casa Vulpilor”, stabilise că insula de unde va conduce noua lui misiune de spionaj în serviciul celui de al III-lea Reich va fi Jamaica.

Un „cadou” pentru caporal

Caporalul Rieumont se uită la ceas; mai erau patru minute pînă la ora întîlnirii și verifică încă o dată dacă totul era în ordine. Locul unde va sta ea era plăcut și bine luminat. Fotoliile, fără altă mobilă, și perdelele dădeau camerei un aer de intimitate și de încredere.

Deschise frigiderul și constată că sticla cu suc de fructe se răcise. Pe masă pusese o sticlă de gin, din care obișnuia să bea Degan în zilele lui de glorie. În meseria lui trebuia să se gindească la cele mai mici detalii — de aceea, s-a îmbrăcat elegant, dar simplu: un costum deschis la culoare. Din pură rutină făcu un efort să-și amintească că îl cumpărase cu un an înainte, la Cairo, cu o reducere de 10 la sută. Funcția îl obliga la o memorie mult mai precisă decît minuirea Coltului 38, pistolul pe care îl purta în permanență la umăr.

Leși în fața ușii și privi în jur. „E de necrezut. Cum au putut face asta într-un timp atît de scurt?” se întreba cu satisfacție. Fără îndoială, prietenii erau artiști în arta compartimentării; înconjurat de portocali, bungalowul era locul visat. Se gîndi la șeful de grupă cu care avusese o convorbire în ajun. Niciodată nu și-ar fi imaginat că ar putea strînge atîtea informații într-un timp așa de scurt — medita el, cînd o zări apărînd pe alea.

— Am ceva pentru tine; sper să-ți placă, o auzi spunînd.

— Și au am ceva pentru tine, spuse el, și deschise frigiderul.

O văzu savurînd sucul de fructe și înveselindu-se. Rieumont avu un sentiment de încredere, auzind cum îl felicită că nu a pus prea mult zahăr.

Frau Bertha și Gervasio Rieumont își dăduseră prima întîlnire la hotelul „Nacio-

nal"; acum erau la a cincea întrevedere. Cu un tact puțin obișnuit la membrii Biroului de Anchetă, Gervasio puse primele întrebări despre lucruri cunoscute, cerînd unele precizări. Vocea gravă, scăzută, urmarea să creeze un climat de încredere. Avea nevoie ca ea să se simtă degajată, de aceea se arăta mai mult amabil decît înțelegător. „Nu aveți aerul că vă simțiți învinsă, îi spuse caporalul; în viață facem greșeli, și le înțeleg. Faptul că l-ați iubit nu compromite deloc viața dv.”

— V-am mai întrebat despre prietenii lui Degan și mi-ați răspuns că nu avea nici unul. Cu toate acestea sînt oameni care susțin contrariul. Pe cine a văzut la Havana? Ce fel de raporturi sînt între el și Hornung? Dar cu Hoppe? Aceste nume nu vă spun nimic?

Frau Bertha duse paharul la gură, fără a pierde din vedere un stol de papagali

Germania avea nevoie de o bază de aprovizionare pentru submarinele sale din Caraibi

care treceau în zbor.

— Ceea ce vreau să vă spun este că atunci cînd joci tare, ca Josef, nu poți avea prieteni.

Gervasio încercă să vorbească, dar fu oprit.

— Prietene, lucrurile nu decurg totdeauna cum se spune și, mai ales, nu sînt așa cum am dori să fie.

— Destul, spuse Gervasio, care voia să o oprească, încercînd să descifreze sensul cuvintelor ei.

Bertha coborî scările; cînd a ajuns la ultima treaptă, se întoarse:

— Ați fost foarte amabil.

O văzu surîzînd și stînd în expectativă. Apoi deschise poșeta:

— Cînd am venit, ți-am promis un cadou. Hai, uită-te la asta, îi spuse arătînd apusul soarelui. Rieumont contemplă pata imensă portocalie care se pierdea înspre vest și îi mulțumi. Ideile care se îngrămădeau în capul lui nu îi permiteau să se bucure de cadou. „Inconveniențele meseriei, mormăi pentru sine. Fără să vrea, a întrebat-o:

— Atunci, doamnă?

Pentru prima oară, o văzu rîzînd:

— „Avem nevoie de oameni ca tine”, murmură ea.

— Există, răspunse Gervasio pe același ton.

Rieumont se apucă să citească și să-și întipărească în minte numele și adresele pe care le căutase atît de mult. Dacă totul era adevărat, omul Reichului nu era singurul pericol.

La hotel „Paradis”

Receptionerul hotelului „Paradis” din Kingston (Jamaica) întinse registrul noului venit și schiță un suris de bun venit. Rudolf Delgenberg, căpitan în marina comercială germană, se trecu în registru cu un scris elegant. După ce s-a instalat, agentul nazist și-a permis cîteva clipe de reflecție: „Dacă vom cucerii aceste teritorii, ei vor învăța să lucreze, vor ajunge oare să învețe și limba germană?” Surise cu subînțeles. Cînd a deschis ușa, a perceput zgomotul agresiv al străzii și luminiile orașului. „Va trebui să mă obișnu-

zența ei i-a folosit lui Delgenberg pentru noul teatru al operațiunilor. După-amiază, cînd au debarcat la Kingston, era unul din cei mai invidiați din port. Frau Bertha constată, mai mult ca oricînd, că știa să cîștige simpatia tuturor.

„Argos” era dirijat spre alte orizonturi. În jurnalul de bord au apărut nume noi: Cap Haitien, San Pedro de Marcoris, Ponce, Anguilla și Guadelupa.

Locuitorii insulei Dominica discută, timp îndelungat, despre abilitatea neamțului, care nimerea cu revolverul de calibru 12 capul unui rechin. Cuplul a fost văzut în Martinica, la Santa Lucia, Grenada, Port of Spain, Nueva Esparta, Bonaire, Curaçao, Arupa. Frau Bertha și Delgenberg s-au despărțit din nou la sfîrșitul lui noiembrie 1935, cu promisiunea să se revadă cîrînd la Havana.

Puțin după aceea, falsul căpitan pleca la San Juan (Porto Rico), unde îl așteptau știri importante. De această dată, femeia care locuia în insula Pinos știa multe.

Avansarea

Canaris se sculă din patul în care își făcuse siesta; ofițerul Jenke pusese pe masa de lucru cele mai noi rapoarte ale lui Rudolf Delgenberg. Le studia atent și era satisfăcut. Timp de un an, agentul s-a achitat de misiuni importante. Cîteva zile mai tîrziu, dictă lui Jenke un mesaj adresat lui Delgenberg prin care îl informa de avansare: era numit șeful subzonei Antilelor. Canaris îl ruga să dea prioritate operațiunilor privitoare la Cuba. Cînd Jenke se retrase, Canaris se adînci într-o meditație adîncă: l-a numit pe Delgenberg în acest post pentru că nu dispunea de alt expert. În orice caz, la prima abatere îl va înlătura definitiv. Cererea privitoare la Cuba era, de fapt, o idee proprie; dacă evenimentele vor decurge normal, Statul Major al armatei era forțat să se bazeze pe Canaris, care avea controlul Caraibilor.

„În caz de război, se gîndi, situația geografică a Cubei, insulă strategică, era importantă, căci de aici se vor executa misiuni necesare obținerii victoriei”. În acea zi de decembrie 1936, Wilhelm Canaris, omul care va deveni șeful Abwehrului, nu se îndoi nici o clipă de viitorul său strălucit.

Anul 1937 îi adusese lui Delgenberg două descoperiri, care îi făcuseră viața mai plăcută. Prima era un restaurant din San Juan, unde putea să-și satisfacă gusturile cele mai alese, singurul loc din oraș unde se servea bucătărie franceză. Proprietarul, un mustăcios din Marsilia, îi rezerva în permanență o masă de la care putea supraveghea intrarea. Pîndea sosi-

ieșc din nou cu acest climat fără nici o noimă, își spuse el. Niciodată, nici una din aceste insule nu va constitui o țară adevărată. În orice caz, Rudolf, tu ești aici doar pasager...”

Îl trecu un fior cînd constată că se obișnuiește ușor cu noua identitate. „În aceste meserii sfîrșești cîteodată prin a nu mai ști nici cum te cheamă. În fond, nimeni nu te cunoaște prea bine, deci fie Josef, fie Rudolf — după împrejurări”.

Se apucă de lucru; în primele zile, a frecventat barurile din port, s-a informat despre societatea locală și notabilități. Folosi farmecul aristocratic pentru a se introduce în casele unde se servea ceaiul la orele cinci după-amiază, astfel că nu-i trebuia mult timp ca doamnele și domnii să-l aștepte nerăbdători pe căpitanul care povestea aventuri trăite numai în imaginația lui. Nimeni nu sesiza absențele sale periodice...

Rudolf Delgenberg avea nevoie de iahtul „Argos”, deci îndrăzni să-i scrie fostei sale prietene din insula Pinos. Frau Bertha citi scrisoarea, o reciti, apoi se decise să-i ceară lui Jackson să conducă „Argos” pînă la Georgetown (Caiman). Iahtul părăsi coasta cubaneză pe un apus de soare pitoresc, avînd la bord citrice, prăjituri de casă și alte delicatese.

Revederea s-a desfășurat cu calmul specific vechilor cunoștințe; nici o întrebare indiscretă. „Ceea ce mă interesează nu este numele pe care îl porți, ci tu”, îi spuse femeia cînd rămăseră singuri. Pre-

rea unei compatrioate, Marlene Leadman, a doua mare descoperire. O partidă buna ariană, bogată, frumoasă, inteligentă, ce vrei mai mult", gândi Delgenberg într-o seară când a văzut-o intrând pe ușa localului. O ceru de soție; Marlene acceptă, ca și cum ar fi știut dinainte.

Eugenio Hoppe închise ușa casei și plecă pe strada Marti spre Réglă, salutând cunoștințele și prietenii întâlniți. De naționalitate germană, proprietar al fabricii de cuțite Aevos, 50 de ani, tuns scurt, zgîrcit cu risul, mers elegant; își îndreptă pașii spre localitatea Cojimar, unde se ducea cu regularitate duminica. Locuitorii din Réglă l-au văzut venind cu fiul, împreună cu care s-a instalat într-un imobil plin de mașini de ascuțit cuțite. După câteva luni, era perfect integrat în noul cartier. Nici un om de afaceri, nici unul din cei 15 angajați ai fabricii, nici un vecin nu știau că pe Eugenio Hoppe îl preocupau îndeosebi atribuțiile de șef al partidului național-socialist. Nimeni nu putea să bănuiască că, în această duminică dimineată, din 1937, el urma să-l întâlnească pe spionul Rudolf Delgenberg, pentru că asemenea lucruri nu se întâmplă decât la cinema.

În ziua aceea, aproape la aceeași oră, căpitanul Delgenberg, însoțit de o femeie frumoasă, traversa marea din Havana la bordul unei vedete care-l conducea la Cojimar. Debarcase la Santiago cu trei zile mai devreme. Eugenio Hoppe și Rudolf Delgenberg sosiră la Clubul german — așa era numit de localnici Cojimar — la interval de câteva minute. Clubul avea restaurant, șapte cabine mici vopsite în alb, o gloriță, un teren de volei, în curte bănci și o cișmea cu apă rece. Terenul aparținea lui Robert Bernhard Friederich, armator, care se ocupa și cu exportul de ficat și piei de rechin.

Friederich avea o privire de inchișor, colecționa animale împăiate, scoici. Emigranțul avea trei copii: cei doi băieți lucrau ca ingineri la Ford, iar fata era stenodactilografă la Hollywood.

Mulți germani care locuiau la Havana frecventau clubul la sfârșitul săptămânii și petreceau aici sărbătorile tradiționale. Clientela sporea ori de câte ori un vapor german acosta în port. Deci, chiar și pentru cei mai sceptici, acest loc nu era decât o parcelă de pământ cubanez, unde un grup de străini se întâlneau pentru a petrece clipe plăcute. Cei trei indivizi care s-au așezat duminică sub copacul cel mai îndepărtat nu trezeau nici o bănuială.

Rețeaua

Delgenberg începu conversația. Hoppe și Friederich îl ascultau cu atenția nevinovată pe care o arăta prietenului apro-

Un spion în Antile

piat când își povestește ultimele întimplări. Falsul căpitan din marina comercială trasa liniile principale de activitate pe viitor. Trebuiau studiate câteva puncte ale coastei de nord; trebuiau compromiși toți germanii care participaseră la culegerea informațiilor despre care a fost vorba în contactele anterioare; trebuiau să găsească, printre locuitori, persoane dispuse, ca, pentru bani, să aprovizioneze submarinele cu combustibil și alimente; de asemenea era necesară perfecționarea activității de propagandă în favoarea doctrinei național-socialiste printre reprezentanții Falangei tradiționale spaniole, a membrilor cămășilor negre italiene rezidenți în Cuba; trebuiau să determine poziția exactă a fabricilor de zahăr și a plantațiilor de tutun.

Hoppe, care avea între alte misiuni și pe aceea de a recruta agenți noi, îi prezentă lui Delgenberg fișa a trei rezidenți dispuși să lucreze pentru ei. Datele acumulate în memorie au fost expuse cu o precizie matematică.

— Rene Bordnes, proprietarul apeductului din Santa Maria del Rosario și al grupului electrogen din San Antonio de los Banos; a fost consulul Germaniei și Angliei în Cuba peste douăzeci de ani. În 1917, a fugit în S.U.A. pentru că a „susținut patria”. Inculpat în trafic de droguri în 1922, judecat pentru o introducere de bijuterii și persoane clandestine în S.U.A. în momentul de față, are o proprietate la Santa Maria del Rosario, care va putea fi folosită în orice moment.

A doua propunere a fost prezentată la fel:

— Se numește Emil Hacher, locuiește la hotelul Regente, este reprezentantul unei firme de medicamente din Germania. A făcut parte din infanterie în 1908; a trăit în Mexic din 1909 până în 1914.

Delgenberg făcu un semn de aprobare. „Da, este un om de încredere. În 1915, era în contact cu ambasada noastră din S.U.A.; în 1918, a fost expulzat, apoi s-a instalat în Cuba. Emil ne poate fi de folos, deși este un temperament coleric”.

Eugenio Hoppe își disimulă admirația pentru șeful său și trecu la al treilea candidat:

— Andres Golowchenko, nu știe mare lucru, dar posedă calitățile necesare. A fost colonel în garda imperială rusă. Conduce o organizație de exilați, numită Uniunea națională ucrainiană, și a venit în Cuba după ce a fost expulzat din Mexic, unde a fost acuzat deeturnare de fonduri, dar fără probe concrete. Este instructorul membrilor Legiunii naționale revoluționare sindicale: are raporturi cu ambasada noastră și cu japonezii. Este prieten cu Pepin Rivero, directorul cotidianului „Diario de la Marina”.

Delgenberg se gândi înainte de a-și da avizul, apoi spuse: „Cred că este o activi-

tate bună. Am încredere în Emil. Se pot angaja și ceilalți, dar să nu le dăm misiuni delicate înainte de a-i verifica”. Spunind aceasta, șeful spionilor se uită la ceas. Discuția durase o oră și 15 minute. Se sculă pentru a o căuta pe Frau Bertha. Puțin după aceea, Delgenberg a mai avut o întrevedere importantă la Casa Italiei, situată pe bulevardul Prado.

În biroul decorat cu portretul lui Mussolini, a fost primit de prințul Camilo Ruspoli, proprietarul unor mari plantații de citrice în regiunea Ceballos, la Ciego de Avilá, împreună cu alți șefi ai „cămășilor negre” din Cuba. Nu îi plăcea stilul bombastic al conversației, de aceea se decise să termine cât mai repede și trecu direct la fapte:

— Excelență, avem nevoie de iahtul dv. Între insulele Romano și Confites, organizația dv. va primi o parte din marfa, pe care vă veți angaja să o păstrați într-un loc sigur, de unde va fi luată de oamenii noștri de încredere.

Italianul acceptă fără să ezite. Pe urmă, Delgenberg se simți obligat să asculte un discurs despre prietenia de fier ce leagă Berlinul cu Roma. Spionul german își ascundea cu greu aversiunea pentru acest fel de perorații.

La sosirea lui Delgenberg, cei trei membri ai Falangei își întrerupseră conversația. Acesta le-a explicat amănunțit cum va fi primită și distribuită propaganda fascistă care trebuia difuzată. Șefii Falangei tradiționale spaniole au ajuns la concluzia că acest lucru va fi ușor de realizat.

Cîteva luni mai târziu, Frau Bertha l-a surprins pe Delgenberg într-o cameră de hotel cu Marlene Leadman; în același timp, anchetatorul Gervasio Rieumont termina de redactat raportul care prezenta istoria și identitatea lui Josef Friederich Degan, omul Reichului în Caraibi.

Rudolf Delgenberg — ofiterul din marina comercială, care nu a avut niciodată comanda unui vas — se trezi brusc într-o dimineată a lui 1938: era ca și cum ar fi văzut moartea cu ochii. Rutina îl pusese pe gânduri: sfinși prin a ride de el însuși și atribui această slăbiciune timpului petrecut în Caraibi. În aceeași zi, Delgenberg se decise să comită o crimă. Ca în toate după-amiezile, se duse la San Juan Tennis Club să joace o partidă cu un diplomat dintr-o insulă vecină. Profund de faptul că președinții regiunilor obșnuiesc să trimită la ambasadă diferiți indivizi amestecați în unele scandaluri sau chiar dușmani politici, deveni confidentul ambasadorului, care îi împărtăși unele neplăceri și, implicit, îi dezvăluie secrete de stat.

A fost cea mai fructuoasă conversație nu înceta să repete în minte numele care îi amintea de incidentul petrecut dimineață: Frau Bertha. Când s-a întors la vila din cartierul elegant, a ajuns la concluzia că trebuie să o lichideze: era singura

care avea motive să-l trădeze. Coșmarul din noaptea trecută, prevestea ceea ce putea să se întâmple. Pentru câteva fracțiuni de secundă, îi fu milă de ea.

Frau Bertha savura sucul de fructe cu răbdarea celor care își petrec timpul pentru a descurga evenimentele petrecute în trecutul îndepărtat. Se legăna încet în balansoar, așteptând un semn de la cel pe care îl denunțase. Delgenberg comisesse greșeala de a o lăsa în pace, și ea știa că el se pregătea să repare eroarea.

Nu îl văzuse din noaptea în care fugise de la hotelul din Havana, de teamă să nu-i mărturisească cununia cu Marlene Leadman. Nu bănuia că cea care-l ademenea la bordul „Toledo” era identică cu cea care încercase să schimbe destinul Germaniei în 1918, ca membră a mișcării revoluționare. Atunci a învățat să urască un nume: Wilhelm Canaris, ofițer de marină, care i-a nimicit pe răvrățiți cu o cruzime morbidă.

Cînd Frau Bertha l-a cunoscut pe Degan, hotărî că amintirile sînt o otrăvă pentru suflet și, cu cinism, încercă să nu trăiască fără memorie. Ea se prefăcea că nu știe că Degan a revenit din Germania sub numele de Delgenberg și că a amintit, într-o zi, numele lui Canaris. A fost atunci ca un blestem; o ură plină de răbunare pusese stăpînire pe ea. În 1936, Frau Bertha începu să amestece ipocrizia cu dragostea neavînd alt gînd decît să învețe pe de rost instrucțiunile sustrase spionului, pritoare la planurile lui Canaris în Caraibi. Avea motive serioase să se răzbune pe șeful contraspionajului din marina nazistă; cu ani în urmă, acesta s-a dat drept prieten al tatălui ei ca să descopere comunistii germani cu care acesta era în legătură. Declarațiile ulterioare ale lui Canaris au făcut din ea o orfană a revoluției înăbușite în 1918.

În februarie 1938, Adolf Hitler îl destituie pe mareșalul Blomberg de la comandamentul Wehrmachtului și preia postul. Ministerul apărării este înlocuit cu un Comandament suprem, ceea ce a permis înființarea Abwehrului, a cărui direcție a fost încredințată lui Canaris. La 51 de ani, Canaris avea deja părul alb, de unde și porecla „bătrînul”. Dintr-o familie instărită, a nutrit încă din tinerețe o mare aversiune față de marxism. Intrigant prin vocație, făcea din spionaj o creație artistică. Era ofițerul nazist care cunoștea cel mai bine țările din Lumea Nouă. În 1907, avea gradul de locotenent la bordul cruciătorului „Bremen”, ce naviga în apele Americii Centrale și de Sud. A descoperit istoria și cultura acestor regiuni; a învățat spaniola, pe care o vorbea cu un accent sud-american perfect. După aceea, a fost ofițer pe „Dresden”, la bordul căruia a luptat împotriva Angliei, în apropierea insulelor Malvine (Falkland) în timpul primului război mondial. A căzut prizonier și

a fost închis pe insula Quirigina de guvernul din Chile. Reușește imposibilul: evadează și ajunge în Germania. Datorită cunoștințelor de spaniolă și a talentului de diplomat, a trecut din Chile în Argentina, unde obține un pașaport chilian pe numele Reed Rosas. Mișcîndu-i pe vameșii englezi, se îmbarcă pe un vas spre Hamburg. Bravura i-a folosit în misiunile de spionaj din porturile spaniole: în 1925, supraveghea construcția de submarine militare.

Rețeaua de colaboratori organizată de Canaris în Caraibi și America Latină a ușurat trecerea flotei de submarine, ce opera în timpul războiului în această zonă. După înfrîngerea fascismului, un număr destul de mare de criminali naziști s-au putut refugia în această parte a lumii, tot datorită rețelei lui Canaris. Cu timpul, spionii care locuiau în regiune și-au fabricat alibiuri solide. Cu un an înaintea izbucnirii celui de al doilea război mondial, șeful Abwehrului știa deja că agentul său, Rudolf Delgenberg, nu mai avea mult de trăit, ceea ce nu conturba cu nimic planurile sale. În realitate, Delgenberg nu era decît o momeală: alți spioni, cu alibiuri mai bune, vor primi misiuni secrete mai importante în Caraibi.

Delgenberg urma să plece la Havana în vara lui 1938, dar s-a răzgîndit în ultimul moment. Un presentiment... Cu toate că i-ar fi plăcut să se plimbe prin capitală și să stea pe terasa unei cofetării... Voiajul în capitală avea două obiective: să creeze condiții pentru instalarea, înainte de sfîrșitul anului, a unui post de radio-recepție, care să capteze propaganda și instrucțiunile secrete ale Berlinului, și să caute un agent care să o elimine discret pe Frau Bertha. Delgenberg se lăsă, totuși, condus de intuiție și îl căută pe Eric Frangel, alias dr. Hornung, care plecase la Havana.

Presimțirea falsului căpitan de vas era fondată: anchetatorul Gervasio Rieumont era deja pe urmele lui; femeia solitară din Santa Barbara îi dezvăluise identitatea spionului. Gervasio frecventa cu regularitate punctele vamale, barurile și hotelurile vizitate de Delgenberg de cîte ori venea în capitală. Restul timpului îl folosea pentru verificarea unor detalii, care trebuiau trecute în raportul destinat comandantului Tandrón.

Doi membri ai coloniei germane din insula Pinos au primit misiunea de a o otrăvi pe Frau Bertha. Cînd ea zări mașina cunoscută care se apropia, a bănuțit că Delgenberg a hotărît să șteargă singura urmă a trecutului. Din mașină, însă, a coborît un cuplu, care a invocat un motiv oarecare explicînd vizita; înainte de plecare, ei i-au lăsat pe masă un vas de porțelan cu prăjituri. Femeia le mulțumi, inhalînd parfumul de migdale amare — în realitate, cianură. După 24 de ore, cîteva lucrători au spus că au văzut niște necunoscuți care au sosit dimineața și au trimis un sicriu la Havana. Proprietara murise, le-au spus, în urma unui atac de cord.

Eric Frangel, trimisul lui Delgenberg,

reuși să instaleze receptorul radio. La sfîrșitul lui 1938, anticarul german Pedro Schwendt avea, în locuința lui, strada Obispo 307, apartamentul 6 parter, un aparat legat direct cu Berlinul. Secretariatul comunicațiilor de pe lîngă guvernul cubanez a eliberat autorizația corespunzătoare în primele luni ale lui 1939. La cea de a treia Adunare națională a partidului comunist din Cuba, întrunită la Santa Clara, Blas Roca a denunțat totul; în strada Obispo a fost instalat un serviciu de presă intitulat „Transocean”, într-un birou la nr. 307, unde funcționează un post de radio pe unde scurte, datorită superficialității autorităților de la Secretariatul comunicațiilor. El servește la recepționarea știrilor trunchiate difuzate de propaganda otrăvitoare nazistă, care apoi, sînt inserate de „Diario de la Marina” și „Avance”.

Cîteva zile mai tîrziu, opinia publică era informată că postul de radio respectiv primea mesaje codificate, care puteau servi spionajului. N-a fost luată nici o măsură: pentru guvernul insulei, cel de al doilea război mondial, care se apropia, nu era decît o informație publicată de ziare.

La rîndul lui, Gervasio Rieumont a avut aceeași decepție cînd a trimis raportul asupra cazului Degan în august 1938. Comandantul Tandrón, care se ținea de cu vînt, îl chemă pe F 2460 și îl informă pe ambasadorul englez Herbert A. Grant Watson că deținea informațiile cerute despre spionul nazist.

Gervasio a păstrat însă pentru sine lista spionilor germani de la Havana. Știa că asemenea documente nu servesc niciodată decît ca hrană pentru termitele arhivelor. Guvernul insulei prefera să treacă cu vederea că un mare număr de rezidenți, comercianți și industriași germani, formau o comunitate hitleristă activă. Între ei erau și politicieni aserviți banului, care ștergea orice păcat.

Cînd Delgenberg s-a dus cu soția într-o seară de septembrie, la restaurantul La Mallorquina din San Juan, uitate de presimțirea sumbră. Se simțea eliberat de preocupări, era unul din cei mai veseli invitați la banchetul oferit de consulul german Hewy Fiese în onoarea ofițerilor de pe un vas nazist de război. Fără îndoială, veselia l-a împiedicat să observe că doi indivizi în uniformă de chelner ascultau glugile lui cu multă atenție. Rudolf Delgenberg nu putu să-și rețină o ușoară exclamație de surpriză cînd indivizii au îndreptat revolverele asupra lui, în momentul cînd voia să se îmbarce, la Trinité, într-un avion. Era însoțit de Eric Frangel, al doilea personaj din rețeaua hitleristă în Caraibi. Astfel, serviciul secret englez reușea să-l aresteze pe Josef Degan, căutat de unsprezece luni. Cînd ajunse vestea arestării spionului la Havana — în ianuarie 1939 —, Gervasio Rieumont primi ca recompensă o strîngere de mînă din partea șefului Biroului de Anchetă. Tînrul caporal se feri să manifeste o bucurie exagerată în timpul anchetei descoperise secrete

mult mai importante, decât acelea ale spionului fascist, care nu puteau fi comunicate. Mulți dintre cei implicați dețineau posturi importante și, deci, istoria se scria după cum dictau ei.

Rieumont nu putea acționa în nici un fel, deci nici împotriva rezidentului german implicat în afacerea de spionaj. Tre-

Gervasio Rieumont în timpul uneia din recentele convorbiri cu autorii acestui articol

Un spion în Antile

buia să aștepte ca S.U.A. să intre în război. La 12 decembrie 1941, Camera Reprezentanților a votat declanșarea răz-

boiului, ratificată ulterior în Senat. În aceeași seară, președintele Republicii semna documentul prin care Cuba se alia cu dușmanii Italiei și Germaniei fasciste. Mai mulți cetățeni germani au fost arestați în ianuarie 1942, printre care și Emil Hacher, Eugenio Hoppe și Roberto Friederich. Camillo Ruspoli a fost deportat, Andres Pablo Golowchenko închis. Înaintea acestor evenimente, Gervasio s-a dus pe chei, la Havana, să prezinte omagii unei doamne. S-au privit câteva minute, fără a schimba vreun cuvânt. Tinărul anchetator simți dorința să o îmbrățișeze în semn de mulțumire și de admirație. Frau Bertha pleca în Argentina. După ce vaporul a ridicat ancora, Gervasio își spunea că singurătatea a fost inventată pentru spioni.

**Traducere și adaptare de
Magda Cadia**

Epilog

Așezat într-un fotoliu pe terasa apartamentului său din Verdado, Gervasio Rieumont citea cotidianul „Juventud Rebelde”, care publicase un serial despre spionul nazist din Caraibi. A privit din nou fotografia apărută în ziar, în ultimul episod, cu același sentiment că nici acum nu-i place publicitatea; s-a lăsat fotografiat pentru că a fost convins că era necesar acest lucru. După aceea, a mai privit încă o dată contrariat fotografia: cel cu aerul unui bunic era chiar el. Nu este ușor pentru un om care a luptat mereu în primele rânduri să se împace cu viața liniștită de pensionar. A continuat să citească cronică afacerii Degan, fără să poată evita o undă de nostalgie; se gîndea la surpriza pe care o vor avea prietenii și cunoștințele cînd vor citi cele relatate în serial. Poate că le datora unele scuze pentru că păstrase secretul, dar meseria l-a obligat să trăiască în umbră. După un timp, a preferat să se lase purtat de amintiri: se revedea tînăr... „În 1934, am intrat în poliție. Aveam 21 de ani. La început, am lucrat la contabilitate, un serviciu de birou plictisitor. Speranța de a face altceva s-a ivit atunci cînd am fost trimis la Academia de poliție cu gradul de caporal - aspirant. Am fost șeful promoției. Prietenia cu Tandrón, directorul Academiei, mi-a folosit: după ce acesta a fost transferat la Biroul de Anchetă, eu am fost repartizat la același birou. Memoria îmi joacă uneori feste cînd este vorba de date; după aceea, am urmat școala de sergenți, apoi pe cea de locotenenți.

Funcția de polițist nu este prea plăcută — furturi, asasinare, trafic de droguri —, aș putea scrie mii de pagini. Prefer, însă, spionajul. În timpul celui de al doilea război mondial, am lucrat ca ofițer la serviciul de anchete care investiga activitatea inamicului. În localul nostru mai era o secție a FBI și un serviciu secret britanic. Conducătorii Cubei din acea perioadă nu s-au preocupat de organizarea unui serviciu de informații și contraspionaj, fiindcă — spuneau ei — «un spion nu avea ce să facă la noi». Cu timpul, am devenit șeful Biroului de cercetări, apoi șeful Poliției Judiciare, funcție pe care o aveam și în momentul victoriei revoluției.

Mi-a plăcut întotdeauna să studiez, din această cauză am urmat toate stagiile necesare profesiei mele. Sînt diplomat al Universității din Havana. Efortul se răsplătește aproape întotdeauna: am fost numit membru al Biroului cubanez în Interpol; am făcut parte din Serviciul militar de informații”.

Destăinuiri continuă, cele apărute în ziar sînt numai un singur episod. „Mi-a fost uneori teamă că oamenii vor descoperi cine sînt în realitate. Nu mi-a fost întotdeauna ușor să duc o existență dublă timp de atîția ani, dar am știut să mă strecur. Nimeni din poliție nu a putut dovedi că eram membru de partid. Totul a început la 1 septembrie 1933: mă aflam pe trotuar în fața teatrului Payret din Havana, cînd m-am alăturat manifestațiilor ce se îndreptau spre strada Beina; a fost prima legătură cu partidul comunist. Revenisem din

S.U.A. unde fusesem închis timp de șase luni pentru că organizasem lucrătorii din centrul muncitoresc Tampa. În 1934, am început să lucrez cu Ramon Nicolau la Biroul militar al partidului, unde mi s-au încredințat diferite sarcini.

A fost un moment, la începutul anului 1950, cînd au avut unele bănoii asupra adevăratei mele apartenențe politice: Salvador Diaz Verson, conducătorul de atunci al secției de contraspionaj a Serviciului Militar de informații, un om de statură înaltă, care îi ura pe comuniști; eram unul din oamenii săi de încredere; printr-o ironie a soartei, soția sa era membră a partidului comunist și ea ne informa de toate acțiunile lui. Salvador a organizat o întrunire a noastră, pentru a pregăti asasinarea lui Fabio Grobart; în spatele afacerii era ambasada S.U.A. Am făcut parte din planul lui Nicolau, prin care am reușit să-l scoatem din țară pe Fabio. Salvador nu a putut dovedi nimic, totuși m-a mutat în alt loc. Mult timp după aceea, datorită unui prieten, am putut intra în Poliția Judiciară.

În 1957, am aderat la o celulă a «Mișcării 26 Iulie». La începutul anului 1959, activam în continuare în Poliția Judiciară; puțin după aceea, am luat parte la întrunirea unde s-a format G — 2. Începînd din acest moment, am lucrat cu gradul de căpitan la Departamentul Securității Statului. A fost o perioadă grea. În anii '60, am fost trimis să studiez în străinătate, iar la întoarcere am lucrat la Ministerul de interne. După aceea, am intrat în Forțele Armate Revoluționare, pentru că, în final, să revin în viața civilă. Sfîrșitul este același pentru fiecare om de vîrstă mea: retragerea și pensia.”

CAPITULAREA

Ultimele trei săptămîni ale „imperiului de 1000 de ani”

DÖNITZ SCRIE UNUI CADAVRU

Încă în urmă cu zece zile, Dönitz se găsea în fața „Führerului său”, care îi încredința o nouă misiune: fusese numit comandant suprem al apărării teritoriului de Nord al Germaniei pentru cazul că armatele sovietică și americană se vor întîlni pe Elba, încercuind, astfel, Germania dinspre Nord și dinspre Sud. Așa cum stătea în fața stăpînului său, sub acoperișul de beton, la 15 metri sub pămînt, capabil să reziste și celor mai puternice și grele bombe, amiralul nu putea să nu se gîndească la dictatorul la ale cărui discursuri scelerate se cutremurase cîndva întreaga Europă. Acum Dönitz avea în fața sa un bătrînel cu părul alb, care tremura, cu glasul leșinat și privire ștearsă. Dar, Hitler trăia în continuare cu iluzia că victoria e mai aproape ca oricînd și că trebuie să reziste cu orice preț.

La fel ca mai înainte, comandantul mașinii de război naziste îi asculta cuvintele, promițîndu-i supunere. El organizase apărarea sudului Germaniei după posibilitățile pe care le mai avea. Acest marinar de cincizeci și cinci de ani, un lungan slăbănog, cu ochi negri și pătrunzători, s-a dovedit, în întreaga sa carieră, un organizator fără egal. Naționalist pînă în măduva oaselor și militarist pînă în adîncul sufletului — la fel ca mulți alți ofițeri germani —, el văzuse în mașina de război a lui Hitler o posibilă revanșă pentru înfrîngerea din primul război mondial. De aceea îl asculta orbește și era gata să-l urmeze pînă la sfîrșit. Și iată-l, acum, numit succesori al lui Hitler.

De ce tocmai el?

La drept vorbind, Hitler nu avea altă alegere. Zilele celui de al treilea Reich erau numărate, iar printre potențaii lui se răspîndise deja „Să se salveze cine poate!”. Göring, care dorea să înceapă tratative cu americanii, fusese arestat în cele din urmă; Reichsleiter SS Heinrich Himmler — „der treue Heinrich” (credinciosul Heinrich), cum îi spunea Hitler —, îl trădase și el: prin intermediul unui activist al Crucii

În seara zilei de 30 aprilie 1945, de la buncărul lui Hitler a fost trimisă următoarea telegramă:

„Amiralului Dönitz,

Führerul v-a desemnat drept succesor al său, în locul fostului mareșal Göring. Deplinele puteri semnate au fost deja expediate pe adresa dv. Întreprindeți imediat toate măsurile impuse de împrejurări.

Bormann”

Roșii suedeze, contele Bernadotte, începuse tratative cu englezii; Keitel fusese lacheul lui Hitler...

Amiralul nu-și făcuse, desigur, nici o iluzie în legătură cu numirea sa; el apreciasse foarte exact această „onoare”. „În primul rînd — se destăinuie el aghiotantului său — Hitler vrea să treacă în spate, în fața singurei soluții posibile, pe care însă pînă acum a refuzat-o categoric: capitularea. În al doilea rînd, m-a ales pe mine, pentru că eu sînt soldatul care n-a făcut nicodată politică și cu care dușmanul va putea, eventual, trata”.

Așa se face că, fără să stea prea mult pe gînduri, a luat o bucată de hîrtie și a conceput răspunsul.

„Mein Führer,

Vă asigur de totala mea loialitate. Voi face tot ce-mi stă în putință pentru a vă scăpa din Berlin. Dacă destinul m-a obligat să conduc Imperiul ca succesor al dv., pe care singur l-ați ales, voi duce acest război pînă la capăt.

Dönitz”

CAPITULAREA

Amiralul știa, desigur, că sfârșitul era aproape și că el nu avea cum îl opri. Ceea ce însă nu știa el era faptul că trimisese telegrama unui cadavru, întrucât Hitler nu mai era în viață atunci când Bormann îi trimisese telegrama cu numirea, pentru că, la 30 aprilie, orele trei și jumătate după-amiază, el se sinucisese împreună cu Eva Braun.

ULTIMA INTRIGĂ A LUI BORMANN

Greu de crezut că, în noaptea aceea, a închis cineva ochii în buncărul lui Hitler. Încă din anul 1943, aliații începuseră să declare că nu vor primi din partea Germaniei decât o capitulare necondiționată și că nu vor duce tratative nici cu Hitler, nici cu un alt nazist. Bormann și Goebbels se prefăceau a nu ști nimic. Ei și-au adus aminte că, în buncăr, împreună cu ei, se află și nou-unsul șef al Marelui Stat Major, generalul Krebs, care, cândva, fusese la Moscova în calitate de locțiitor al atașatului militar german. Krebs vorbea rusește și se lăuda în cercuri ofițerești că, la momentul respectiv, Stalin schimbase câteva vorbe cu el.

L-au trimis, deci, pe Krebs la sovietici...

La puțin timp după miezul nopții de 1 mai, la mareșalul Ciulikov, care conducea armata sovietică însărcinată cu asaltul asupra Berlinului, s-a prezentat un grup de parlamentari germani. Unul dintre ofițerii germani, Krebs adică, a deschis astfel convorbirea:

Krebs: Astăzi este 1 mai, o sărbătoare mare pentru ambele noastre popoare.

Ciulikov: Pentru noi este într-adevăr o mare sărbătoare. E greu, însă, de spus cum va arăta această zi la dv.

Categoric că acesta nu a fost un început dintre cele mai favorabile unei discuții, iar continuarea nu a fost cea mai plăcută pentru Krebs. De la comandantul sovietic, el a aflat doar că se cere capitularea necondiționată a tuturor armatelor germane, în frunte cu cele care apără buncărul. Nu există excepții.

Înainte însă ca Krebs să se întoarcă, Bormann și-a dat seama de naivitatea speranței în succesul acestei discuții și i-a trimis lui Dönitz o nouă telegramă:

„Testamentul a intrat în vigoare. Voi veni la dv. cât voi putea de repede. Până atunci vă recomand ca nimic să nu fie făcut public.”

Din nou nici o vorbuliță despre moartea lui Hitler. Bormann n-a fost în stare să fie atât de sincer pentru a-i scrie că Hitler nu mai era în viață, deși voia să fie primul care să-i comunice această veste pentru a se pune bine cu noul șef. În afară de aceasta, în calitate de adjunct al lui Hitler, el era obișnuit să conducă Germania din culise și era de părere că, pînă cînd Dönitz nu-și va lua în primire noua funcție, el, Bormann, va fi cel care va conduce în continuare țara, chiar dacă aceasta va fi numai ruine și cadavre.

Goebbels, care nu se pregătea să fugă, ci să se sinucidă împreună cu soția și cei șase copii mici, după modelul „Führerului”, nu mai avea nici un motiv să-i ascundă amiralului adevărul. De aceea, i-a trimis lui Dönitz următoarea telegramă, de data aceasta a lui:

„Führerul a murit ieri la orele 15,30. Testamentul lui din 29 aprilie vă stabilește pe dv. ca președinte al Reichului, pe ministrul

Dönitz în chip de nou „Führer”

Goebbels drept cancelar, iar pe Seyss-Inquart ministru al afacerilor externe... Bormann vrea să vină la dv. chiar astăzi pentru a vă informa de situație. Depinde de dv. să alegeți timpul și modalitatea de a aduce aceasta la cunoștința presei și a armatei. Confirmați primirea.”

Telegrama l-a năucit, pur și simplu, pe Dönitz. Nu ațit știrea despre moartea lui Hitler — la asta trebuia să se aștepte —, ci mai ales faptul că Führerul îi stabilea, din mormînt, ca miniștri niște oameni acum „morți”. Și în plus, toate astea i le comunica Goebbels, un asasin de mina întii.

Împreună cu Speer, ministrul producției de armament, Dönitz a decis să țină telegrama în secret. Între timp — în noaptea de 1 spre 2 mai — Bormann porni, într-adevăr, spre Dönitz. El s-a hotărît să părăsească buncărul împreună cu cîțiva naștiți și să iasă din oraș strecurîndu-se printre liniile sovietice. Ventilatorul din buncăr nu mai funcționa, pe coridoare se instalase duhoarea emanată de cadavre. Bormann bău ultima sticlă cu vin, apoi se întoarse spre secretarul său, Krüger: „Așadar, la revedere! Acum, nimic nu mai are nici o valoare. Am să încerc, totuși, să trec, chiar dacă nu cred că voi reuși”.

Apoi s-a cufundat în noapte în uniformă lui de SS-ist, pentru ca, de atunci, nimeni să nu-l mai vadă vreodată.

Într-una din camerele buncărului părăsit, zăceau cadavrele a șase copii mici. Erau copiii ministrului Goebbels, care i-a otrăvit cu puțin înainte ca el însuși, împreună cu soția, să se otrăvească.

RĂZBOIUL CONTINUĂ

Misiunea amiralului Dönitz nu era nici simplă, nici ușoară. Deocamdată, el știa doar că, dacă dorea să ajungă la aliați, nu trebuia să ia în guvern pe nici

Ziarele anunță moartea lui Hitler. O lungă noapte trecuse peste Europa

unul dintre naziștii pe care îi stabilise Hitler. Și mai știa că anunțarea veștii despre moartea lui Hitler nu mai trebuia aminată! Nu știa, însă, în ce mod sfinșise Führerul. Așa se face că, în seara zilei de 1 mai orele 20,30, radio Hamburg și-a întrerupt emisiunea anunșind lumii că „Adolf Hitler, conducătorul nostru, care a luptat pînă la ultima răsufare împotriva forțelor bolșevice, a căzut pentru Germania”, și că succesorul său este amiralul Dönitz, care „acum se adresează poporului german”.

Iar cuvintele lui Dönitz — de altfel, asemănătoare celor din știrea despre moartea lui Hitler — trădau faptul că noul șef al Germaniei hotărîse în legătură cu politica de urmat: „Prima mea sarcină este să apăr Germania de la distrugere din fața dușmanilor bolșevici, care își continuă înaintarea. Acesta este scopul pentru care lupta armată continuă. Dacă englezii și americanii vor sta alături de ei, vom fi obligați să luptăm și împotriva lor...”

Sensul cuvintelor lui Dönitz era foarte clar: continuarea visului de a dezbina alianța puterilor occidentale cu U.R.S.S., de a uni Europa occidentală cu Germania împotriva Uniunii Sovietice. Pînă să se ajungă, însă, la realizarea acestui front, era de dorit ca un număr cit mai mare de unități germane să capituleze în mîinile englezilor și americanilor și ca, spre teritoriile ocupate de trupele americane și engleze, să fugă cit mai mulți civili din fața Armatei Roșii. Ca să-i convingă pe nemți să fugă spre Occident nu era chiar lucrul cel mai greu cu putință: nemții știau cu toții de fărâdelegile pe care le-au comis armatele germane și trupele SS pe teritoriile vremelnic ocupate din răsăritul Europei. Aceștia nu se temeau de nimic mai mult ca de răsplată pe care o meritau pe bună dreptate.

Ministru al afacerilor externe îl numi pe contele Schwerin von Krosigk, jurist și economist provenit dintr-o veche familie aristocratică, fost ministru de finanțe al lui Hitler. În felul acesta, el reuși să se distanțeze întrucîtva de vechii naziști și SS-ști, răspundînd, în același timp, despre el date care-l prezentau drept adversar — nu o dată — al unor hotărîri ale lui Hitler: că a fost împotriva urmăririi evreilor, împotriva începerii războiului contra Uniunii Sovietice și că Hitler l-a menținut pe lîngă el numai pentru că

era un excelent specialist în finanțe.

Acest Schwerin von Krosigk a adresat și el, prin intermediul posturilor de radio, un discurs către „poporul german”, dezvoltînd tema luptei comune a puterilor occidentale și a Germaniei împotriva Uniunii Sovietice. Ascultătorii aveau impresia că el se adresa nu atît poporului german, cit englezilor și americanilor. Doua puternice stații radio-emisie funcționau la Copenhaga și Oslo, și ele erau ocupate în continuare de nemți. Să fi auzit Londra și Washingtonul această nouă ofertă?

DOAR CAPITULAREA?

În apropierea sediului guvernului lui Dönitz, care se mutase la Flensburg, post la granița daneză, se plimba fostul „Reichsführer SS”, Himmler. După moartea lui Hitler și după „trădarea” și insuccesul discuțiilor cu contele Bernadotte și cu englezii îi fugise pămîntul de sub picioare și încerca zadarnic să găsească un sprijin. „Fără mine — se plîngea el, în stînga și în dreapta — Europa nu va ieși cu fața curată din această situație. E nevoie de mine ca ministru al poliției pentru a menține ordinea. Mi-ar fi suficientă o singură oră pentru a-l convinge pe Eisenhower!”

La 2 mai, Dönitz l-a somat pe fostul ministru al lui Hitler să-și dea demisia. Noii miniștri erau tehnicieni pe care nazismul nu ajunsese să-i compromită întru totul. Singura excepție o constituia Speer, cîndva fostul confidant al lui Hitler, iar, din anul 1942, ministru al industriei de armament. Dönitz îl numi ministru al economiei și producției.

Himmler apărură de cîteva ori, neinvitat, la ședințele noului guvern, dar Dönitz i-a dat a înțelege că prezența sa nu este agreată. După care Reichsführerul a dispărut definitiv de pe scenă.

Între timp, în guvernul lui Dönitz au început să se manifeste două tendințe: militarii Keitel și Jodl nici nu voiau să audă de capitularea necondiționată și ce-

CAPITULAREA

reau ca unitățile germane să lupte mai departe împotriva armatei sovietice pe fronturile de răsărit și să se predea anglo-americanilor pe cele din apus.

Speer și Krosigk, mai realiști, se refereau la situația precară a economiei germane, la bombardamentele groaznice și la lipsa completă de cărbune. Dönitz a recunoscut că trebuie acționat rapid; la 2 mai, englezii înaintaseră pînă la Lübeck, în timp ce americanii ajunseră pînă la Wismar, la Baltica.

A doua zi, amiralul Dönitz îl trimise pe nou-unsul său comandant al marinei de război, amiralul von Friedeburg, la comandantul armatei britanice, mareșalul Montgomery.

CU MONTY SE DISCUTĂ GREU!

În dimineața zilei de 3 mai, Friedeburg, însoțit de trei ofițeri britanici, ajunse la Statul Major britanic de la Lüneburg, așezare situată la cincizeci de kilometri sud-vest de Hamburg.

Monty, îmbrăcat în veșnicul său battle-dress și cu celebra beretă pe cap, se uita surprins și fără nici un chef la ofițerii germani care așteptau.

— Ce este cu oamenii aceștia? Ce vor?

Friedeburg îi citi scrisoarea lui Keitel, care îi propunea capitularea armatelor germane din Nord, inclusiv a celor care luptau împotriva Armatei Roșii.

— Acestea trebuie să se predea rușilor, spuse Montgomery, după care adăugă: Bineînțeles, dacă soldații germani vor veni spre mine cu brațele ridicate, ei vor deveni automat prizonierii mei...

Amiralul încercă să discute. Cu aroganța lui tipic nazistă, el a declarat că considera „de neconceput” să se predea în minile „rușilor”: Acesta nu i-a plăcut lui Montgomery, care nu a trebuit să stea prea mult pe gînduri pentru a formula răspunsul:

— La asta tempii ar fi trebuit să se gîndească înainte de a începe războiul și, mai ales, înainte de a ataca Rusia în 1941.

Friedeburg a atacat problema găsirii unei modalități care să permită majorității soldaților și civililor germani să fugă în Occident; Mareșalul britanic a fost, însă, de înduplecat, el cerînd capitularea tuturor armatelor germane din Nord. Discuția era de prisos.

— Dacă refuzați, vom continua lupta!

În această situație, lui Friedeburg nu i-a rămas altceva de făcut decît să ceară permisiunea de a se întoarce la Dönitz.

O zi mai târziu, la 4 mai, orele 9 dimineața, la o școală din Illesburg, s-a întrunit consiliul pentru dis-

După dispariția ultimului deținut de la Spandau, noi dezvăluiri

Hess la Londra — misiune diplomatică ?

Istoricul Werner Viktor Maser este considerat drept unul dintre cei mai buni specialiști în cel de-al III-lea Reich. A scris 12 volume despre nazism, precum și o biografie a lui Hitler. Fost profesor de istorie, de drept internațional și teologie la Universitatea din München, el este, actualmente, titular la catedre din S.U.A., Finlanda și Japonia. Iată ce declara el, la 15 septembrie 1987, revistei pariziene „Figaro — Magazine”, în legătură cu așa-zisa fugă a lui Hess în Marea Britanie: „După victoriile sale asupra Occidentului din cursul verii lui 1940, Hitler voia să invadeze Uniunea Sovietică la jumătatea lui mai 1941. Mussolini invadase Grecia fără să-l prevină. Hitler s-a văzut pus în situația de a-l sprijini. De aceea, a trebuit să amîne atacarea Uniunii Sovietice pînă la 21 iunie 1941. Hess urma să se ducă în Anglia pe cît posibil înainte de 15 mai, pentru a căuta un aranjament cu britanicii, degajînd spatele lui Hitler pentru invadarea U.R.S.S. Trebuia să îndeplinească această misiune în condiții ce i-ar fi permis lui Hitler să salveze aparențele, în cazul în care el ar fi eșuat.” „Pot — declară istoricul vest-german — să demonstrez că Hess a plecat în 1941, în Scoția, nu numai după ce l-a pus pe Hitler la curent cu călătoria sa, ci chiar la ordinul expres al acestuia, avînd misiunea de a negocia cu englezii”.

Hess a plecat la 10 mai 1941 de la uzinele Messerschmitt din Augsburg în direcția Scoția. Acest lucru nu putea să treacă neobservat de Gestapo.

Hess îl vizita adesea pe vechiul său prieten Willy Messerschmitt, făcînd zboruri de încercare pe aparatele sale. La cererea sa, în 1940, un distrugător bi-motor de tip Me 110 a fost transformat pentru a putea efectua zborul pînă în Anglia. Hess și Willy Messerschmitt au proiectat împreună adăugarea, la cele două rezervoare de cîte 200 de litri ale aparatului, a încă două,

suplimentare, de 900 de litri. Data a fost fixată pentru sfîrșitul lui aprilie 1941. În ultima clipă de dinaintea plecării, Hess a primit, însă, un telefon de la Hitler. Se afla deja în combinezon de zbor, iar aparatul era gata de decolare. După telefonul lui Hitler, Hess și-a schimbat hainele și a dus avionul înapoi în hangar.

În cursul primei săptămîni a lui mai, Hess s-a dus să vorbească cu Hitler. Conversația celor doi a durat — fapt de excepție — patru ore. Întrevederea va fi confirmată de Hitler la 13 iunie 1941. În noaptea de 11 spre 12 mai 1941, un secretar de la serviciul lui Hess, adjunctul Führerului, scria în jurnalul de serviciu: „11.V. ora 12. Aghiotantul Pintsch aduce scrisori ale adjunctului Führer-ului; acesta a plecat la 10.V. orele 17,40 în Anglia. Führer-ul le-a vorbit lui Martin Bormann, Göring, Ribbentrop și Udet, chemați la Obersalzberg”. La 12 mai, conducerea partidului a comunicat că Hess a luat avionul într-o criză de nebunie și că avionul, probabil, se prăbușise. Populația germană se obișnuise să descifreze adevărul în spatele comunicatelor oficiale. Într-un mesaj confidențial al Gestapoului, datat 15 mai 1941, se poate citi: „Comunicatul n-a fost crezut imediat de membrii partidului și nici de populație, datorită marii încrederi pe care o aveau în Hess”. La 13 iunie 1941, Hitler a chemat la el, la Obersalzberg (Berchtesgaden), doisprezece „gauleiteri” și alți înalți funcționari pentru a-i informa, așa cum de altfel aceștia se și așteptau. Ceea ce aveau să afle nu va depăși, însă, colportările propagandei naziste.

Dar lui Bormann, Hitler i-a declarat că lord Hamilton, căruia îi scrisese Hess, nu putea, firește, să facă public ceea ce se petrecuse. I-a mai spus lui Bormann că guvernul britanic ar avea probleme serioase dacă opinia publică ar afla ceea ce Hess trebuia să